

Soning med elektronisk kontroll

En kvalitativ studie av domfelte som soner med fotlenke og ansatte i Friomsorgen om soning med fotlenke.

Jarand Høynes Lekve

Masteroppgave

Våren 2021

Sosiologisk institutt, Universitetet i Bergen

Forord

I bachelor-oppgaven min skrev jeg om det jeg definerte som «den norske tilbakeføringsmodellen», og dens utfordringer. Her var fokuset rettet mot hvordan ulike aktører og etater arbeidet med tilbakeføring av innsatte i fengsler til samfunnet. Jeg har beholdt interessen for disse temaene; domfeltes rettigheter, tilbakeføringsarbeid og givende soningsinnhold. Soning med elektronisk kontroll fremstod som en moderne måte å tenke rundt straffegjennomføring. Soningsformen kan plasseres inn i en norsk velferdsstatlig kontekst. Stadig flere domfelte soner med fotlenke, og denne formen for soning ikke er blitt forsket så mye på. Dette syntes jeg var et spennende utgangspunkt for en masteroppgave.

Jeg vil takke alle forskningsdeltakerne som stilte opp til intervju i dette prosjektet. Uten dere hadde ikke denne studien vært mulig å gjennomføre. Takk for interessante samtaler, som resulterte i verdifull kunnskap. Jeg håper dere blir fornøyde med min formidling av denne kunnskapen.

Jeg vil også rette en stor takk til professor Hans-Tore Hansen, som har vært min veileder. Jeg har lært mye av deg gjennom denne prosessen. Takk for alle dine innspill og gode råd. Du har gitt meg fritt spillerom, men med tett oppfølging.

Takk til avdelingsleder og andre ansatte i Friomsorgen som la til rette for min forskningsprosess. Takk for hjelpen med å finne forskningsdeltakere til dette prosjektet. Takk for all informasjon dere ga meg om soningsformen under møtene våre.

Jeg vil også rette en takk til Øystein Hide. Takk for alle rådene du ga meg i innspurten.

Takk til alle medstudenter for sosialt samvær og faglige diskusjoner.

Sammendrag

I Norge er det nå flere under straffegjennomføring i samfunnet, enn i fengsler. Dette gjenspeiler en endring i den kriminalpolitiske utviklingen. Hensikten med dette prosjektet er å studere soning med elektronisk kontroll, som soningsalternativ. Datamaterialet ble produsert gjennom kvalitative semistrukturelle intervjuer. Forskningsdeltakerne i oppgaven er under elektronisk straffegjennomføring og ansatte i Friomsorgen. Målsetningen med dette var å få en helhetlig forståelse av soningsformen.

Problemstillingene jeg stiller i denne studien er:

- Hvor inngripende oppleves straffeelementet under elektronisk soning?
- Hvilke opplevelser, betraktninger og tanker har de domfelte og de som jobber med dem om denne soningsformen?

Denne undersøkelsen finner at de domfelte opplever det som positivt å sone i egen bolig, sett i relasjon til andre straffeinstitusjoner. Domfelte forteller om en normalisert og mindre stigmatiserende soningstilværelse, blant annet gjennom en opprettholdelse av sitt arbeid eller utdanning. Soningsformens karakter åpner for samvær med familie gjennom straffegjennomføringen. På denne måten beskrives soningsformen som svært fordelaktig av både domfelte under straffegjennomføring, og ansatte i Friomsorgen. Ansatte beskriver et fruktbart samarbeidsklima med de domfelte. De ansatte er flinke til å bruke gode skjønnsmessige vurderinger. For eksempel blir kontrollvirksomheten av Friomsorgen beskrevet som lite innvandrende av de domfelte. De domfelte er glade for muligheten til å sone elektronisk, og de bryter sjeldent regelverket.

Mine funn tyder på at domfelte under elektronisk soning likevel føler på et betydelig straffeelement. De opplever et annet forhold til hjemmet under soningen. Det er montert en basestasjon i hjemmet til de domfelte, som er knyttet til selve fotlenken. Domfelte er på denne måten under en kontinuerlig overvåkning. De straffedømte opplever et tidspress i hverdagen, og er stresset over konsekvensene av å gjøre noe galt. I sin hverdag opplever de liten mulighet for å kunne ordne opp i praktiske ting, uten hjelp fra pårørende eller samboere.

Forskningsdeltakere forklarer at samboere og kjærester til de domfelte på ulike vis blir «medsonere». Mine funn tyder på at de straffegjennomførende har liten mulighet til å skape seg nye sosiale nettverk under soningen. Programvirksomheten under soningsformen fremstår også begrenset.

Strafferammen for fotlenkesoning er nylig blitt økt til seks måneder. Dette åpnet opp for nye kategorier av domfelte som kan sone elektronisk. De domfelte jeg har intervjuet, er blant de første i landet som har sonet så lenge med fotlenke. Den økte strafferammen resulterer i nye utfordringer, som for eksempel soningstrøtthet. Det vil si at noen domfelte går lei av soningsformen. Ansatte i Friomsorgen er bekymret for hvordan de skal håndtere disse fremtidige utfordringene. Medfølgende har Covid-19 pandemien resultert i mindre oppfølging av de domfelte, samtidig som regelverket- og soningsformens rammer har vært like tydelige.

Antall ord i hovedteksten: 31778.

INNHOLDSFORTEGNELSE

FORORD	2
SAMMENDRAG	3
1. INNLEDNING	8
1.1. Innledning	8
1.2. Problemstillinger	9
1.3. Det norske strafferettssystemet	9
1.4. En norsk modell under press?	11
1.5. Soningsformens historikk.....	12
1.6. Soning med elektronisk kontroll i Norge	13
1.7. Normaliserende å sone i egen bolig	16
1.8. Politiske diskusjoner om soningsreformen	16
1.9. Oppgavens oppbygning.....	17
2. TIDLIGERE FORSKNING OG AKTUELL TEORI	19
2.1. Innledning.....	19
2.2. Tidligere forskning	19
2.3. «Myten om fengselspinen»	26
2.4. Teoretisk rammeverk.....	28
2.5. Oppsummering av forskning og teori.....	31
3. FORSKNINGSDESIGN OG METODE	33
3.1. Innledning.....	33
3.2. Tilgang til feltet og rekrutteringsprosessen	33
3.3. Utvalg	35
3.4. Det kvalitative forskningsintervjuet	36
3.5. Gjennomføring av intervjuene og transkripsjon.....	37
3.6. Analyse av datamaterialet	38
3.7. Prosjektets troverdighet – refleksjoner rundt validitet og reliabilitet.....	40
3.8. Generalisering	42
3.9. Ethiske vurderinger	43

4. GENERELT OM SONINGSREFORMEN	44
4.1. Innledning.....	44
4.2. Et annet forhold til hjemmet?	44
4.3. Soningshverdagen	46
5. FLEKSIBILITETEN TIL FRIOMSORGEN.....	49
5.1. Innledning.....	49
5.2. Hvordan reagerer Friomsorgen på uforutsette hendelser?	49
5.3. Andre skjønsmessige problemstillinger	51
6. PÅRØRENDE OG NETTVERK.....	56
6.1. Innledning.....	56
6.2. «Hvor tid kan vi gå ut?»	56
6.3. Barn	59
6.4. Muligheten for å opprettholde/skape nye nettverk.....	60
7. PROBLEMSTILLINGER KNYTTET TIL STIGMATISERING.....	63
7.1. Innledning.....	63
7.2. Selve fotlenken	64
7.3. Stigmatisering	65
7.4. Hjemmekontroll og stigma?	66
7.5. Mer stigmatiserende for kvinner?	68
8. TVERRETATLIG SAMARBEID OG PROGRAMVIRKSOMHET.....	70
8.1. Innledning	70
8.2. Tverretatlig samarbeid	71
8.3. Programvirksomhet	72
9. KORONASITUASJONEN OG ANDRE FREMTIDIGE UTFORDRINGER	75
9.1. Innledning	75
9.2. Koronasituasjonen	75
9.3. Ny strafferamme og fremtidige utfordringer	80
9.4. Soningsudyktige vil få sone elektronisk	82
10. AVSLUTNING	84
10.1. Innledning	84

10.2. Avsluttende kommentarer/diskusjon	85
LITTERATURLISTE.....	90
VEDLEGG 1 - INFORMASJONSSKRIV	97
VEDLEGG 2 – INTERVJUGUIDE FOR DOMFELTE	100
VEDLEGG 3 – INTERVJUGUIDE FOR ANSATTE I FRIOMSORGEN.....	104

«Jeg har en dårlig sammenligning jeg bruker, jeg føler det at å sone med elektronisk kontroll, det er akkurat som å bo hjemme, når du er 16 år, med veldig strenge foreldre. Du har innetider, du kan ikke drikke, du kan ikke gå ut når du vil. Ja okey greit, da må jeg føye meg etter de reglene.»

Kapittel 1: Innledning

1.1 Innledning

Sitatet over er fra en domfelt som er under straffegjennomføring med elektronisk kontroll. Det er nå flere som starter en straffegjennomføring med alternative soningsformer i samfunnet, enn i fengsler. Et eksempel på en alternativ soningsform er soning med elektronisk kontroll (Larsen mfl., 2018). Tore Rokkan som er forsker ved Kriminalomsorgens høyskole og utdanningssenter, beskriver dette som historisk. Rokkan vektlegger en økning i domfelte under soning med elektronisk kontroll, som en sentral forklaring for denne utviklingen (Larsen mfl., 2018). I dette prosjektet skal jeg studere soning med elektronisk kontroll, fotlenkesoning, som soningsalternativ. I dette kapittelet vil jeg presentere min studie. Jeg vil først presentere prosjektets problemstillinger. Så kommer en kort redegjørelse av det norske strafferettssystemet. Jeg skal også ta for meg litt om soningsformens historikk, og noen viktige elementer i den politiske debatten som har vært rundt fotlenkesoning. Jeg skal forsøke å plassere soningsformen i en norsk velferdsstatlig ramme. Avslutningsvis i kapittelet vil jeg presentere oppgavens videre oppbygning.

I motsetning til soning i fengsler, er soning med elektronisk kontroll en soningsform som det er forsket lite på. Strafferammen for soningsformen har økt til seks måneder under covid-19 pandemien (Forskrift om straffegjennomføring, 2020: § 7-2), og dette åpner for at flere domfelte kan sone på denne måten. Det aktualiserer forskning på soningsformen ytterligere. Jeg vil i denne oppgaven forsøke å undersøke hvordan de domfelte vurderer og tenker om denne formen for soning. Jeg skal også studere hvordan den blir oppfattet av ansatte i Friomsorgen, som arbeider med domfelte som soner elektronisk.

1.2 Problemstillinger

De overordnede problemstillingene jeg stiller i denne studien er:

- Hvor inngripende oppleves straffeelementet under elektronisk soning for de straffgjennomførende?
- Hvilke opplevelser, betraktninger og tanker har de domfelte og de som jobber med dem om denne soningsformen?

Jeg ønsker å studere hva de ansatte og de domfelte betrakter som positivt og utfordrende med soningsformen. Jeg skal også studere problemstillinger knyttet til stigma, soningsinnhold, nettverk og strafferammen for soningsformen. Disse elementene vil kunne påvirke de overordnede problemstillingene. For å svare på problemstillingene, var det viktig å rekruttere domfelte under soning med elektronisk kontroll til intervju. Domfelte under straffgjennomføring kan gi bred innsikt i hvor inngripende straffeelementet oppleves. Alle domfelte som er intervjuet i prosjektet, ble intervjuet mens de var under soning. Det var ønskelig å høre deres refleksjoner rundt soningsformen, mens de enda var under straffgjennomføring.

Samtidig ønsket jeg å intervju ansatte i Friomsorgen, for å få kunnskap fra de ansvarlige som jobber nærmest med de straffedømte. Jeg ville undersøke hvordan Friomsorgen ble administrert, og hvordan de organiserte gjennomføring av soning med elektronisk kontroll. Jeg ville studere hvordan de drev tilsynsarbeid og oppfølging av de domfelte. For å lære mer om rammene for denne formen for soning, og hvordan disse rammene fungerte, var det dermed ønskelig å intervju ansatte. Jeg så frem til å høre deres erfaringer og betraktninger. Trolig ville de kunne komme med innveinger til hvilke elementer av soningsformen de hadde gode erfaringer med, og hvilke de kunne ønske fungerte bedre.

1.3 Det norske strafferettssystemet

Kriminalomsorgen definerer straff og straffgjennomføring som en reaksjon samfunnet benytter for å beskytte seg mot lovbrudd og uønskede handlinger (Kriminalomsorgen, 2021). Norsk kriminalomsorg blir av mange sett på som å være blant de mest effektive fengselssystemene i verden (Håkonsen, 2018). De grunnleggende prinsippene i norsk Kriminalomsorg skiller seg på flere områder fra andre lands fengselsvesen. Normalitetsprinsippet er en av pilarene i norsk straffgjennomføring. Dette innebærer at

straffedømte har de samme rettighetene som andre borgere. Det inkluderer også at tilværelsen under soning, så langt det er mulig og sikkerhetsmessig forsvarlig, skal være lik tilværelsen ellers i samfunnet. Det er selve frihetsberøvelsen som er straffen og straffegjennomføringen skal ikke være mer tyngende enn nødvendig (St.meld. nr. 37 (2007-2008): 22). Dette står i motsetning til den tradisjonelle forestillingen i fengselsforskning, om straff som pine eller smerte (Lundeberg, 2018: 124). Kristian Mjåland beskriver rehabilitering, progresjonssoning, kontaktbetjentordning, programvirksomhet, rettigheter og tverretattlig arbeid som suksessfaktorer i det norske strafferettssystemet (Mjåland, 2015: 31-34). En viktig grunn til at den norske kriminalomsorgen defineres som blant de mest effektive i verden, er ifølge John Pratt (2007a, 2007b) at de nordiske landene vektlegger rehabilitering som en sentral del av soningsforløpet. Pratt beskriver de humane soningsforholdene i disse landene som den nordiske eksepsjonalismen (Pratt, 2007a: 19). I Stortingsmelding nr. 37 (2007-2008) Straff som virker – mindre kriminalitet – tryggere samfunn (-Kriminalomsorgsmelding) vektlegges det:

«Et hovedbudskap i meldingen er at straff som virker er avgjørende for å bekjempe kriminalitet og trygge samfunnet. Straffen må være slik at tilbakefallet til ny kriminalitet blir mindre. Det innebærer blant annet å rehabilitere bedre.» (St.meld. nr. 37 (2007-2008): 7).

Det er en betydelig mindre andel av befolkningen i Norge som er under straffegjennomføring, enn i mange andre land (Shammas, 2017: 3). Likevel fremhever Victor Shammas (2017: 185) at den generelle politiske utviklingen i Norge, har endret straffeutmålingene. Dette mener Shammas kan konkretiseres ved å studere det norske strafferettssystemet, som beveger seg mer mot en strafferettslig synkronisering med andre europeiske stater. Fremskrittspartiet har vært en sterk pådriver for strengere straffereaksjoner i Norge, og har fått gehør for dette i regjering (Shammas, 2017: 13). FrP har mobilisert en «lov og orden» agenda, og i prosessen dratt andre partier mer i retning FrP sine standpunkter (Shammas, 2017: 194). Som jeg vil komme inn på i kapittel 1.8 «*Politiske diskusjoner om soningsformen*», har FrP og Høyre vært negative til elektronisk soning som soningsalternativ. Øvrige partier har vært mer positive.

1.4 En norsk modell under press?

De siste tiårene har rehabiliteringsorienteringen under straffegjennomføring fått fornyet oppmerksomhet. Stadig flere av Kriminalomsorgens rehabiliterende tiltak er rettet inn mot rusmiddelmissbrukere, og forskning gir delvis støtte til at det finnes konkrete «eksepsjonelle»

forhold med norske fengslers behandling av rusmisbrukere (Lundeberg mfl., 2018: 216). Ifølge Mjåland (2015) vektlegges det tverretatlige forvaltningssamarbeidet som positivt, og Kriminalomsorgen fremstår som integrert i en større norsk velferdsstatlig ramme. Den stadig mer utstrakte bruken av åpne fengsler trekkes fram av Pratt (2008a) og Pratt og Eriksson (2013) som en konkret illustrasjon på en mer human og tillitsorientert tilnærming til straffegjennomføring i de nordiske landene (Lundeberg mfl., 2018: 217). I tillegg til dette, har soning med elektronisk kontroll økt betydelig de siste årene, ofte som en erstatning for soning i fengsler (Shammas, 2017).

Den nordiske eksepsjonalisme-tilnærmingen kritiseres blant annet for å være for makroorientert og for å overse viktigheten av å undersøke lokale fengselsforhold og variasjoner (Lundeberg mfl., 2018, 215). Fengslingsraten i Norge har økt fra 58 straffedømte over den kriminelle lavalderen per 100 000 innbygger i Norge i 1960, til 93 straffedømte per 100 000 innbygger i 2011 (Shammas, 2017: 188). I nyere tid har man også sett en økning i strafferammene for de vanligste forbrytelsene i Norge. Denne utviklingen er i tråd med de norske respondentenes forventninger fra ESS-undersøkelsen fra 2012, hvor over halvparten av de spurte respondentene mente at strafferammene i Norge burde vært betydelig strengere (Shammas, 2017: 187). For andre studier som kan betraktes som kritikk mot John Pratts eksepsjonalisme-tese av den nordiske straffegjennomføringen (se Baker, 2013; Lundeberg, 2017; Lundeberg og Mjåland, 2016; Mjåland, 2015; Mjåland og Lundeberg, 2014; Ugelvik og Dullum, 2012; Ugelvik og Scharff Smith, 2017).

En annen studie om strafferammen i Norge fra 2009, viser at 68 % av respondentene betraktet strafferammene i landet som for lavt. 84 % av respondentene følte domfelte innenfor voldskategorien burde straffes hardere (Balvig, i Shammas, 2017: 187). Angående hardere soningsvilkår, er det et press rettet mot de åpne soningsanstaltene. Frifagbevegelse viser til Kleivgrend fengsel er det sjuende i rekken av fengsler med lavere sikkerhetsnivå som har blitt stengt det siste året. Noen av de innsatte her må nå belage seg på å forflytte soningen sin til høysikkerhetsfengsler (Viggen, 2020). Leder i Friomsorgen i Oslo, Reidar Espedal, sier at domfelte nå ofte blir løslatt direkte fra høysikkerhetsfengsler. Espedal hevder at manglende progresjon i soningen er uheldig. Espedal spør retorisk hvem man vil ha som nabo: En som kommer rett fra høysikkerhetsfengsel, eller en som har hatt en progressiv soning (Riiser, 2019).

Samtidig som flere fengsler med lavere sikkerhetsnivå er blitt lagt ned, har strafferammene økt. I kjølvannet av terrorangrepene i New York City 11. september 2001, ble Norges

terrorbekjempelseslover samordnet med resten av EU. Dette resulterte også i en utvidet politimyndighet (Shammas, 2017: 189). I 2008 ble Straffeloven (2005, § 132) endret slik at straffen for grove terrorhandlinger ble utvidet fra en maksimal strafferamme på 21- til 30 års fengsel. Sistnevnte reform representerte et betydelig brudd med den gjeldende norske juridiske strafferammen. I over 100 år hadde Norge begrenset straffereaksjonene til en maksimal soningslengde på 21 år. Etter terrorangrepene i Norge den 22. juli 2011, har også politimyndigheten gradvis økt, også utover kontra-terror operasjoner. Den utvidede myndigheten er særlig rettet mot organisert kriminalitet og narkotikaforbrytelser (Shammas, 2017: 189). Samtidig er det politiske krefter som ønsker å heve strafferammen i Norge ytterligere.

Flere betrakter det norske strafferettssystemet som en del av en større velferdsstatlig ramme. For eksempel beskriver Dagbladet på lederplass strafferettssystemet som velfungerende, på grunn av kombinasjonen av relativt korte straffer og utdanning i fengsler. De beskriver «kappløpet» om å øke straffene i Norge som uheldig (Dagbladets lederavdeling, 2020). Samtidig som vi opplever en utvikling med strengere straffer og lengre dommer, er det viktig å huske på at vi fortsatt har et av verdens mest humane fengselssystem (Shammas, 2017: 190). Likevel beskriver Shammas at en økning i svært alvorlig kriminalitet, ikke kan forklare økningen i straffenivået. Det ble for eksempel registrert 51 drap i Norge i 2003, og 29 drap i 2009 (ibid: 2017: 190). Med 31 drepte fordelt på 28 saker, er imidlertid 2020 det verste drapsåret på sju år. Men trenden er fallende ifølge Kripos, som viser til en totalt sett synkende draps-statistikk (Schjetne, 2020). I tillegg til en strengere straffereaksjon for terrorhandlinger, og smugling og distribuering av narkotiske stoffer, viser Shammas (2017: 190) at også seksualforbrytelser nå blir straffet strengere enn før.

1.5 Soningsformens historikk

Helt siden 1980-tallet har soning med elektronisk kontroll gradvis blitt introdusert i over 30 land, med opprinnelse fra USA. Soningsformen har ulike bruksområder på tvers av ulike land, og anvendes på et vidt spekter av type lovbrudd og faser i straffegjennomføringen (Ophus, 2018: 17). Ved oppstarten av soning med elektronisk kontroll i Norge, ble det presentert tre sentrale målsettinger for soningsformen: Den skulle øke kvaliteten i straffegjennomføringen, minske soningskøer og redusere tilbakefall til ny kriminalitet (Ophus, 2018: 18). I Norge startet soning med elektronisk kontroll som et prøveprosjekt av Justisdepartementet i Oslo,

Hedmark, Rogaland Troms og Sogn og Fjordane i 2008. Ut ifra kunnskapen om at soning i fengsler kan vanskeliggjøre straffedømtes sosiale rehabilitering, ville departementet benytte seg av alternative reaksjons- og straffegjennomføringsformer (St.meld. nr37 (2007-2008): 130). Tall fra Kriminalomsorgsdirektoratet viser at 3501 domfelte påbegynte soning med elektronisk kontroll på landsbasis i 2020 (Rangnes, 2021). Bakgrunnen for soningsformens praksis i Norge, baserer seg blant annet på erfaringene som er gjort i Sverige, som hadde et tilsvarende prøveprosjekt med fotlenke i 1994.

1.6 Soning med elektronisk kontroll i Norge

Kriminalomsorgen er underlagt Justis- og beredskapsdepartementet, som har det overordnede ansvaret for domfelte. Kriminalomsorgen er organisatorisk delt ved Kriminalomsorgsdirektoratet (KDI), regionalt nivå og lokalt nivå med ulike fengsler og Friomsorgskontorer (Straffegjennomføringsloven, 2001, § 5). Gjennomføringen av soning med elektronisk kontroll, følges opp lokalt av forskjellige Friomsorgskontorer. En straffegjennomføring med fotlenke, gjennom elektronisk kontroll, skal legge til rette for at domfelte får muligheten til å ivareta sine sosiale og økonomiske forpliktelser under straffegjennomføringen. De straffedømte skal opprettholde forbindelsen til arbeidslivet eller utdanning sin, og bo i sin egen bolig. Slik kan hverdagen oppleves mer normalisert. De skal slippe de økonomiske og personlige utfordringene ved å oppleve avbrudd i sin sysselsetting. Soningsformen skal også være bidragsytende til en hensiktsmessig progresjon under straffegjennomføringen, og redusere faren for ny kriminalitet (Forskrift om straffegjennomføring, § 7-1). Ifølge tilbakeføringsteamet i Kriminalomsorgen region vest, er tilbakeføringsarbeid viktig innenfor alle straffegjennomføringsformer i samfunnet (Espeland mfl., 2015: 16). Friomsorgen må ta initiativ til samarbeid med aktuelle instanser og aktører under gjennomføringen av straffen, og sørge for at arbeidet videreføres etter endt straffegjennomføring. Friomsorgen skal også bidra til informasjons- og kunnskapsutveksling med øvrige enheter internt i Kriminalomsorgen (ibid.: 2015: 16).

Soning med elektronisk kontroll omtales med ulike navn: Fotlenke, EK-soning, fotlenkesoning, hjemmesoning, elektronisk straff, elektronisk overvåking eller lignende. Domfelte i Norge som soner med elektronisk kontroll, overvåkes ved hjelp av RF-teknologi. Det er en tradisjonell radiofrekvens der man kan overvåke om den straffedømte befinner seg innenfor en bestemt sone rundt en sender. Senderen er stasjonær, og monteres i domfeltes

bolig. Utstyret varsler Friomsorgen om den domfelte forlater hjemmet eller sonen (Rokkan, 2012a: 18). Soningsformen er i det norske soningsystemet frivillig. Ingen kan dømmes til soning med fotlenke. Personer kan søke om å sone med elektronisk kontroll, som et alternativ til et fengselsopphold. Det er Kriminalomsorgen som avgjør om søknaden skal innvilges eller ikke, og de må ta hensyn til flere forhold. Som hovedregel skal det ikke innvilges soning med elektronisk kontroll om straffedømte har begått kriminalitet i eget hjem eller mot andre personer i husstanden, ved sedelighetslovbrudd, eller dersom fotlenkesoning vil fremstå som støtende eller uforsvarlig. Ved spesifikke typer voldslovbrudd innvilges soning med elektronisk kontroll heller ikke (Forskrift om straffegjennomføring.: § 7-2).

Kriminalomsorgen skal informere de straffedømte om muligheten til å sone med elektronisk kontroll. Hvordan straffedømte får vite om muligheten til å sone med elektronisk kontroll, skjer gjennom ulike kanaler som advokat, informasjonsmateriell, avisoppslag og som vedlegg til dommen. Soning med elektronisk kontroll er en allment kjent soningsform i samfunnet, og er det første mange tenker på når de blir idømt en straffereaksjon (Rasmussen mfl., 2016: 51). Gjelder saken delgjennomføring, skal Kriminalomsorgen legge til rette for at straffedømte kan søke om soning med elektronisk kontroll i god tid, slik at gjennomføringen kan iverksettes så nært opp til seks måneder før forventet prøveløslatelse som mulig (Forskrift om straffegjennomføring.: § 7-8). Straffedømte som soner hele soningsløpet med elektronisk kontroll, defineres som helgjennomførere. De som soner deler av straffegjennomføringen med fotlenke, kalles delgjennomførere. I forskrift om straffegjennomføring (§7-4), listes kravene til de domfelte under denne formen for straffegjennomføring. De domfelte skal følge gjennomføringsplanen som er utarbeidet av Kriminalomsorgen. Domfelte skal som en hovedregel være sysselsatt under straffegjennomføringen, og sysselsettingen skal kunne kontrolleres på en tilfredsstillende måte. De straffedømte skal møte for Kriminalomsorgen eller annen offentlig myndighet, person eller organisasjon som Kriminalomsorgen fastsetter, minimum en gang hver uke. De domfelte skal være rusfrie under hele soningsforløpet. Friomsorgen skal kontrollere at de fastsatte vilkårene overholdes, og at gjennomføringsplanen følges. Friomsorgen kan foreta uanmeldte kontrollbesøk i hjemmet til domfelte, og på sysselsettingsplassen for å kontrollere at vilkårene for straffegjennomføringen med elektronisk kontroll overholdes (ibid.: § 7-5).

Straffedømte som ikke har startet soningen av ubetinget fengselsstraff på inntil seks måneder og oppfyller vilkårene for soning med fotlenke, kan innvilges helgjennomføring av straffen elektronisk, for å unngå eventuelle negative konsekvenser av et fengselsopphold (Forskrift om

straffegjennomføring, § 7-2). Domfelte som har startet straffegjennomføring og som oppfyller vilkårene for soning med elektronisk kontroll, kan overføres til delgjennomføring med fotlenke, inntil seks måneder av den resterende tiden fram til forventet prøveløslatelse, som et ledd i en hensiktsmessig progresjon (ibid.: § 7-2). Soningsformen krever en viss standard på boligene til domfelte. Det kreves blant annet at det er innlagt elektrisitet og mulighet for egnet telefonforbindelse. Alle som er over 18 år og bor på samme adresse som domfelte, skal ha samtykket til at domfelte innvilges soning med elektronisk kontroll. Domfelte selv må godta de krav og vilkår som Kriminalomsorgen fastsetter for straffegjennomføringen før soningen iverksettes (ibid.: § 7-3). De straffedømte skal oppholde seg i hjemmet under hele straffegjennomføringen, men kan bevege seg ut av boligen når formålet er sysselsetting eller oppmøte for Kriminalomsorgen, eller annen offentlig myndighet, person eller organisasjon som Kriminalomsorgen anviser. Dersom sikkerhetsmessige grunner ikke taler mot det, kan Kriminalomsorgen gi straffedømte permisjon for kortere tid når det betraktes som formålstjenlig (ibid.: § 7-6). Som reaksjon på brudd på krav og vilkår under straffegjennomføringen, kan Kriminalomsorgen beslutte at domfelte skal overføres til fengsel, eller gi en skriftlig irettesettelse (ibid.: § 7-7).

Covid-19 pandemien resulterte i en fremskyndelse av at strafferammen for soningsformen ble utvidet fra fire- til seks måneder. Flere domfelte fikk sone med fotlenke på grunn av pandemien. Domfelte som er kategorisert som soningsudyktige skal også få sone med elektronisk kontroll i nær fremtid. Soningsudyktige er en beskrivelse av domfelte som av helsemessige utfordringer er vurdert til at de ikke kan gjennomføre straff i fengsel, overgangsbolig eller institusjon (St.prp. nr. 132 L (2018-2019): 18). I mars 2020, sendte Kriminalomsorgen ut et rundskriv til landets regioner om at tidligere løslatelse kunne bli aktuelt for enkelte domfelte, og at de ville ha flere over på soning med fotlenke. Formålet var å minimere smitteutbrudd i fengsler for ansatte og innsatte (Nordli og Torgersen, 2020). En lovendring i Stortinget angående strafferammen ble vedtatt kort tid etterpå.

1.7 Normaliserende å sone i egen bolig

Kriminalomsorgen må kunne tilby progresjonssonning, med fokus på systematisk kvalifisering og muligheter for gradvis «utslusing» mot mer åpen soning (St.meld. nr. 37 (2007-2008): 122). Slikt kan Kriminalomsorgen beslutte at ubetinget fengselsstraff i bestemte tilfeller kan gjennomføres helt eller delvis utenfor fengsel. Dette gjelder soning med elektronisk kontroll,

etter straffegjennomføringsloven § 16, eller straffegjennomføring i institusjon etter straffegjennomføringsloven § 12 (Justis- og beredskapsdepartementet, 2017). Å unngå soning i fengsel, men heller gjennomføre hjemmesoning, kan betraktes som normaliserende og medansvarliggjørende. For individet er det å inneha og bo i en bolig, en av forutsetningene for å ta del i andre samfunns-goder. Boliger regulerer og definerer samfunnets møte med individene (Ulfrstad, 2011: 29). Slikt kan det også betraktes som normaliserende å få bo hjemme under en straffegjennomføring, kontra å måtte sone i straffeinstitusjoner. Housing first-metoden understreker at bolig er et grunnleggende behov for mennesker (Ulfrstad, 2011: 200). Metoden bygger på prinsippet om at elementære behov må være dekket, før vi er i stand til å ta fatt på andre utfordringer. Det grunnleggende ved Housing first-metoden, i samsvar med FNs menneskerettserklæring, er at bolig er en menneskerett. Å bo i egen bolig legger til rette for rehabilitering og normalisering for individene (Ulfrstad, 2011: 201).

1.8 Politiske diskusjoner om soningsformen

Da Kriminalomsorgsmeldingen 2008-2009 ble behandlet på Stortinget, var flertallet i komiteen positivt innstilt til at regjeringen skulle øke bruken av alternative soningsformer. Flertallet i komiteen var medlemmer fra Arbeiderpartiet og Sosialistisk Venstreparti (Innst. S. nr. 169 (2008-2009)). Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet kommenterte dette om elektronisk soning:

«Komiteens medlemmer fra Fremskrittspartiet er sterkt uenig i bruk av elektronisk kontroll som soningsform. Denne soningsformen sender feil signaler både til ofre og til lovbrysterne selv. I tillegg innebærer ordningen en form for klassejustis da den er forbeholdt mer velstående lovbrystere som har et hjem og jobb(..). Disse medlemmene er kritiske, men ikke overrasket over at Regjeringen fortsetter sin satsing med å gjøre soning mer lettvinnt for de kriminelle.» (Merknad til Kriminalomsorgsmeldingen 2008-2009, i Aasdalen og Bråthen, 2015).

Komiteens medlemmer fra Høyre sine merknader til Kriminalomsorgsmeldingen 2008-2009:

«Komiteens medlemmer fra Høyre opprettholder kritikken mot utvidet bruk av soning med elektronisk kontroll som generelt alternativ til fengsel. Disse medlemmer er prinsipielt imot å omgjøre norske hjem til fengsel når den domfelte er i stand til å sone i anstalt. Elektronisk

soning skal forbeholdes unge lovbrytere.» (Merknad til Kriminalomsorgsmeldingen 2008-2009, i Aasdalen og Bråthen, 2015).

Samtidig som soning med elektronisk kontroll har vært gjenstand for politiske innsigelser, har det stadig blitt bevilget mer midler til å øke soningskapasiteten. Kritikken har basert seg på at private hjem blir omgjort til et fengsel, og at ulik bostandard blant de domfelte kan føre til ulike opplevelser av soningsforløpet. I tillegg til dette, har det blitt uttrykt at soningen fremstår for «lettvindt» for de straffedømte (Ophus, 2018: 10). Det har likevel aldri vært flere som gjennomfører straff med elektronisk kontroll enn det gjør nå, selv om det er de politiske partiene som i utgangspunktet hadde de kritiske innveingene som sitter i regjering. Fra Kriminalomsorgsmeldingen 2008-2009 til i dag, kan man se et skifte i hvordan politikere snakker om soning med elektronisk kontroll, som gjør seg synlig ved nettopp en styrket satsning på fotlenkesoning som soningsalternativ (ibid.: 2018: 10). I 2018 sa daværende justisminister fra FrP, Sylvi Listhaug, at hun er svært positiv til soningsformen (Solberg og Kommandantvold, 2018).

1.9 Oppgavens oppbygning

I kapittel 2 vil jeg gjøre rede for tidligere forskning på feltet. Jeg vil starte med å ta for meg norsk forskning om fotlenkesoning. Siden denne forskningen er begrenset, og for det meste er kvantitativ, vil jeg også ta for meg en aktuell britisk studie. Etter det vil jeg ta for meg aktuell teori. Det teoretiske rammeverket blir benyttet for å diskutere og forstå hvordan de ulike aktørene oppfatter soningsformen. Det teoretiske rammeverket blir i oppgaven inkludert for å bistå i å besvare prosjektets problemstillinger.

I kapittel 3 vil oppgavens forskningsdesign og metode bli redegjort for og diskutert. I dette kapittelet vil de bli vist til de kvalitative metodiske valgene som er gjort i dette forskningsprosjektet. Jeg vil deretter gjøre noen refleksjoner rundt tilgangen til feltet og rekrutteringsprosessen. Andre temaer og diskusjoner knyttet til den kvalitative innfallsvinkelen vil også være inkludert her.

I kapittel 4 starter analysedelen av oppgaven. Her vil jeg ta for meg hvilke opplevelser domfelte og ansatte uttrykker om soningsformen. Positive og negative aspekter rundt fotlenkesoning vil bli diskutert på tvers av forskningsdeltakerne. Dette inkluderer de fastsatte rammene for soningsformen og hvordan de domfelte og de ansatte reflekterer rundt disse.

Avslutningsvis er det diskusjoner rundt hvordan selve boligen kan påvirke soningen, og om domfelte opplever et annet forhold til hjemmet under straffegjennomføring.

I kapittel 5 er temaet fleksibiliteten til Friomsorgen. Her blir det diskutert hvordan de domfelte opplever de skjønsmessige vurderingene fra Friomsorgen. De ansatte forklarer hvordan de forholder seg til sin rolle, og hvilke muligheter for skjønnsutøvelse de har.

I kapittel 6 blir problemstillinger knyttet til de som bor med domfelte under straffegjennomføring diskutert. Ansatte i Friomsorgen beskriver hvordan samboere stiller sammen med domfelte i møter med dem. Domfelte beskriver en hverdag med så definerte rammer, at de er nødt til å involvere pårørende for å komme seg igjennom soningsformen. I kapitlet blir også muligheten for å opprettholde eller skape nye nettverk under soningen redegjort for og diskutert. Det kommer fram gjennom intervjuene at soningsformens regler og rammer problematiserer muligheten for domfelte å knytte seg nye produktive nettverk.

I kapittel 7 blir ulike problemstillinger knyttet til stigmatisering av de domfelte tatt opp. Selve fotlenken blir diskutert, samt andre sentrale ting domfelte har tatt opp. Ansatte formidler at kvinner føler seg mer stigmatisert enn menn under soningsløpet.

I kapittel 8 undersøkes det tverretatlige arbeidet Friomsorgen har med andre aktører. Programvirksomhet i regi av Friomsorgen blir også diskutert. Her er Friomsorgens samtaler med de domfelte det mest sentrale.

I kapittel 9 diskuteres hvordan soningsforholdene har blitt påvirket av koronasituasjonen. Dette handler blant annet om pandemien har hatt noen påvirkning på straffeelementet og soningshverdagen til de domfelte. Andre fremtidige utfordringer for både ansatte i Friomsorgen, og domfelte under straffegjennomføring, vil bli diskutert. Dette er det siste analysekapitlet i oppgaven.

I kapittel 10 vil jeg oppsummere de mest sentrale funnene fra studien. Her er også noen avsluttende kommentarer og diskusjoner, med utgangspunkt i datamaterialet. Her vil jeg diskutere hvordan ulike funn fra analysen har bidratt til å besvare de aktuelle problemstillingene i dette prosjektet. Jeg vil også kort utbrodere hvilke forskningsspørsmål jeg vurderer som interessante for videre forskning på feltet.

Kapittel 2: Tidligere forskning og aktuell teori

2.1 Innledning

Jeg vil i dette kapittelet redegjøre for aktuell forskning om soning med elektronisk kontroll i Norge. Kriminalomsorgen og da særlig de tradisjonelle norske fengslene er blitt omfattende forsket på (Andersen og Telle, 2016: 41). Det er imidlertid forsket lite på soning med elektronisk kontroll i Norge. Dette er trolig på grunn av at soningsformen er relativt ny. Mye av forskning på soning med elektronisk kontroll er kvantitativ. Som bakgrunn for mine egne empiriske analyser og for å få en mer helhetlig forståelse og innsikt i feltet, vil jeg ta for meg tidligere kvantitativ forskning på feltet. Jeg vil også ta for meg eksisterende kvalitativ forskning, som et godt utgangspunkt for mine egne undersøkelser. Den eksisterende forskningen på soningsformen, er interessante med henhold til mine egne problemstillinger. Jeg vil diskutere oppgavens teoretiske rammeverk i dette kapittelet. De teoriene som jeg har benyttet i prosjektet, har jeg brukt «sensitiverende». Det vil si at jeg har bruker elementer som de tar opp i sin forskning, som er relevant for min studie.

2.2 Tidligere forskning

Synøve N. Andersen og Kjetil Telle i Statistisk sentralbyrå har i studien «*Straffegjennomføring med fotlenke: effekter på tilbakefall til ny kriminalitet*» utført en undersøkelse hvor de sammenligner domfelte under soning med fotlenke, med domfelte som soner i fengsler. Studien er kvasiekperimentell ved at de forsøker å undersøke om «fotlenkesoning» kausalt påvirker tilbakefallet til ny kriminalitet. Sammenligningsgruppen er domfelte som soner i fengsler, med lignende dommer som de som soner elektronisk (Andersen og Telle, 2016: 3). Forskningen deres viser at de som soner med fotlenke, begår færre nye lovbrudd etter løslatelse, enn de som soner i tradisjonelle fengsler. Studien sammenlignet tilbakefallsrater for fylker som tilbød fotlenkesoning, med fylker uten en slik ordning (Andersen og Telle, 2016: 28). I fylkene hvor soning med elektronisk kontroll er etablert, finner Andersen og Telle en tilbakefallsreduksjon på 9,8 % etter ordningen er blitt innført (Andersen og Telle, 2016: 31). Ifølge Andersen og Telle skiller gruppen som får innvilget soning med fotlenke seg fra andre lovbrøyttere. Disse er straffedømte som Kriminalomsorgen i utgangspunktet mener det er hensiktsmessig å la sone elektronisk.

Resultatene av studiet antyder at elektronisk soning fungerer best for dem som ikke har sonet i fengsel tidligere, og for dem som var i jobb før selve soningen (Andersen og Telle, 2016: 37).

Ingeborg Rasmussen, Haakon Vennemo, Sidsel Sverdrup og Oscar Haavardsholm skrev rapporten «*Evaluering av soning med fotlenke*» på oppdrag fra Justis- og beredskapsdepartementet, i 2015. Rasmussen mfl. (2016) finner at elektronisk soning har en positiv påvirkning på domfelte-, pårørende- og storsamfunnet. Rapportens samlede vurdering er at soning med elektronisk kontroll er mer samfunnsøkonomisk gunstig enn tradisjonell soning i fengsler. Storsamfunnet opplever en nyttevirkning av elektronisk soning som soningsalternativ, i form av høyere samfunnsøkonomisk kapasitet via skattefinansieringskostnader (Rasmussen mfl., 2016: 90). Straffegjennomførende under elektronisk kontroll har sjeldnere tilbakefall til ny kriminalitet. Ifølge Rasmussen mfl. opplever pårørende mer kontakt med den domfelte under elektronisk soning. De opplever også en større trygghet for hus og eiendom, da den straffedømte ofte er sysselsatt med lønn under denne soningsformen. Det økonomiske aspektet for domfelte og pårørende kan virke mer utfordrende ved soning i tradisjonelle fengsler (Rasmussen mfl., 2016: 11).

Soningsformen gir de straffedømte trening som henger sammen med kjente suksesskriterier for å øke sannsynligheten for arbeidslivstilknytning, som i seg selv også reduserer sannsynligheten for tilbakefall (Rasmussen mfl., 2016: 9). De finner også at soning med elektronisk kontroll ser ut til å treffe målgruppen. I enkeltsaker kan imidlertid soningsformen skape ulemper for ofrene, da domfelte soner ute i samfunnet. Imidlertid tilbys vanligvis ikke fotlenkesoning hvis det er til sjenanse for ofrene. I de fleste instansene vil både straffedømte, pårørende og samfunnet; via frigjorte ressurser, ha god nytte av soningsformen. Forskerne finner at også i forhold til soning i lavsikkerhetsfengsler, fremstår soning med elektronisk kontroll, som en økonomisk gevinst for samfunnet. Omfanget av denne gevinsten er vanskeligere å anslå. Forskerne poengterer imidlertid at det er et robust resultat at soning med elektronisk kontroll øker mengden av utført arbeid i samfunnet, både av betalt og ubetalt/frivillig karakter. Dette er på grunn av at fotlenkesonere får fortsette i jobb under straffegjennomføringen, eller får andre tilbud om sysselsetting. Antallet som soner elektronisk vil også kunne virke gunstig for Kriminalomsorgens samlede kapasitetsutnyttelse, da de soner i egen bolig (Rasmussen mfl., 2016: 89). Soningsformen fremstår også mindre stigmatiserende, da det er lettere å holde en slik soning skjult for omverden.

Kriminalomsorgen fremstår fleksible, og er svært diskret når de kommer på uanmeldte kontroller i hjemmet. Dette medfører at selv naboer ikke trenger å vite at straffedømte er

under soning. Videre kan domfelte med barn delta i deres fritidsaktiviteter, ved for eksempel å kjøre dem til idrettsaktiviteter, og stå på sidelinjen. Slikt kan ingen av de andre foresatte eller barna vite at den straffedømte er under soning (Rasmussen mfl., 2016: 49). Forskerne trakk frem samvær med barna som en av de viktigste fordelene med soningsformen (Rasmussen mfl., 2016: 47).

Da soningsformen innebærer en straffegjennomføring i sitt eget hjem, er det naturligvis store forskjeller på standardene på boligene. Boligenhetene kan variere fra villaer til små leiligheter som deles med andre. Standarden til boligene for de domfelte vil dermed kunne påvirke hvor omfattende straffeelementet i soningen oppleves. De som bor i store villaer vil kunne oppleve en mer behagelig straffegjennomføring, enn for eksempel de som deler en liten leilighet med andre (Rasmussen mfl., 2016: 90). Dette skiller seg fra tradisjonell soning i fengsler, hvor det er relativt like fysiske forhold. Slikt kan soning med elektronisk kontroll skape forskjeller i soningsforholdene til den aktuelle gruppen av straffedømte. En begrepsdiskusjon som er relevant i denne sammenhengen er Gudmund Hernes (1983) sine grunnleggende likhetsbegreper, da han diskuterte ulikhetens reproduksjon. Hernes beskrev formallikhet som at alle har krav på like rettigheter. Domfelte som er dømt innenfor bestemte domskategorier, og har under seks måneders strafferamme, vil ha like rettigheter i en søknadsprosess om å sone med elektronisk kontroll. De som er dømt for alvorlige kriminelle forhold, og er idømt en straffegjennomføring på over seks måneder, vil imidlertid ikke ha de samme rettighetene i denne søknadsprosessen. Hernes definerte resultatlikhet som en metode for å kompensere for ulikhet, i utgangspunktet med mål om å jevne ut sluttresultatet. Innenfor soningsformen vil det ikke være resultatlikhet, da det ikke justeres for at vilkårene de domfelte har hjemme er forskjellig. Skulle man ha oppnådd dette, måtte man enten ha oppgradert standarden i boligene til de med vanskeligst bosituasjon, eller begrenset hvor i boligen de som bor i store hus kan bevege seg. Politisk er vel ingen av disse løsningene aktuelle. Ulike bosituasjoner blant de straffegjennomførende, var en del av kritikken rettet mot soningsformen i forarbeidet til straffegjennomføringsloven. Komiteens medlemmer poengterte at straffereaksjonen ville føles ulik for de domfelte, som følge av ulik bostandard (Lande, 2014: 33).

Samtidig tilsier en alminnelig rettsfølelse at ubetinget straffegjennomføring skal medføre tilstrekkelig grad av innesperring av de domfelte. Ifølge Rasmussen mfl. (2016: 90) vil nok flere være kritisk til om elektronisk soning innebærer tilstrekkelig grad av innesperring. Få vil i hvert fall mene at elektronisk soning er en for streng avvikling av ubetinget straff. Soningsformen kan også bidra til et nyttetap til enkelte ofre, da de domfelte soner ute i

samfunnet. Dette er imidlertid ikke et utbredt problem, med hensyn til hvilke former for forbrytelser som resulterer i godkjent soning med fotlenke. Samtidig gjør Kriminalomsorgen en betydelig innsats for å skjerme eventuelle ofre. Alt i alt finner rapporten soningsformen som nyttig og positiv for samfunnet (ibid., 2016: 90).

Tore Rokkan ved Kriminalomsorgens Utdanningscenter (KRUS) har skrevet flere rapporter om elektronisk soning, på oppdrag fra Kriminalomsorgens sentrale forvaltning (KSF). Hensikten med rapportene var å evaluere et prøveprosjekt med fotlenkesoning i Norge (Rokkan, 2012a: 3). I evalueringsrapport 1 «*Hvem gjennomfører straff med elektronisk kontroll*» evalueres prøveprosjektet for straffegjennomføring med elektronisk kontroll, fra oppstarten i 2008 til 2010. Rapporten baserer seg blant annet på brukerundersøkelser som omfattet deltakere som gjennomførte elektronisk soning, og innsatte som gjennomførte straff i fengsel (Rokkan, 2012a: 77). Brukerundersøkelsene viste at innsatte i fengsler var mindre fornøyde med samarbeidet med Kriminalomsorgen under straffegjennomføringen, enn de som sonet elektronisk. Flere under elektronisk soning enn i fengsel hadde også utarbeidet en individuell plan for straffegjennomføringen og tiden etterpå. Ifølge Rokkan er det derfor ikke overraskende at dobbelt så mange som sonet elektronisk, kontra dem som har sonet i fengsel, er fornøyde med hvordan straffegjennomføringen har påvirket deres situasjon (Rokkan, 2012a: 7-8). Av de som sonet elektronisk, ville hele 90 % ha anbefalt en venn å søke seg til dette soningsalternativet (Rokkan, 2012a: 91). Det som de straffedømte opplevde som det mest positive ved denne soningsformen, var at de kunne fortsette i sitt arbeid som før. Samvær med familie og venner, og muligheten til å opprettholde sine hverdagsrutiner oppgis også som positivt. Negative sider ved soningsformen var at den kunne oppleves litt klaustrofobisk. Vanskeligheter med å holde tidsfrister/klokkeslett, særlig om morgenene, ble også nevnt. Ellers er ensomhet, gjerne i form av en misnøye med påtvungen innetid etter arbeid, et sentralt negativt utsagn som går igjen (Rokkan, 2012a: 92).

Rokkans delrapport nummer 2 om elektronisk soning, «*Hva er innhold i straffegjennomføring med elektronisk kontroll*» beskriver innholdet i denne soningsformen, og er en oppfølging og undersøkelse av arbeidet med Stortingsmelding nr. 37 (2007-2008) «Straff som virker – mindre kriminalitet – tryggere samfunn». Arbeidet med denne Stortingsmeldingen skjedde parallelt med forberedelsene av etableringen av elektronisk soning som soningsalternativ (Rokkan, 2012b: 4-5). I Stortingsmelding nr. 37 (2007-2008) Straff som virker – mindre kriminalitet – tryggere samfunn (-Kriminalomsorgsmelding) er det med henhold til elektronisk soning vektlagt at: «*Tanken om en progresjonsrettet soning som innebærer en*

gradvis utslusing av den domfelte mot en stadig mer normalisert tilværelse, er helt sentral. En ordning hvor elektronisk kontroll innføres som gjennomføringsform, ville legge til rette for dette.» (St.meld. nr37 (2007-2008): 130).

I Rokkans andre delrapport om elektronisk soning, fremkommer det en måling av tilbakefall for straffedømte som gjennomførte soning med fotlenke i 2008 og 2009. Målingen viser et tilbakefall på 10,5 % (Rokkan, 2012b: 17). Personer som soner for vinningskriminalitet, narkotikakriminalitet og vold utfører oftere ny kriminalitet etter soningen. Straffedømte for økonomisk kriminalitet, ruspåvirket kjøring og andre brudd på veitrafikkloven gjentar i mindre grad ny kriminalitet etter endt soning. Tilbakefallsraten i rapporten er imidlertid ikke vurdert i forhold til en kontrollgruppe. Ifølge Rokkan er det likevel interessant at domfelte med høyere tilbakefall i målingen (vinning, narkotika og vold), har et lavere tilbakefall enn tilsvarende grupper i andre målinger. Rokkan mener dette kan skyldes at elektronisk soning fungerer bedre på den gruppen som har større behov for et innhold i straffegjennomføringen (Rokkan, 2012b: 5). I fengsler blir for eksempel innsatte med korte dommer ofte ikke tildelt kontaktbetjent. De får heller ikke alltid delta i utforming av en individuell fremtidsplan. Under elektronisk straffegjennomføring er imidlertid utforming av gjennomføringsplan og aktivitetsskjema obligatoriske elementer av soningen (Rokkan, 2012b: 29). Rokkan sin brukerundersøkelse viser at domfelte som soner elektronisk, er mer fornøyde med innholdet av tilbudene under soning, enn domfelte i fengsler. Brukerundersøkelsen fra 2012 viser at særlig oppfølgingssamtalene med tilsatte i Friomsorgen rangeres med høy viktighet (Rokkan, 2012b: 30). Brukerundersøkelsen avdekket imidlertid at det «bare» var 23 % av domfelte under fotlenkesoning, som endte opp med å utforme en fremtidsplan for livet etter soning, i samråd med Friomsorgen (ibid.: 2012b: 35). Halvparten av de domfelte under elektronisk soning hadde imidlertid fått tilbud om å utforme en slik plan. I motsetning hadde bare 13 % av de som soner i fengsler fått et slikt tilbud (ibid.: 2012b: 35).

Det er forskjeller i tilbudet for de som soner elektronisk, og de som soner i fengsel. For straffedømte som soner med elektronisk fotlenke, er det obligatoriske samtaler som er det mest omfattende tilbudet. Telefonsamtaler og temamøter med tilsatte i Friomsorgen er også vanlig. For straffedømte i fengsler er de mest sentrale tilbudene deltakelse i ulike programmer, temamøter, bruk av skole/bibliotek og øvrige samtaler. Totalt sett viser Rokkan sin undersøkelse at de domfelte som soner elektronisk, er mer fornøyd med innholdet av tilbudene enn dem som soner i fengsel. Særlig samtaler med ansatte rangeres med høy viktighet (Rokkan, 2012b: 30).

Straffedømte skal ha tilgang til offentlige tjenester under soning. Ifølge Rokkan sine studier, er det en større andel straffedømte i elektronisk soning-utvalget som har hatt et tiltak fra NAV arbeid. Det er også flere herfra som har hatt tiltak fra frivillige organisasjoner. Det er imidlertid flere domfelte som soner i fengsler som har hatt tiltak fra NAV Trygd og NAV Sosial; sosialtjenester i kommunen. Det er også flere domfelte i fengsler som har hatt tiltak i regi av skole/kurs og helsetiltak knyttet til psykisk helse eller rus (Rokkan, 2012b: 30). Under soning i fengsler må tilbudene i større grad formaliseres i samarbeid med eksterne tjenestetilbydere, mens tilbudene under elektronisk soning tilpasses i større grad de enkelte straffedømte (Rokkan, 2012b: 31). Rokkan sine undersøkelser viser også at to av tre straffedømte under elektronisk soning, opplever at selve straffegjennomføringen helt eller delvis har bidratt til å endre deres situasjon. Tilsvarende er det blant domfelte i fengsel 45 % som opplyser om det samme (ibid.: 2012b: 31). De fleste straffedømte, henholdsvis 97,5 % av straffedømte under elektronisk soning, og 84 % av dem som soner i fengsel, trodde helt eller delvis på et liv uten kriminalitet de neste fem årene (Rokkan, 2012b: 32).

Rokkan viser til at Kriminalomsorgen skal ligge til rette for endring blant dem som er under soning, men Kriminalomsorgen kan ikke selv stå for denne endringen. Progresjon gjennom straffegjennomføringen er blant de strukturelle tiltakene som skal gi anledning til endringsarbeid. Dette arbeidet kan imidlertid utfordres av både individuelle og kollektive sikkerhetsmessige hensyn. Individuelt tilrettelagt innhold, som er utbredt under elektronisk soning, er også avhengig av at de straffedømte passer inn i de tiltakene og tilbudene som eksisterer (Rokkan, 2012b: 36). Samtidig vil lengden på straffegjennomføringen under elektronisk soning, maks fire måneder på studiens tidspunkt, sette begrensinger på omfang og varighet av tiltak og tilbud under soningen. Rokkan sine undersøkelser viser imidlertid at en større gruppe straffedømte, nærmere 30 %, opplever å få en ny start gjennom etablering eller reetablering av kontakt opp mot arbeidsliv eller annen sysselsetting (ibid.: 2012b: 36). Gjennomføring av elektronisk straffegjennomføring involverer også en betydelig grad av samhandling mellom straffedømte og tilsatte. Dette i form av utvikling av aktivitetsskjema for å planlegge inn- og utpasseringer for den straffedømtes aktuelle sysselsetting, oppmøte på friomsorgskontoret og aktuelle utetider. Dette medfører en stor grad av samhandling mellom aktørene, angående gjennomføring av straffedømtes hverdag. Dette ser ut til å ha en positiv effekt for mange av de domfelte (Rokkan, 2012b: 37).

Torbjørn Skardhamar (2013) har gjennomført en kvantitativ analyse av helgjennomførende straffedømte som sonet med elektronisk kontroll i Norge. Helgjennomførende soner straffen

utelukkende med fotlenke. Et av målene med rapporten var å undersøke hvordan denne soningsformen påvirket sysselsettingen til de under elektronisk soning. Skardhamar sammenlignet disse med en sammenligningsgruppe som gjennomførte kortere straffer i fengsler. Ifølge Skardhamar er en av de viktigste forskjellene mellom dem som soner elektronisk og i fengsel, endringen i andelen som er arbeidstakere før og etter straffegjennomføringen. Blant dem som soner elektronisk er det liten eller ingen endring i andelen sysselsatte i perioden. For sammenligningsgruppen som soner kortere dommer i fengsel, er det derimot en viss nedgang ved tidspunkt for påstartet straffegjennomføring. Dette er i tråd med en forventning om at et fengselsopphold ofte fremtvinger et brudd i ansettelsesforhold for noen. Denne nedgangen er midlertidig, den normaliseres igjen omtrent 15 måneder etter soningsslutt (Skardhamar, 2013: 21).

Rapporten viser også til grad av tilbakefall til ny kriminalitet for de to soningsgruppene, etter endt soning. Skardhamar presenterer data fra Kriminalomsorgen. 6,9 % av de som hadde sonet i fengsel, var gjeninnsatt innen to år. «Gjeninnsatt» betyr i denne sammenhengen et nytt opphold i fengsel, dette er også inkludert varetekt. For dem som hadde sonet med elektronisk kontroll, var tallet etter to år et tilbakefall på 2,2 % (Skardhamar, 2013: 24). Skardhamar bemerker at rapporten bruker et enkelt mål på tilbakefall. To år etter soningsslutt kan er en kort observasjonstid, og et nytt opphold i fengsel er et strengt residivmål. Skardhamar viser til at det i søknadsprosessen for dem som vil sone elektronisk, blir gjort vurderinger av muligheter for tilbakefall til ny kriminalitet. Forskjellene i tilbakefallsratene kan således skyldes at de antatt «beste kandidatene» allerede er selektert til denne soningsformen (ibid.: 2013: 24).

Skardhamar finner at mange som soner elektronisk, er bedre sosioøkonomisk stilt enn mange som soner kortere dommer i fengsler. Dette gjelder spesielt de som soner hele straffegjennomføringen elektronisk (Skardhamar, 2013: 25). De er også ofte høyere utdannet enn dem som soner i fengsel, men en betydelig andel har også økonomiske utfordringer. Veitrafikklovbrudd, promillekjøring, samt noe økonomisk kriminalitet, er vanlige dommer blant denne soningsgruppen. Det var kun omtrent halvparten av de under elektronisk soning som var i arbeid året før påbegynt straffegjennomføring. Likevel er de som soner i fengsler oftere skilt, har oftere tidligere fengselsopphold bak seg, og er oftere uføretrygdet (ibid.:2013: 25).

Mari Lunde Ophus har skrevet en masteroppgave i Kriminologi, som baserte seg på kvalitativ intervjuer av personer under fotlenkesoning, og personer som jobber tett på denne

straffegjennomføringen (Ophus, 2018: 12). De som hun har intervjuet, beskrev soningsformen som en god forutsetning for samvær og relasjonsbygging med den nærmeste familien. Soningsformen åpnet for en normalisering av tilværelsen, i motsetning til en stigmatisering ved et fengselsopphold. Samtidig opplevde de at soningsformen endret hjemmet til et soningssted, og trakk uskyldige personer, i form av familien, inn i straffegjennomføringen. Likevel var hensynet til barna motivasjon for flere til å søke om soning med elektronisk kontroll (Ophus, 2018: 76). Ophus poengterer også at soningsformen bidrar til en opprettholdelse av en identitetsfølelse. Det unngås «hull» i CV-en til de gjennomførende, og soningshverdagen kan oppleves meningsfullt. Dette kan bidra til en akkumulasjon av positiv sosial kapital, som kan ligge til rette for et kriminalitetsfritt liv (Ophus, 2018: 75). Soning med elektronisk kontroll krever dermed en struktur i hverdagen, noe som ble fremhevet av flere forskningsdeltakere som svært gunstig (Ophus, 2018).

Anthea Hucklesby (2013) har utført en kvalitativ studie hvor hun har intervjuet personer som soner elektronisk i Storbritannia. Studien viste at utviklingen av familierelasjonene gjennom soningsløpet, var betinget av hvordan de hadde vært før soningen. De som hadde gode familierelasjoner, hadde en positiv utvikling gjennom straffegjennomføringen. Det motsatte var tilfellet for de hvor relasjonene fra før av var anstrengte. Her kunne spenningene i relasjonene øke (Hucklesby, 2013: 237). For sistnevnte gruppen var det særlig dette at de straffedømte ble låst inne i hjemmet som skapte vansker. I allerede anstrengte familierelasjoner, var det uheldig at straffedømte ikke kunne trekke seg unna i vanskelige situasjoner som kunne oppstå (ibid.: 2013: 237). I studien til Hucklesby kommer det også fram at i de familierelasjonene som opplevde negative virkninger, var det særlig på grunn av at den straffedømte ble låst til hjemmet i større grad enn tidligere. Det var vanskelig for domfelte å trekke seg unna vanskelige situasjoner som kunne oppstå (ibid.: 2013: 237).

2.3 «Myten om fengselspinen»

Ingrid Rindal Lundeberg har skrevet artikkelen «*Myten om fengselspinen*» (Lundeberg, 2018). Artikkelen baserer seg på et omfattende nasjonalt datamateriale, om domfeltes liv før-, under og etter straffegjennomføring. Fokuset er særlig rettet mot rehabilitering og løslatelsesarbeid. Datainnsamlingen er hentet fra høy- og lavsikkerhetsfengsler (Lundeberg, 2018: 128). Selv om artikkelen ikke tar opp soning med elektronisk kontroll, er den likevel relevant for min oppgave. Lundeberg tar opp elementer og faser av andre soningsformer, som fremstår mest

produktive for god tilbakeføring av domfelte. Flere av disse positive karakteristikaene, er beskrivelser som indirekte fremhever flere av fordelene med elektronisk kontroll som soningsalternativ. Lundeberg fremhever at straffegjennomføring fremstår som nyansert innenfor norsk kriminalomsorg (Lundeberg, 2018). Lundeberg poengterer at tilbakeføringsarbeid er et viktig mål i straffegjennomføringen. Ifølge Lundeberg har det imidlertid blitt diskutert for lite hvordan man kan gjøre selve straffegjennomføringen mindre «pinefull». Hvordan de innsatte opplever straffegjennomføringen, varierer nemlig i stor grad blant domfelte i Norge. Det poengteres at det har blitt diskutert for lite rundt hvilken type soningsanstalter som kan bidra til å gi domfelte et bedre liv etter løslatelse (Lundeberg, 2018: 127). Lundeberg nevner ikke EK-soningsformen spesifikt, men utbroderer hvordan straffens åpenhet og kontroll påvirker hvor pinefull soningen blir. Å bli fratatt friheten, kan nemlig oppleves som noe av det mest innvandrende under en straffegjennomføring. Hvilken grad av frihet de domfelte selv sier de har, og hvordan de kan forvalte denne friheten, varierer sterkt mellom ulike avdelinger og soningsanstalter (Lundeberg, 2018: 128).

Ifølge Lundeberg fokuserte de straffedømte som var under soning i høysikkerhetsfengsler, i større grad på smertene ved frihetsberøvelsen og dens konsekvenser. I åpne fengsler fremtrer de domfelte langt mer fornøyd med det «moralske klimaet». Større friområder, høyere grad av frihet, og færre kontrolltiltak bidrar til dette (Lundeberg, 2018: 129). Det åpne fengselet i Trondheim, skiller seg særlig positivt ut blant domfelte. Fravær av murer, liten grad av innlåsning og regulerende kontrollvirksomhet, og et fokus på rehabilitering fremstår som årsakene til dette. Domfelte var mest fornøyde med de fengslene hvor betjentene benyttet hverdagsklær, og hadde uformell omgangstone med de domfelte. Betydningen av regelmessige sosiale aktiviteter, hvor domfelte og ansatte trådte ut av tradisjonelle roller var også vesentlig (Lundeberg, 2018: 130).

Hvordan de domfelte opplever samhandlingen mellom dem og de ansatte, er også en problemstilling som kan knyttes til fotlenkesoning. Domfeltes relasjon til betjenter er viktig i alt fra utøvelsen av kontroll og sikkerhetsoppgaver, til det pågående endrings- og påvirkningsarbeidet (Lundeberg, 2018: 132). Samhandlingen mellom domfelte og betjenter vil være av stor betydning, uavhengig av soningsformen. Under elektronisk soning vil samhandlingen blant annet skje gjennom oppfølgingssamtalene. Den dualistiske rollen som de ansatte har i relasjon til de domfelte, beskriver Lundeberg som utfordrende. Tematikken blir forsterket ved at betjenter utøver skjønn, og det er betydelige ulikheter i måten den enkelte betjent utøver sitt skjønn på. Dette er også tilfellet med hvordan de ivaretar sine

rehabiliterende oppgaver (ibid.: 2018: 132). Straffedømte har ulike erfaringer med straffegjennomføringsprosessen. Likevel skriver Lundberg at samtlige domfelte de intervjuet, hadde noen felles oppfatninger. Hvordan de ble møtt, sett, hørt og behandlet av ansatte gjennom soningen, var avgjørende for i hvilken grad de domfelte opplevde soningen som pinefull (ibid.: 2018: 135).

2.4 Teoretisk rammeverk

Tradisjonelt har straffeelementet som en pine eller smerte, vært en etablert forestilling i fengselsforskningen (Lundberg, 2018: 124). Gjennom straffegjennomføring i Norge, er veletablerte sikkerhetsrutiner og kontrollvirksomhet en del av hverdagen. Jeg har beskrevet hvordan domfelte under soning med elektronisk kontroll, overvåkes ved bruk av RF-teknologi. Den stasjonære senderen som er montert i domfeltes bolig, overvåker fotlenken rundt ankelen til domfelte, gjennom en radiofrekvens. Michel Foucault beskriver disiplinering gjennom overvåkning, som et sentralt straffeelement i moderne samfunnsstrukturer (Foucault, 1977). Foucault viser spesifikt til utviklingen av fengselsmodellen Panoptikon, som er utviklet av Jeremy Bentham. Den ovale fengselsstrukturen med vaktårn i midten, gjorde det mulig for fengselsbetjentene å ha god innsikt til alle cellene samtidig. Vaktårnet var innrettet med sotet glass, noe som resulterte i at de domfelte aldri viste om de ble overvåket eller ikke (Foucault, 1977: 200). Som de innsatte i fengsler utformet som Panoptikon, er domfelte under EK-soning under streng overvåkning. Denne overvåkningen kan være fysisk, i form av hjemmekontroller, men er først og fremst teknologisk – selve fotlenken. Den kan utløse en alarm 24 timer i døgnet, under hele soningen. Som en fengselsbetjent bak en sotet rute, overvåker denne teknologien til enhver tid hvor domfelte befinner seg. Fotlenken vil i seg selv også være en konstant påminnelse om at man er underlagt et kontrollregime. Foucault trekker det panoptiske fengselets virkninger ut i moderne samfunnsstrukturer, og viser til en historisk utvikling fra offentlige henrettelser hvor *mange ser de få*, til moderne kontroll- og overvåkningsinstitusjoner hvor *de få ser de mange*. Friomsorgen kan for de domfelte på denne måten sammenlignes med det panoptiske kontrolltårnet Foucault beskriver (Ophus, 2018: 68).

Erving Goffman har levert flere bidrag som kan gi en forståelse av hva soning med elektronisk kontroll handler om. Goffman definerte institusjoner som fengsler, psykiatriske sykehus, klostre, kostskoler og militæret som totale institusjoner (Goffman, 1961: 12). Goffman beskriver i «*Asylums*» (1961) at de totale institusjonene bryter med grunnleggende

sosiale aspekter ved moderne samfunn. Det er relativt vanlig at individer i totale institusjoner opplever en følelse av ydmykhet, tap av prestisje eller selvrespekten (Goffman, 1961: 13). Alle blir behandlet likt og blir påkrevd å utføre de samme handlingene, bestemt av den samme enestående autoriteten (Goffman, 1961: 14-15). I de totale institusjonene er det et tydelig sosialt skille mellom den større kontrollerte gruppen av mennesker, og den mindre gruppen som har tilsyn av dem. I forhold til fengsler beskriver Goffman hvordan de domfelte ofte snakker til betjentene med et spesielt toneleie, og at informasjonsutvekslingen mellom dem er restriktiv. Karakteristisk er den domfelte ekskludert fra kunnskapsutvekslingen angående hans skjebne blant betjentene (ibid.: 14-15). I noen straffeinstitusjoner blir de domfelte tvunget til å holde kroppen sin i ydmykende posisjoner og tiltale betjentene på en spesifikk måte. Goffman beskriver hvordan domfelte opplever et tap av selvidentiteten ved innsettelse i fengsler. Den personlige identiteten blir fjernet ved at klær og eiendeler må leveres inn og man blir tildelt institusjonelle uniformer (Goffman, 1961: 16). Dette står i klar motsetning til gjeldene norske målsetninger i kriminalomsorgspolitikken, hvor normalitetsprinsippet står sterkt og det er frihetsberøvelsen som er straffen. Under elektronisk soning kan dette for eksempel være regler for når man kan- og ikke kan, være ute av bostaden.

Et annet bidrag fra Goffman som kan anvendes i forhold til å belyse elektronisk soning er hans metafor på samfunnet som et teater. Ifølge Goffman vil individers daglige opptreden forberedes bak kulissene, «backstage», som for eksempel i hjemmet (Goffman, 1974: 197). Når mennesker er backstage, har de muligheten for å slappe litt mer av og tre litt ut av rollen sin. I henhold til Goffman vil de domfelte under EK-soning være «onstage» når de er ute i samfunnet, på vei til og fra jobb, og på selve arbeidsplassen. Som andre samfunnsborgere må de da kunne opprettholde en fasade (Goffman, 1974: 27). Det kan argumenteres for at de, i motsetning til andre samfunnsborgere, ikke har muligheten til å trekke seg fullkomment tilbake, backstage. Friomsorgen kan når som helst komme på uanmeldte hjemmekontroller. I en slik situasjon vil scenen forandre seg fra backstage til frontstage. For mennesker som ikke er under straffegjennomføring kan tilværelsen i hjemmet også «tvinges» fra backstage til frontstage. De kan få besøk, foreldre kan komme hjem, eller de kan oppleve innbrudd i hjemmet. Forskjellen ligger i at straffegjennomførende under elektronisk soning vil ha mindre kontroll og styring av backstage-regionen. De domfelte bestemmer ikke selv når de kan gå inn og ut av sin egen dør, og Friomsorgen har installert basestasjon for fotlenken i boligene til de domfelte. Dette kan oppleves som belastende, for boligen og dine private ting kan betraktes som en utvidelse av «jeget».

Stigmatteori kan benyttes til å forklare hvordan lovbrøttere gjør omgivelsenes forståelse av seg selv som kriminell, til sin egen selvforståelse. Dette kan igjen legge grunnlag for nye lovbrudd (Ugelvik og Rokkan, 2006: 32). Hvis en straffedømt under elektronisk soning opplever at andre ser, oppfatter og handler annerledes ovenfor dem, kan dette resultere i at de selv ser og oppfatter seg selv annerledes. Slikt kan han eller henne skape seg en identitet som «kriminell», som igjen kan påvirke handlingsmønsteret negativt (ibid.: 2006: 32). Goffman (1975) skilte slikt mellom individers tilsynelatende sosiale identitet og individets faktiske identitet. Individets tilsynelatende sosiale identitet, er egenskaper øvrige samfunnsborgere tilegner et individ, som plasserer dem i en bestemt kategori. For eksempel kan en person under EK-soning bli kategorisert som en forbryter, en «vi må holde oss unna». Ifølge Goffman (1975) henger ikke nødvendigvis den tildelte tilsynelatende sosiale identiteten, sammen med individets faktiske identitet. Når det oppstår et misforhold mellom tilsynelatende og faktisk identitet, blir personen møtt med forventninger som ikke stemmer overens med vedkommende selvbilde. Dette skaper en usikkerhet både for personen selv, og de rundt ham (Goffman, 1975: 14-15). Dette kan være utfordrende for blant annet straffedømte. Hvis en vanskeligstilt merker at andre blir usikker på han, vil det kunne medføre at han selv blir usikker. En konsekvens kan være at enten den vanskeligstilte selv, eller de andre, trekker seg unna. Den vanskeligstilte kan oppleve dette som en avvisning, og individene rundt ham kan oppleve det som en bekreftelse på den tilsynelatende sosiale identiteten (Ulfrstad, 2011: 115). Innenfor perspektivet prisoniseringsteori fremstår soning med elektronisk kontroll som et godt soningsalternativ. I en forlengelse av stigmatteori, vil det innenfor en prisoniseringsteori innebære at den kulturelle konteksten domfelte tilegner seg i fengsler, i seg selv øke sjansen for tilbakefall mot nye kriminelle handlinger etter løslatelse (Ugelvik og Rokkan, 2006: 32). Ved en slik anvendelse fungerer ulike fengsler slikt media gjerne beskriver som en «skole i kriminalitet», det vil si at domfelte under soning tilegner seg uheldige holdninger til og kunnskap om lovbrudd (ibid.: 2006: 32).

Studien min handler ikke bare om de som soner med fotlenke, men også om hvordan de ansatte som jobber med de opplever og vurderer soningsformen. Et relevant teoretisk utgangspunkt i denne sammenhengen er Michael Lipsky sin teori om «bakkebyråkratene». Lipsky beskriver mange offentlige ansatte som bakkebyråkrater. Bakkebyråkratene kategoriserer han som dem som har ansikt- til ansikt interaksjon med befolkningen, og karakteristisk for jobbene er at de har betydelig rom for skjønnsutøvelse. Eksempler på bakkebyråkrater kan være politimenn, sosialarbeidere, lærere, helsearbeidere mm. (Lipsky,

2010: 17). Skjønn og fleksibilitet var noe som kom opp i intervjuene, og aktualiserte Lipsky. Bakkebyråkrater har ifølge Lipsky muligheten til å levere goder og påføre sanksjoner ved å berike eller begrense individers liv og muligheter. Basert på deres mulighet for skjønnsutøvelse og autonomi fra organisasjonens autoritære posisjon, kan dem oppfattes som politikkskapere (Lipsky, 2010: 210). Denne formen for skjønnsutøvelse kan ifølge Lundeberg (2018) være problematisk. Domfelte har gitt uttrykk for frustrasjon om at de er avhengige av å ha en god relasjon til de ansatte, for å få tilgang til sonings-privileger og tjenester (Lundeberg, 2018: 132). Lipsky beskriver nettopp hvordan bakkebyråkratene kan føle på press fra brukerne selv, men også fra organisasjonens ofte vage og tvetydige mål, mannskapsmangel og tilgang på ressurser (Lipsky, 2010: 210). Med henhold til kritikk av Lipsky (2010) sin teori om bakkebyråkratene, fremheves det av Hill og Hupe (2009) at teorien til Lipsky er for universell, og lite overførbar til for eksempel Norge. Lipsky sin studie er av amerikanske forhold, som kategoriseres som et liberalt velferdsstatsregime. I sosialdemokratiske velferdsstatsregimer som Norge, er mange av «bakkebyråkratene» svært fornøyd med jobbene sine. Mange føler at de utfører et viktig samfunnsoppdrag hver dag.

2.5 Oppsummering av forskning og teori

I dette kapittelet har jeg tatt for meg aktuell forskning og teori for prosjektet. Forskning viser at domfelte under elektronisk soning opplever det som positivt å kunne opprettholde sin tilknytning til arbeidslivet. Blant de som soner elektronisk er det liten endring i andelen sysselsatte under straffegjennomføringen. Blant domfelte i fengsler med korte dommer, kan fengselsoppholdet føre til at man mister jobben. Samvær med familien under straffegjennomføring verdsettes høyt. Studier fra Storbritannia viser imidlertid at soningsformen kan påvirke familierelasjoner negativt, dersom relasjonene i utgangspunktet var anstrengte. Det er lettere for domfelte å holde soningen skjult for omverden, så den oppleves mindre stigmatiserende enn andre soningsformer. Soningsformen kan imidlertid fremstå noe klaustrofobisk, og domfelte kan oppleve vanskeligheter med å holde tidsfrister. Da straffegjennomføringen foregår i hjemmet, vil det naturligvis være store forskjeller på standardene på boligene. Noen forskere finner lavere tilbakefall til ny kriminalitet blant de som soner elektronisk, enn de som soner i fengsler. Forskjellene i tilbakefallsratene kan imidlertid være et resultat av selektering i søknadsprosessen til den elektroniske soningsformen. Soningsformen er mer samfunnsøkonomisk gunstig enn soning i fengsler.

Brukerundersøkelser viser også at domfelte i fengsler er mindre fornøyde med samarbeidet med Kriminalomsorgen, enn de som soner med elektronisk kontroll.

De teoriene som jeg har tatt for meg, har jeg brukt «sensitiverende» i den forstand at jeg har tatt opp elementer som de tar opp i sin forskning, som er relevant for min studie. Foucault beskriver overvåkning som et disiplinerende straffeelement i moderne samfunn. Selve fotlenken er et godt eksempel på dette blant straffegjennomførere med elektronisk kontroll. Goffman definerte institusjoner som fengsler, psykiatriske sykehus, militæret, klostre og kostskoler som totale institusjoner. Slike institusjoner brøt med de grunnleggende sosiale aspektene ved moderne samfunn. Disse beskrivelsene står i motsetning til gjeldene målsetninger i norsk kriminalomsorg. Goffman beskriver hvordan menneskers daglige opptreden forberedes bak kulissene. Dette er gjerne «backstage» i hjemmet. Det kan argumenteres for at domfelte under soning med elektronisk kontroll, ikke har samme mulighet til å forberede sin opptreden. Om de er «backstage» i sitt eget hjem vil være situasjonsbetinget av hvordan Friomsorgen utøver sin kontrollvirksomhet. De har regler for når de kan være hjemme. De er overvåket gjennom fotlenken selv når de er «backstage». Stigmatologi kan anvendes for å forklare hvordan domfelte kan gjøre omgivelsenes forståelse av seg selv som en kriminell, til sin egen selvforståelse. Dette kan legge til rette for fremtidige lovbrudd. Innenfor prisoniseringsteori vil en oppsamling av kriminelle i fengsler, kunne bidra til en kulturell tilegnelse som øker sjansen for ny kriminalitet etter endt soning. Lipsky beskriver mange offentlige ansatte som «bakkebyråkrater», med stort rom for skjønnsutøvelse og fleksibilitet. I møte med brukere eller domfelte er de på denne måten «politikkskapere».

Kapittel 3: Forskningsdesign og metode

3.1 Innledning

De kvalitative forskningsmetoder er utbredt i mange fagdisipliner, som for eksempel i sosiologi. Den kvalitative orienteringen innebærer at fokuset rettes mot de kulturelle, dagligdagse og situerte aspektene ved menneskelig tenkning, læring, viten, handling og vår måte å forstå oss selv som mennesker på (Kvale og Brinkmann, 2017: 30). I dette prosjektet har jeg valgt en kvalitativ orientert metode, siden jeg ville besvare det Fossåskaret (1997) kaller «Type 2-spørsmål». Dette er spørsmål og problemstillinger knyttet til meningsinnhold, beskaffenhet, samhandling mellom personer, analyser av roller, relasjoner og symboler (Fossåskaret, 1997: 14). Jeg vil belyse og forsøke å svare på ulike problemstillinger knyttet til den elektroniske soningsformen. Jeg er interessert i å studere hvordan soningsformen påvirker individene, hvordan samhandlingen mellom de domfelte og Friomsorgen fungerer, hvordan familierelasjoner blir påvirket av soningen og lignende. Disse problemstillingene er nært beslektet «Type 2-spørsmål». Opprinnelig har metodebegrepet blitt definert som «veien til målet» (Kvale og Brinkmann, 2017: 140). For å nå dette målet, bør forskeren tydelig etterstrebe å oppnå troverdige resultater. En måte å oppnå dette på, er å fremvise godt begrunnende tolkninger, utført gjennom systematiske analyser av empirisk data, som er generert ut ifra et nøye gjennomtenkt design (Tjora, 2012: 217). En måte å samle inn data på er gjennom kvalitative forskningsintervjuer. Jeg ville intervjuer både domfelte og ansatte som jobbet med de i dette prosjektet. Ved å gjøre dette, følte jeg at det var mulig å oppnå en mer helhetlig forståelse av soningsformen. Det ville være interessant å få fram om de domfelte og de ansatte opplevde noen elementer av soningen på ulike måter. I tråd med Kristian Mjåland (2015) har jeg valgt å benytte betegnelsen «forskningdeltakere» og ikke «informanter» for å beskrive personene som deltok i dette prosjektet. «Forskningdeltakere» tydeliggjør delaktigheten deres i kunnskapsproduksjon. Informantbegrepet har også en uheldig konnotasjon i straffeinstitusjoner (Mjåland, 2015: 88).

3.2 Tilgang til feltet og rekrutteringsprosessen

Å forske på Kriminalomsorgen krever tålmodighet. I første instans må studenten eller forskeren ha godkjenning fra Kriminalomsorgen. Dette er også nødvendig for å få forskningsgodkjenning fra Norsk senter for forskningsdata, NSD. Denne prosessen gikk

ganske sakte, og saksbehandler i Kriminalomsorgen beklaget for uvanlig lang saksbehandlingstid. Med Friomsorgen skulle det også vise seg at det tok tid før vi fikk avtalt et møte. Da jeg først fikk møte ledelsen på et Friomsorgskontor, var de behjelpelige og imøtekommende. De informerte om soningsformen og vi diskuterte intervjuguiden min, samt prosessen med å rekruttere forskningsdeltakere. Det fremstod som at de ansatte fra Friomsorgen ville gjøre sitt ytterste for å ligge til rette for en produktiv forskningsprosess. Friomsorgen fikk i første instans rekruttert syv forskningsdeltakere, tre ansatte, og fire domfelte. Dessverre hadde de ikke anledning til å prioritere dette, før uke 12, 2020. Det viste seg å bli uken alvoret av korona-krisen, virkelig stadfestet seg i det norske samfunnet. Intervjuene måtte derfor ytterligere utsettes, da Friomsorgen sluttet å ta imot både domfelte og andre på kontorene sine. I tillegg valgte Kriminalomsorgen til slutt å trekke min godkjenning til å forske på dem, med korona-pandemien som begrunnelse. De forklarte at de ikke hadde kapasitet til å prioritere mitt forskningsopplegg på dette tidspunktet. Dette gjorde meg litt fortvilet, da jeg hadde håpet å få utført intervjuene når Friomsorgen hadde opparbeidet seg kapasitet til det. Tidsproblemer kan oppstå, hvis forskeren har bestemt seg for å samle inn data, uten å ta hensyn til dataenes tilgjengelighet (Silverman, 2014: 33). Jeg valgte å klage på avslaget til Kriminalomsorgsdirektoratet, hvor jeg la vekt på at intervjuene kunne utføres digitalt, og ikke medføre noen smitterisiko. Jeg poengterte også at jeg kunne vente med intervjuene til Friomsorgen hadde kapasitet til det. Heldigvis fikk jeg medhold på klagen til Kriminalomsorgsdirektoratet. Siden studien er av en sektor hvor forskeren i utgangspunktet har begrenset innsikt, ble utvelgingsmetoden av forskningsdeltakerne gjort gjennom en «portvakt». Aktøren som forskeren er avhengig av å innhente kontaktinformasjon til mulige forskningsdeltakere fra, kan kategoriseres som en portvakt (Silverman, 2014: 248). Portvakten kan kontrollere forskerens tilgang til organisasjonen eller gruppen. For å få kontakt med domfelte som sonet med elektronisk fotlenke, måtte jeg få godkjenning og kontaktinformasjon til disse, via ledelsen ved et Friomsorgskontor. De ansatte ved Friomsorgen spurte ulike domfelte om de var interessert i å bli intervjuet til dette prosjektet på hjemmekontroller. De som sa ja, godkjente at de ansatte i Friomsorgen ga meg sin kontaktinformasjon.

I tillegg til mine to møter med representanter fra Friomsorgen, fikk jeg rekruttert fem forskningsdeltakere på denne måten. Fire domfelte og en ansatt ved Friomsorgskontoret. Mens jeg ventet på saksbehandling av min klage på avslag på forskning på Kriminalomsorgen fra Kriminalomsorgsdirektoratet, rekrutterte jeg en ansatt ved Friomsorgen selv til utvalget.

Dette ble gjort via egne nettverk. Denne forskningsdeltakeren ble rekruttert via kvoteutvelging. Forskningsdeltakeren befant seg innenfor den kategorien jeg ville studere. Kvoteutvelging kan være basert på strategiske vurderinger, men også mer pragmatisk, for eksempel avhengig av hvilke enheter som er tilgjengelig for undersøkelsen. Det eneste faste kriteriet for utvelgingen, er at enheten tilhører en av de definerte kategoriene (Grønmo, 2016: 114). Som ansatt ved Friomsorgen, tilhørte forskningsdeltakeren en av de definerte kategoriene.

3.3 Utvalg

De jeg intervjuet var ikke «bare» domfelte og ansatte fra Friomsorgen. De var individuelle mennesker, med særegne karakteristika. Ifølge Cato Wadel vil forståelsen av forskningsdeltakere som noe mer enn bare for eksempel foresatte til elever, men og som fisker, husmor, bymann, gi nyttig kunnskap som vil være viktig i en intervjusetting (Wadel, 1991: 61). Valg av forskningsdeltakere var basert på ett teoretisk utvalg, hvor utgangspunktet for rekruttering av respondenter baserer seg på problemstillingens tema (Silverman, 2014: 62). Jeg intervjuet to ansatte fra Friomsorgen, og fire domfelte som var under elektronisk soning. Jeg ønsket å intervju både domfelte og ansatte, for å få en helhetlig kunnskap om soningsformen. De domfelte jeg intervjuet var under soningen da intervjuene fant sted. Samtlige jeg intervjuet var menn. I de innledende møtene mine med Friomsorgen, var de to ansatte kvinner. Både de to ansatte fra Friomsorgen jeg intervjuet, og de jeg var i møte med, hadde jobbet i Friomsorgen i flere år. De var i alderen 30-50 år.

De domfelte jeg intervjuet, hadde «lengre» dommer gitt soningsformens strafferamme. De sonet dommer på mellom fem og seks måneder. De var i alderen 25-65 år. De jeg intervjuet er blant de første som soner elektronisk så lenge i Norge. To av de domfelte var det som Friomsorgen kalte helgjennomførere, og to var delgjennomførere. Helgjennomførere soner hele sin dom elektronisk. Delgjennomførerne jeg intervjuet hadde for lang dom for å sone utelukkende elektronisk, og hadde startet soningen sin i fengsel. De siste seks månedene blant de to, ble gjennomført med elektronisk fotlenke.

3.4 Det kvalitative forskningsintervjuet

Hensikten med kvalitativt forskningsintervju er å belyse menneskers erfaringer, og hvordan de menneskene opplever sin tilværelse. Når en forsker benytter seg av kvalitative forskningsintervjuer, får forskeren generert meninger og forståelse om et bestemt emne (Kvale og Brinkmann, 2017: 20). Denne kunnskapen skapes i samspill, eller i interaksjonen mellom forskeren og de som blir intervjuet. Selve forskningsintervjuet bygger konkret på dagliglivets samtaler, og er en profesjonell samtale (Kvale og Brinkmann, 2017: 22). I dette prosjektet valgte jeg å benytte semistrukturerte intervjuer som metodologisk innfallsvinkel. Forskeren utfører intervjuet i overensstemmelse med en intervjuguide som sirkler inn bestemte temaer, og som kan inneholde forslag til bestemte spørsmål. Forskeren har mulighet for å stille oppfølgingsspørsmål, og ligger slik nær opp til en samtale i dagliglivet, men har som profesjonelt intervju et formål. Det er vanlig å transkribere intervjuene. Den transkriberte teksten og lydopptakene utgjør til sammen materialet for den etterfølgende analysen, av den felles konstruerte kunnskapen mellom forskeren og forskningsdeltakerne (Kvale og Brinkmann, 2017: 46). Personlig ønsket jeg å stille forberedt til intervjuene med tanke på de grunnleggende spørsmålene om soningsformen. Det er forsket relativt lite på soning med elektronisk kontroll, og jeg hadde kunnskap om at soningsformens strafferamme nylig var endret. Jeg ville undersøke hvordan denne soningsformen, som er i en betydelig vekstfase, oppleves for de som soner på denne måten og for de ansatte i Friomsorgen. Menneskene tilknyttet mine problemstillinger angående elektronisk soning, vil være forskjellige og i ulike situasjoner. Dette vil også bety at det kan være forskjellige deler av soningsformen som vil oppfattes som positiv, eller mindre positiv for de ulike individene. Det var imidlertid noen spesifikke deler av soningen jeg ønsket å belyse, så jeg hadde en del fastsatte spørsmål. Men jeg ville ikke begrense meg til intervjuguiden, så jeg fulgte opp med oppfølgingsspørsmål, og tok del i samtalen, der det var naturlig. Den semistrukturerte intervjuvarianten fremstod dermed som det mest naturlige valget. Jeg ville være åpen for å diskutere ulike problemstillinger som dukket opp underveis i datainnsamlingen. Slikt kunne jeg gå mer i dyden på tematikker som fremstod viktig for det enkeltmennesket jeg intervjuet, samtidig som jeg hadde en del fastsatte spørsmål jeg ønsket å stille. Dette var gunstig i henhold til problemstillingene i oppgaven, som var basert på forskningsdeltakernes egne opplevelser, betraktninger og tanker.

Søket som jeg har gjort for å finne forskning om elektronisk soning, tyder på at de fleste studier som har vært gjort på dette feltet har vært kvantitative. Jeg ville studere soningsformen

kvalitativt. En av styrkene til kvalitative undersøkelser, er egenskapen til å få direkte tilgang til «naturally occurring data», det vil si studere aktører i deres bestemte kontekst (Silverman, 2014: 169). Dette gjelder imidlertid ikke nødvendigvis intervjuer. Men, siden jeg ville undersøke både de ansatte- og de domfeltes opplevelser, knyttet opp til flere ulike elementer av soningsformen, fremstod intervjuer som et produktivt valg. Her spiller også en masteroppgaves tids- og omfangsbegrensninger inn. Slikt som korona-situasjonen påvirket intervjuene mine, så ble imidlertid dette med tidsrammene ikke helt slikt jeg hadde ønsket og sett for meg. Hadde jeg for eksempel valgt å utføre en dokumentstudie, brukt foreliggende kvalitative- og kvantitative data, ville jeg kunne blitt ferdig tidligere.

Ifølge Kvale og Brinkman vil selve interaksjonen i en intervjusituasjon, mellom forskeren og den forskeren studerer, utgjøre en konkret kontekst for produksjon av kunnskap (Kvale og Brinkman, 2017: 114). Et intervju kan slikt bidra til å skape en oppfatning til en felles kulturell forståelse mellom forskeren og forskningsdeltakerne (Atkinson og Coffey i Silverman, 2014: 201). James Holstein og Jaber Gubrium beskriver med begrepet «active interviewing» en setting hvor forskeren og forskningsdeltakeren sammen skaper mening. Forskningsdeltakeren er likestilt med intervjueren i denne prosessen (Holstein og Gubrium, 1995). Det var kunnskap og betraktninger om den elektroniske soningsformen jeg var spesielt interessert i. Førsteintrykket mitt etter å ha gjennomført intervjuene, er at det hadde kommet fram mange elementer, som jeg ikke hadde forutsett. Intervjuene har vært en spennende prosess, og det har vært svært interessant å få presentert perspektivene på soningsformen fra både ansatte og domfelte.

3.5 Gjennomføring av intervjuene og transkripsjon

Før intervjuprosessen var jeg i to møter med to tilsatte i Friomsorgen, på et Friomsorgskontor. Begge møtene varte i omtrent to timer. Under møtene ble det diskutert hvilke type domfelte jeg hadde mulighet til å intervjuer, og jeg fikk generell informasjon om soningsformen. De jeg møtte hadde lang erfaring fra Friomsorgen. Jeg begynte å stille de spørsmål, som i grove trekk var tett opp mot de jeg hadde i intervjuguiden. Møtene var arrangert for å hjelpe meg i forskningsprosessen, men resulterte i seg selv også i fruktbar kunnskap. De ga meg god innsikt i soningsformen. Jeg tok omfattende notater under disse samtalene som har gitt meg viktig kunnskap om feltet, men jeg har ikke brukt dem i de empiriske analysene siden dette ikke var avtalt før intervjuene.

I tillegg til de innledende møtene med tilsatte i Friomsorgen, gjennomførte jeg et intervju til på Friomsorgskontoret. Dette intervjuet var også med en ansatt i Friomsorgen. Å gjennomføre intervju og møter på deres arbeidsplass, gjorde at jeg fikk muligheten til å studere hvordan kontoret var utformet, og de ulike sikkerhetstiltakene som var til stede. Jeg fikk mer kjennskap om arbeidslokalene, og kunne spørre om utformingen av kontorene i intervjuene. Planen var at jeg også skulle få intervju de domfelte på Friomsorgskontoret. På grunn av smitteverntiltak grunnet Covid-19, trakk Friomsorgen denne invitasjonen tilbake. De fire intervjuene av domfelte, samt ytterligere et intervju med en ansatt i Friomsorgen, ble dermed gjort over telefon. Det fungerte bra, selv om det ikke var en optimal intervjusetting.

Før intervjuene hadde alle forskningsdeltakerne mottatt et informasjonsskriv om prosjektet. De domfelte hadde fått disse levert på hjemmekontroller fra Friomsorgen. Her ble det informert om at alle forskningsdeltakerne ville bli anonymisert, og at de kunne trekke seg fra prosjektet på et hvilket som helst tidspunkt. Forskningsdeltakerne måtte også skrive under på en samtykkeerklæring, for å få bidra til prosjektet. De forskningsdeltakerne jeg intervjuet over telefon, ringte jeg like i forkant av intervjuene. Da beskrev jeg igjen hvilke rettigheter de hadde i denne prosessen. Så forklarte jeg at jeg skulle ringe de opp igjen, men denne gangen ville båndopptakeren være påslått. Jeg opplevde at forskningsdeltakerne var komfortable i situasjonen. De delte mye kunnskap, og samtalene ble lengre enn forventet. Alle seks intervjuene ble tatt opp med båndopptak, to tilsatte i Friomsorgen, og fire domfelte under straffegjennomføring. De seks intervjuene utgjorde til sammen omtrent 150 sider, ferdig transkriberte. Båndopptaker fikk jeg låne på sosiologisk institutt, ved UIB. Her var samtalene fra intervjuene sikre, i motsetning til for eksempel en mobiltelefon.

3.6 Analyse av datamaterialet

Før, under og etter datainnsamlingen, har jeg arbeidet parallelt med teori og tidligere forskning. Det er mest gunstig å starte dataanalysen etter første intervju, og ikke vente til alle intervjuene er transkribert (Silverman, 2014: 175). På denne måten kan den komparative forskningsprosessen min betegnes for det Cato Wadel beskrev som en «runddans» mellom teori/hypoteser, metode og arbeid med data (Wadel, 1991: 129). Slikt kan forskeren arbeide komparativt med flere analysenivåer (Schwartz og Jacobs, 1979: 28). Jeg har benyttet meg av noen av de vesentlige trekkene ved grounded theory. Glaser og Strauss vektet i «*The discovery of Grounded Theory*» at et av de grunnleggende temaene er å generere teori ut fra

systematisk innhenting av data (Glaser og Strauss, 1967: 2-3). Grounded Theory er fast forankret i en antagelse som er felles for mange kvalitative forskere, at man ikke skal starte forskningsprosessen med allerede stadfestede hypoteser. De skal imidlertid utvikles underveis og etter en nøye gjennomgang av datamaterialet (Silverman, 2014: 119). Induksjon og hypotese-generering utarbeides dermed parallelt gjennom en systematisk gjennomgang av datamaterialet under analysen (Glaser og Strauss, 1967: 6). Dette står i motsetning til deduktive forskningsopplegg, som tester allerede stadfestede hypoteser. Grounded theory kan bidra til å forebygge en opportunistisk bruk av teorier, som ikke alltid er knyttet til observerbare fenomener i samfunnet (Glaser og Strauss, 1967: 3).

I startfasen og gjennom analysearbeidet vil forskeren med et slikt metodisk utgangspunkt, kunne utføre koding ved å tolke, separere, sortere og syntetisere dataene (Silverman, 2014: 119). Ofte er det enkelte ord eller begreper som blir gjentatt, og disse kan danne et utgangspunkt for koding av datamaterialet (Tjora, 2012: 176). Eksempler på dette i mitt datamateriale er «fotlenken», «hjemmet», «medsonere», «kontrollvirksomheten», «nettverk», «stigmatisering», «strafferammen» og lignende. Kodene bør være begreper som allerede finnes i datamaterialet, og representere sentrale aspekter ved de empiriske dataene på en god måte. Ved opprettelse av koder er det nemlig ord eller uttrykk som beskriver ett avsnitt eller mindre utsnitt av datamaterialet (Tjora, 2012: 179). Kategorier av data og deres relasjon til hverandre genereres og produseres nemlig gjennom en systematisk gjennomgang av datamaterialet (Glaser og Strauss, 1967: 4). Å kode datamaterialet på denne måten, har hjulpet meg i å kategorisere dataene, og dermed få en detaljert oversikt. Kategoriseringen av datamaterialet ved bruk av koding, ga et oversiktlig og helhetlig bilde over hva de ulike forskningsdeltakerne mente om ulike temaer. Det var dermed en fruktbar metode å jobbe med dataene på, og var et godt hjelpemiddel for å komparativt arbeide med de ulike intervjuene.

En metodologisk innfallsvinkel som ligger et sted mellom induksjon og deduksjon, er abduksjon. Gjennom denne tilnærmingen søker forskeren å forstå det sosiale livet, ved å søke etter forklaringer på hva sosiale aktører gir mening og betydning (Blaike, 2018: 99).

Forskningsdeltakernes egen opplevelse og forståelse av et fenomen, er det forskeren søker etter. Forskningsdeltakernes egne tolkninger av sin livsverden, arbeider forskeren videre med for å søke etter forklaringer og forståelse av fenomener (Blaike, 2018: 100). Før- og under datainnsamlingen hadde jeg en innfallsvinkel tett opp til Grounded theory, ved at jeg ikke hadde utviklet hypoteser jeg ville teste. Jeg ville ha en åpen tilnærming til feltet, og lære mer om den elektroniske soningsformen. Etter datainnsamlingen forsøkte jeg å forklare mønstre

og sammenhenger i dataene, ved å inkludere eksisterende teoretisk innsikt. Jeg ønsket å få en innsikt til feltet ved å studere forskningsdeltakernes tolkninger og vurderinger av elektronisk straffegjennomføring. Dette er tett opp mot et abduktivt opplegg (Blaike, 2018).

I tråd med formålet til Grounded Theory, ønsket jeg konstant å sortere og finne likheter og ulikheter i datamaterialet. Jeg foretok en kvalitativ analyse av de ulike kodene, og deres relasjon til hverandre, og den øvrige konteksten (Kvale og Brinkmann, 2017: 226). De ulike kodene og kategoriene som er blitt redegjort for og diskutert i analyse-kapittelet, er tematikker som flere eller samtlige forskningsdeltakerne tok opp. Konkret kopierte jeg sitater fra temaer og problemstillinger som samsvarte på tvers av ulike forskningsdeltakere, til egne dokumenter. Disse dokumentene inneholdt da utsagn fra de ulike forskningsdeltakerne, om et felles tema. Denne prosessen fungerte som et verktøy som forenklet analysearbeidet av de ulike tematikkene, og ga en bedre oversikt over datamaterialet.

Med bakgrunn i åpne spørsmål under intervjuene, ble noen temaer mer sentrale enn andre. For eksempel hadde alle domfelte som ble intervjuet, et ønske om å unngå tilbakefall til ny kriminalitet. Dermed ble spørsmål rundt dette mindre vektlagt. Problemstillinger knyttet til stigmatisering, hjemmet som soningsanstalt, «medsonere» og andre temaer ble i motsetning mer sentrale. Det var disse problemstillingene som var interessante for forskningsdeltakerne. I tråd med en tilnærming av abduksjon, var det forskningsdeltakernes tolkninger av sin livsverden, som var interessant. Det innebærer å gå i dybden på tematikker som var viktige for dem.

3.7 Prosjektets troverdighet – refleksjoner rundt validitet og reliabilitet

Ifølge Max Weber kan en studies konklusjoner og implikasjoner, være påvirket av forskerens egne moralske og politiske oppfatninger (Silverman, 2014: 140). Det er ting forskere kan gjøre for å forhindre dette. For at forskning skal ha troverdighet og styrke, er det viktig med høy reliabilitet og validitet. Disse begrepene er sentrale ved all forskning, og sikrer en vurdering av hvordan kunnskapen blir produsert, og om funnene reelt kan være overførbare (Tjora, 2012: 202). En studies reliabilitet, har med forskningens pålitelighet å gjøre, i form av dens konsistens og troverdighet. Et sentralt spørsmål om reliabilitetens styrke, er hvorvidt et gitt resultat kan reproduseres på et annet tidspunkt av en annen forsker (Kvale og Brinkmann, 2017: 276). I prosjekter som inneholder kvalitative intervjuer, har dette å gjøre med om forskningsdeltakeren ville endret sine svar i et intervju med en annen forsker. Studiens

troverdighet kan blant annet vurderes ved å studere hvordan forskeren har utført datainnsamlingen, eller om resultatene samsvarer med andre studier på feltet (ibid.: 2017: 276).

Med henhold til reliabilitet i intervjusituasjonen, er det blant annet viktig å ikke stille ledende spørsmål. Dette har jeg hatt fokus på under intervjuene. Et innledende spørsmål til et tema var for eksempel: «*Hvordan er hverdagslivet i forhold til eventuelle andre som du bor sammen med, ektefelle/barn?*». Basert på hva forskningsdeltakeren svarte på dette spørsmålet, kunne nye spørsmål bli stilt. Angående spesifikt denne problemstillingen, var det en stor grad av samsvar i svarene til forskningsdeltakerne. Flere opplevde samboerskapene som gode, men meddelte at samboerne også ble påvirket av soningen. Samboerne ble også på ulike måter inkludert i soningen. Da gjaldt det å stille åpne oppfølgingsspørsmål basert på svarene til den enkelte forskningsdeltaker, om hvordan deres spesifikke samboer ble involvert i soningen til domfelte.

Validitet handler om studien og forskningsprosessens gyldighet, i form av sannhet, riktighet og styrke. Validitet i samfunnsvitenskapen omhandler hvorvidt en spesifikk metode er egnet til å undersøke det som skal undersøkes (ibid.: 2017: 276). Om en studie har høy grad av validitet, gir datainnsamlingen relevante data for problemstillingen (Grønmo, 2016: 241). Validitet i forskning avhenger også av forskerens moralske integritet, både i datainnsamlingen og i bearbeidelsen av dataene (Kvale og Brinkmann, 2017: 277). For å sikre høy validitet må forskeren kontinuerlig vurdere og kontrollere egen prosess av datainnsamlingen, og analysen av dataene. Gyldigheten av kunnskapen som blir produsert avhenger av undersøkelsesoppleggets kvalitet, og metodene som brukes for prosjektets emne og formål (Kvale og Brinkmann, 2017: 278-279). Et eksempel på svekket validitet i mitt eget datamaterialet, er i kapittel 6.0 «Hvor tid kan vi gå ut?». Her diskuterer forskningsdeltakerne hvordan andre familiemedlemmer blir påvirket av soningen. Dette er andrehåndsinformasjon, og har dermed svekket validitet. For å styrke validiteten, kunne jeg ha inkludert intervjuer med domfeltes familiemedlemmer. Dette hadde imidlertid blitt for tidkrevende å gjennomføre i dette prosjektet. Selv om dataene er andrehåndsinformasjon, trenger de imidlertid ikke å være ubrukelige. På sentrale punkter ga andrehåndsinformasjonen en stor grad av samsvar mellom forskningsdeltakerne. Det var også samsvar mellom de ulike «gruppene» jeg intervjuet, det vil si både domfelte og ansatte i Friomsorgen. Generelt stilte fortellingene til de to gruppene seg mer overens enn hva jeg hadde tenkt. Ofte ga de uttrykk for de samme tingene, og oppfattet soningsformen relativt likt.

Fem av intervjuene i dette prosjektet ble utført over telefon. Et intervju med en ansatt i Friomsorgen ble gjort fysisk. De innledende møtene mine med Friomsorgen var også fysisk. Hadde samtlige intervjuer blitt gjennomført ansikt- til ansikt, kunne reliabiliteten og validiteten vært enda sterkere. Et intervju er et direkte sosialt samspill der det temporale utfoldelsestempo, stemmeleie og bruk av kroppsspråk fremtrer umiddelbart i løpet av samtalen (Kvale og Brinkmann, 2017: 205). Dette sosiale samspillet ble trolig noe svekket av at intervjuene ble gjort over telefon, da jeg ikke hadde mulighet til å observere ansiktsuttrykk og kroppsspråk. Et zoom-møte med forskningsdeltakerne kunne dermed ha styrket reliabilitet og validiteten i prosjektet. I praksis fremstod dette vanskelig, da ikke alle forskningsdeltakerne hadde tilgang til dette. Angående tilgang til feltet var det intervju over telefon, som ble lagt fram som en mulighet fra Friomsorgen. Da dette vinduet åpnet seg, følte jeg at jeg måtte gripe muligheten. Som nevnt tidligere, hadde jeg på dette stadiet kjempet for å i det hele tatt få gjennomføre forskning på Kriminalomsorgen.

Selv om denne studiens reliabilitet og validitet kunne vært sterkere, vil jeg argumentere for at den likevel holder et godt nivå. Først og fremst anser jeg det som sannsynlig at en annen forsker ville produsert lignende data som meg. Flere av mine funn samsvarer med eksisterende forskning på soningsformen. Jeg har også benyttet åpne spørsmål i intervjuene og brukt båndopptaker. Intervjuene er blitt transkribert så nøyaktig som mulig. Dette er elementer som styrker prosjektets reliabilitet og validitet.

3.8 Generalisering

I hvilken grad er funnene og analysene som er presentert i denne studien, generaliserbart til andre kontekster? Vanligvis er formålet med kvalitative analyser enten å komme fram til en helhetlig forståelse av spesifikke forhold, eller å utvikle hypoteser og teorier (Grønmo, 2004: 280). Kvantitative studier bruker statistikk for å forsøke å generalisere, kan det argumenteres for at et kvalitativt prosjekt også kan være overførbart til lignende kontekster. Kvalitative studier med små utvalg som denne, kan også resultere i generalisering. Det handler om å se tendenser i datamaterialet (Flyvberg, 2006). Kvalitative analyser av utvalgte enheter innenfor en avgrenset kontekst, kan resultere i en helhetlig forståelse av denne spesifikke konteksten. Det er også mulig at denne forståelsen også vil gjelde for andre tilsvarende kontekster, eller for en større kontekst som den studerte konteksten er en del av (Grønmo, 2004: 284). Et eksempel på dette i min studie, er at samtlige domfelte meddelte at de hadde for få fritimer

per uke. Som et resultat av dette, måtte de dermed direkte involvere andre personer i soningen sin. Disse definerte jeg som «med-sonere», og jeg har dedikert et kapittel til denne problemstillingen i analysen. Basert på min studie vil det være nærliggende å tro at dette også kan gjelde andre som soner med elektronisk kontroll. Formålet i dette prosjektet har ikke vært å generalisere, men heller å gå i dybden og se tendenser, slikt som dette spesifikke eksempelet.

3.9 Etiske vurderinger

Forskningen kommer stadig nærmere enkeltmennesket. Den er en integrert del av hverdagen og kan ha umiddelbare konsekvenser (Alver og Øyen, 1997: 28). Under kvalitative forskningsintervjuer, preger etiske problemstillinger hele forløpet. Man bør ta hensyn til disse etiske problemstillingene helt fra begynnelsen av undersøkelsen, til den endelige rapporten foreligger (Kvale og Brinkmann, 2017: 97). Prosjektet er godkjent av Norsk senter for forskningsdata og av Kriminalomsorgen. Behandling av personvernopplysninger er gjort i samsvar med personregelverket, og intervjuene er utført i tråd med NSD sine retningslinjer. I den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora sine retningslinjer, påpekes det at forskere har et spesielt ansvar for å bringe fram kunnskap om svakstilte eller marginale grupper i samfunnet. Som i dette prosjektet, kan dette dreie seg om kriminelle eller domfelte. Under forskning på slike grupper, legges det særlig vekt på kravene om informasjon og samtykke blant forskningsdeltakeren (Alver og Øyen, 1997: 60). I tråd med disse retningslinjene, har dette prosjektet blitt godkjent av NSD og Kriminalomsorgen.

Silverman (2014: 148) lister opp fire punkter for å sikre en etisk standard ved kvalitativ forskning. 1: Forsikre at forskningsdeltakerne i prosjektet deltar frivillig. 2: Behandle forskningsdeltakerens kommentarer og oppførsel konfidensielt. 3: Beskytte forskningsdeltakerne mot fare. 4: Etablere å sikre en gjensidig tillit mellom forskeren og forskningsdeltakerne. I denne studien mottok samtlige forskningsdeltakerne et informasjonsskriv om studien hvor de ble informert om studiens formål. Hvilken institusjon som er ansvarlig for prosjektet ble også redegjort for. Ifølge Alver og Øyen (1997: 110) bør det være alminnelig praksis å gi opplysninger om dette. Det ble også fremstilt hvorfor forskningsdeltakeren ble spurt om å delta i prosjektet, samt hva det innebar for forskningsdeltakeren å delta. Det ble poengtert at det var frivillig å delta i studien. Informasjonsskrivet ga også informasjon om hvordan forskningsdeltakernes opplysninger ble

oppbevart og brukt, for å sikre personvern. Navn og kontaktopplysninger ble erstattet av koder. Under transkriberingen ble gjenkjennelige elementer som steder og byer anonymisert. Det ble også dialektene til forskningsdeltakerne, alt ble transkribert på bokmål.

Forskningsdeltakernes rettigheter i prosessen ble også redegjort for, og det ble poengtert at båndopptak av intervjuene ville bli slettet når prosjektet var ferdigstilt. Studien er dermed basert på informert samtykke. Informasjonsskrivet fungerte som en garanti for de fire punktene som Silverman (2014: 148) har vurdert som essensielle for å sikre en etisk forskningsprosess. Denne garantien er det helt sentralt at forskeren opprettholder gjennom hele forskningsprosessen.

Kapittel 4: Generelt om soningsformen

4.1 Innledning

I dette kapittelet vil jeg analysere hvordan de domfelte opplever elektronisk soning som soningsalternativ, og hvilke betraktninger Friomsorgen har omkring denne soningsformen. Jeg vil se på hvor inngripende de domfelte opplever denne soningsformen. Jeg vil også undersøke hvordan det oppleves å sone i egen bolig, og vurderinger rundt sysselsetting gjennom straffegjennomføring. Felles for alle de straffedømte under EK-soning, er at de skal være hjemme eller på jobb. Ut over dette har de fem timer til disposisjon i uken. Reisetiden til og fra jobb er ikke inkludert i disse timene. De fem timene domfelte har til fri rådighet, går ofte til praktiske gjøremål, som å handle på butikken. Permisjoner kan også innvilges under elektronisk soning. De nevnte elementene, er de faste rammene til soningsformen. De er like for alle straffegjennomførende. Samtidig vil boligene domfelte disponerer være ulike.

4.2 Et annet forhold til hjemmet?

Hjemmet er en identitetsbærer, en forlengelse av deg selv. Hjemmet er en trygghetsarena. Boligen er et sted hvor du og de du bor sammen med, har kontroll over, et sted der man kan låse døren, og selv bestemme hvem man skal åpne den for (Ulfrstad, 2011: 27). Hvordan opplevde de domfelte at Friomsorgen utøvde kontroll over, eller rokerte med dette grunnleggende ankerpunktet i hverdagen? En ansatt i Friomsorgen forklarer hvordan denne overvåkingen fungerer i praksis:

[...] Vi setter opp en basestasjon, som oftest på soverommet, ikke sant, nærhet, at de kan høre den hvis den ringer og sånn. Og så får de på lenken, også må de gå opp området sitt. Går den i oppmålingsmodus, ikke sant står og piper som en røykvarsel, helt jævlig. Også må de gå, la den si at den er på der, også går de liksom langs veggen sånn, ikke sant, det er helt, ja slik at da har du, da vet de på en måte hvor de har lov til å være. Det er ikke millimeter-teknologi, og det sier vi også. Også er det sikkert visst de da går utenfor døren, vil det gå en alarm hos oss, hvis det står at han skal være inne.

Som en krenkelse av kroppen, vil en krenkelse av boligen også kunne være en krenkelse av jeget (Ulfrstad, 2011: 28). Straffedømte kan når som helst oppleve hjemmekontroller fra Friomsorgen. En domfelt svarer slikt om han opplever et annet forhold til hjemmet etter å ha startet hjemmesoningen:

Jeg tror det, jeg tror det vil bli mer synlig i det jeg tar av meg lenken. Øh det sier vel seg selv, at jeg har vært inne på tanken selv. Jeg er jo, for deg så er dette stedet du går for å trekke deg til. For meg er det stedet jeg er påtvungen til å være.

De straffedømte kan ikke bestemme selv når de kan gå inn eller ut av boligen sin, det er det klare føringer for. En ansatt i Friomsorgen reflekter:

Ja joda det er jo veldig annerledes, men det oppleves som ganske inngripende hos de domfelte. De aller fleste opplever det som inngripende. Spesielt det der at du, det er ditt eget hjem som du ikke på en måte har, du kan ikke bestemme over ditt eget hjem lenger. Det er for mange veldig rart, og det er forståelig. Det er vi som bestemmer hvor tid du skal gå ut og inn din egen dør. For noen, jeg har snakket med flere som har sagt «jeg vil heller i fengsel, fordi at hjemmet mitt er på en måte mitt, jeg har ikke lyst å miste det på en måte.

En annen ansatt i Friomsorgen ordlegger seg slikt:

Jeg tror det at man kan kjenne på at man har gjort hjemmet sitt til et fengsel. Nå er det jo varierende hvor mye folk har lyst å være ute, det er jo folk som har lyst å være mest mulig inne også. Så er det vel sånn med all soning, det at, man har jo ikke godt av det. Og isolere seg å sitte inne.

En annen domfelte jeg intervjuet, følte imidlertid ikke på at han hadde fått et annet forhold til hjemmet under straffegjennomføringen. På spørsmål om han reflekterte noe annerledes rundt bopelen sin under straffegjennomføringen, svarte han slikt:

Nei, nei. Men som jeg sier jeg tror det er fordi at det er her jeg normalt sett, altså her har jeg kontoret mitt, jeg gjør stort sett de tingene jeg ville ha gjort normalt sett.

4.3 Soningshverdagen

De domfelte skal opprettholde forbindelsen til arbeidslivet eller utdanning. Slikt kan soningstilværelsen oppleves mer normalisert, og de straffedømte slipper de økonomiske og personlige utfordringene ved å oppleve avbrudd i sin sysselsetting. En domfelt forklarer at han er takknemlig for å kunne opprettholde forpliktelsene til arbeidslivet, etter «det som har skjedd», det vil si dommen han har fått:

Ja. Hverdagen er jo, altså sånn sett så får jeg lov å gå på jobb selvfølgelig og ja, det er bare det om dagen da. Også er det selvfølgelig, de fem timene i uken. Så sånn sett så er det greit på en måte, det er bare at du har ikke frihet til å gjøre noe annet, enn bare å jobbe. Men det, etter det som har skjedd for eksempel, så er jeg fornøyd med at jeg får lov å gå på jobb, skjønner du? Så det er greit, hver dag som vanlig hverdag er veldig enkel, på jobb og hjem. Thats it. Det er ikke noe annet.

De andre domfelte jeg intervjuet ga uttrykk for de samme oppfatningene. De var fornøyde med å opprettholde sin relasjon til arbeidslivet under straffegjennomføringen. På denne måten var de tilfreds med soningsformen. I intervjuene kom det samtidig til uttrykk at de følte på ulike deler av straffeelementet. Det som ble formidlet som stressende, var tidsaspektet ved soningen. Sensoren for fotlenken, er montert i hjemmet. Denne går av hvis domfelte ikke er inne til avtalt tidspunkt. Alarmen går ikke av hvis domfelte er på jobb, er på vei til eller fra jobb, eller ved de fem avtalte fritimene i uken. Det samme gjelder avtalte permisjoner med Friomsorgen. Utenom dette vil alarmen gå om domfelte forlater egen eiendom. Selv om de ikke opplevde kontrollen like negativt som man kanskje kunne forvente, så beskriver en domfelt soningsformen slikt:

Det skal sies det er soning, det er det ingen tvil om. Jeg går ikke ute og føler meg fri. Hvis jeg går ute, så ser jeg på klokken og vet det at, jeg må løpe kanskje hvert øyeblikk. Hvis jeg blir sittende i trafikkork, så har jeg et problem. Hvis jeg blir stående i en matkø, de har jo sånn du kan betale med, sånn selvbetjening. Ene gangen ble jo jeg stående i kontroll der, da kom jeg jo tre minutter for seint inn sant. Du er jo livredd for at de skal hive deg inn igjen i fengsel.

To av de domfelte jeg intervjuet hadde startet soningen sin i fengsel, og avsluttet den ved å sone elektronisk. På spørsmål fra meg om hvordan de sammenlignet EK-soning med mer tradisjonell soning i fengsel, ga svarene deres kunnskap om hvordan de opplevde straffeelementet under elektronisk soning. En av de to sa dette:

Ja, det er umulig å sammenligne de faktisk. For det er så mye friere, det er så mye.. Jeg har en dårlig sammenligning jeg bruker, jeg føler det at å sone med elektronisk kontroll, det er akkurat som å bo hjemme, når du er 16 år, med veldig strenge foreldre. Du har innetider, du kan ikke drikke, du kan ikke gå ut når du vil. Ja ok greit, da må jeg føye meg etter de reglene.

Soningsformen beskrives slikt litt nyansert av de domfelte. De er fornøyde med å kunne fortsette i jobben sin under straffegjennomføringen. Samtidig beskriver de en soningsform hvor tidsaspektet kan oppleves stressende. Det blir imidlertid gitt uttrykk for at fotlenkesoning er mindre belastende enn soning i fengsel. På spørsmål om hvordan han opplevde soningsformen generelt, reflekterte en ansatt i Friomsorgen rundt disse tingene:

Ja, hva skal man svare på det ja. Det blir jo, det å oppleve er jo at domfelte er veldig på en måte takknemlig for å slippe å være i fengsel. Ikke sant, og at de kan opprettholde arbeid og sosiale forpliktelser. Familie, ja. Og det sånn, som yrkesrollen min, så synes jeg det er ganske fint da. Og, ja, å se. Også er det, domfelte har, dette her er jo noe de har fått en mulighet til. Det er ikke noe som vi, vi har ikke pålagt de fotlenkesoning. De er dømt til fengsel, og nå får du en mulighet til også være i jobb, være med familien, samtidig sone straffen. Ikke sant, og det er, jeg syntes det er litt fint å se da, folk sitter pris på at de har fått den muligheten.

En ansatt i Friomsorgen, tar et oppgjør med at enkeltes førsteinntrykk av EK-soning som for lite inngripende:

Du skal være hjemme eller på jobb. Også har du fem timer fritid. Ikke sant? Slik at det er jo, det er, mange opplever det som ganske tøff straff. Og mye verre enn hva folk tror, ikke sant? Noen politikere har jo uttalt at dette her er sånn sofa-soning og PlayStation-soning, kaller de det og sånt ikke sant? Og det, ja, og sånn opplever, har jeg ikke inntrykk av at de fleste domfelte opplever det.

Formelt er reglene for soningen lik for de domfelte, men de opplever soningen ulikt. Det ble poengtert under intervjuene, at det var store forskjeller i bosituasjonen for domfelte. Dermed

blir også soningsforholdene ulike, i motsetning til i fengsler hvor bo-vilkårene i kontrast er like. En domfelt reflekter slikt på spørsmål om det er forskjeller i soningsvelferden blant domfelte under EK-soning:

Det er jo dessverre ingen tvil om. Jeg kjenner, jeg satt jo med en som skulle søke seg på lenke sant, han har en bolig på 280 kvadrat. Så hvordan, hvilken soning er det da?

Relativ deprivasjon er en teori som går ut på at det skaper frustrasjon å se at det går dårligere med deg selv, enn med andre det er naturlig å sammenligne seg selv med (Gerhardsen, 2014). En systematisk skjev fordeling eller ulikhet, er at de som har det bra på noen områder, også har det bra på andre (Halvorsen mfl., 2016: 61). En ansatt i Friomsorgen reflekter slikt på hvordan de ulike boforholdene kan påvirke soningsvelferden:

Ingen tvil altså, det der har jeg tenkt mye på. Og du får liksom virkelig sett forskjellene i samfunnet. Ikke sant, du har ofte, ja økonomisk bedrageri-dømte i 300 kvadrats villaer med svømmebasseng og hele pakken. Da får de med seg hele sulamitten og får sone der. Men så har vi andre som bor på 15 kvadrats hybel uten veranda og, det er, så det er store forskjeller i samfunnet. Og det vil det jo være. Soningsbelastningen vil nok oppleves som mye tyngre for noen ja, enn andre.

Man kan argumentere for at en sammenligning av soningsformen, med det å bo hjemme når du er 16 år med strenge foreldre, viser normalitetsprinsippet utøvd i praksis. Det er også en beskrivelse på hvordan de domfelte opplever straffeelementet under soningen. Det kom fram under intervjuene at Friomsorgen ikke kom inn i boligene til de domfelte under Covid-19 pandemien. Normalt er dette vanlig praksis. Under pandemien møter Friomsorgen heller domfelte utenfor boligen. Uavhengig av pandemien, er hjemmet et sted domfelte må oppholde seg til gitte tidspunkt. Flere av de domfelte opplevde dette som utfordrende, men dette er ikke entydig og gitt. Det å sone hjemme ble nemlig løftet frem som et privilegium, særlig sammenlignet med å sone i fengsel. Muligheten for å opprettholde sin relasjon til arbeidslivet ble også høyt verdsatt. Disse opplevelsene eller betraktningene ble løftet frem av samtlige domfelte. Disse tankene er også tydelige svar på problemstillingen i dette prosjektet.

Kapittel 5: Flexibiliteten til Friomsorgen

5.1 Innledning

I Stortingsmelding nummer 37 (2007-2008) Straff som virker – mindre kriminalitet – tryggere samfunn (-Kriminalomsorgsmelding) står dette om bruk av skjønn i Kriminalomsorgen:

«Departementet mener at det er gode grunner for å opprettholde en lovgivning med en stor grad av mulighet til å utøve et kvalifisert skjønn.» (St.meld. nr. 37 (2007-2008): 109).

Det presiseres også i meldingen, at med denne type skjønnsutøvelse, er det en mulighet for ubegrunnet forskjellsbehandling og usikkerhet hos dem som skal anvender loven (St.meld. nr. 37 (2007-2008): 109). Soning ute i samfunnet kan by på andre utfordringer enn soning i fengsler. Jeg var interessert i å studere hvordan dagligdagse utfordringer ble løst. Et veldig strengt regime fra Friomsorgen, kunne ha påvirket hvordan de domfelte opplevde straffeelementet under soningen. Det fremstod interessant å undersøke hvor fleksible Friomsorgen var, i møte med de domfelte. Friomsorgen konstruerer et aktivitetsskjema i samarbeid med domfelte, ved soningens start. Her blir fastsatte tidspunkter for inn- og utganger av boligen skrevet ned og underskrevet. De blir også enige om når domfelte skal ha sine fem fritimer. Jeg var interessert i å undersøke om det var noen grad av fleksibilitet knyttet til denne aktivitetsplanen.

5.2 Hvordan reagerer Friomsorgen på uforutsette hendelser?

Mange domfelte fortalte at de følte på et tidspres under soningen. De var stresset over å komme hjem til rett tid. Samtlige domfelte fortalte imidlertid at Friomsorgen var fleksible, hvis det var rimelige grunner for at domfelte kom for sent hjem. Dette var imidlertid avhengig av om de ringte og ga beskjed på forhånd. Jeg spurte en domfelt angående uforutsette hendelser under soningen, som for eksempel trafikkork på vei hjem fra arbeid, eller lang kø i butikken. Hendelser som kunne resulterte i at aktivitetsskjemaet ble brutt, at domfelte kom senere hjem enn det han hadde lov til. På spørsmål om han hadde opplevd dette, og hvordan Friomsorgen reagerte, svarte domfelte slikt:

Ja det har jeg opplevd kanskje tre ganger siden jeg begynte. Men det er veldig, veldig enkelt å bare ringe og si at du er, «ja jeg er i trafikken, jeg tror at jeg blir forsinket cirka ti minutter». Også sier de «ja greit, det skal vi notere ned, og hvis det blir mer, så bare ringer du igjen.

Dette var det gjennomgående svaret fra de fire domfelte jeg intervjuet. Overtid på jobb, trafikkorker, butikkø og lignende var uproblematisk så lenge man ga beskjed. Logiske eller uforutsette hendelser ble tolerert på en god måte. En av de domfelte jeg intervjuet, hadde diverse helseproblemer. Han hadde fått inkludert å gå turer, som en del av sysselsettingskravet til Friomsorgen. En av de daglige turene hans, startet klokken 13. Det vil si at han etter aktivitetsskjemaet, skal gå ut døren på dette tidspunktet. Intervjuet jeg hadde med han, over telefon, ble lengre enn forventet. Plutselig var klokken blitt 13.02, og han hadde ikke gått ut enda. Slikt formulerte han seg, når han så var klokken var (F= Forskningsdeltaker/domfelt, I= intervjuer):

F: Jeg må bare ta med bikkjen og begynne å gå litt mens eg snakker med deg.

I: Jaja, selvfølgelig. Nå er klokken 13.00 ja.

F: Ja nå holdt jeg på å glemme meg skjønner du. Men jeg bare skylder på deg hehe. Neida, det er ikke så gale.

Etter hans uttalelse «neida, det er ikke så gale», fortsatte han å snakke om det andre temaet vi diskuterte, uten å reflektere noe mer rundt det. Jeg syntes det var interessant at han ikke ble stresset over tiden, og sørget for å spørre han mer om det på slutten av intervjuet:

I: Jaja. Men det eneste jeg kom på var når du sa, nei nå er klokken 13.00, nå må jeg gå ut. Det ble ikke noe vanskelig for deg det?

F: Neinei.

I: Det er ikke noe sånn at du må komme deg ut døren til klokken 13?

F: Nei nå var jeg nå ute av døren til klokken var 13.02 eller noe sånt.

I: Ja for det var ikke meningen hvis eg..

F: Neinei. Det går helt fint vet du.

I: Det var nå veldig godt å høre.

Selv om det tilsynelatende gikk fint under intervjuet med domfelte, må forskeren være åpen for at skadevirkninger i verste fall kan føre til depresjon og krise for respondentene (Alver og Øyen, 1997: 104). Før dette intervjuet over telefon, var jeg ikke klar over at han hadde turer som en del av sin sysselsetting, eller at en av turene startet klokken 13. Det kunne blitt litt

problematisk, hvis intervjuet utløste en alarm hos Friomsorgen. I dette tilfellet gikk heldigvis alt tilsynelatende bra.

Fleksibiliteten til Friomsorgen kom også fram under den fysiske kontrollvirksomheten deres. En domfelt kommenterer dette ytterligere:

Ja de profesjonell. Av og til, når eg ikke kan komme ut til parkeringsplassen fordi eg er alene med ungen, så går eg ut i altanen her, eller terrassen, så kommer de også ja, fem meter fra og bare «heihei er du hjemme ja, greit». Sant, så de må bare se meg da. Bare gå forbi og så går de veldig kjapt.

5.3 Andre skjønsmessige problemstillinger

Med henhold til fleksibiliteten til Friomsorgen var jeg interessert i å få vite hvor grensene gikk. Hvor mange ganger kunne for eksempel domfelte forvente å slippe unna med å komme for sent hjem? En ansatt i Friomsorgen forklarer de ulike stegene en domfelt må trå over, for å kunne risikere å bli overført til soning i fengsel:

Så, sånn, de som er på, innimellom har vi noen som på en måte har veldig avslappet forhold til tider, ikke sant? Og da har vi, visst de har for mange avvik da, la oss si at man kommer en time for seint, uten å ha noe forklaring på det. Skjer det, ja den tredje gangen, så blir det vel innkalt til avhør da. Eller, eller det kommer litt ann på, det er skjønsmessig som du sier, og alvorligheten av det. Er det skjedd en halvtime noen ganger, så kan vi ta en såkalt oppstrammingsamtale, i gåseøyne. Da tar vi det gjerne i den obligatoriske samtalen, og sier at nå lukter du på et avhør, visst dette her fortsetter. Ja, da skjerper de seg. Og så hvis det ikke blir bedre, så blir du kalt inn til et avhør. Og da, det er mer formelt nemlig. For da får, da skriver vi bakgrunnen for hvorfor vedkommende er kalt inn, også får domfelte uttale seg, også vurderer vi reaksjonen. Enten skriftlig irettesettelse, eller overføring til fengsel. Eller ikke i det hele tatt noen reaksjon. «Åja det var gode forklaringer, jaja da var det ikke så likevel», ja.

Tidligere er det blitt redegjort for hvordan Michael Lipsky (2010) har definert offentlige ansatte som bakkebyråkrater. I henhold til sitatet over fra den ansatte i Friomsorgen, har de ansatte muligheter til å levere goder eller påføre sanksjoner. Dette ved å kunne begrense eller berike menneskers liv og muligheter. Som den ansatte beskriver i sitatet, kan utfallet av et avhør på Friomsorgskontoret, ende på flere forskjellige måter. På bakgrunn av

alvorlighetsgraden i bruddet på soningen, og skjønnsmessige vurderinger fra «bakkebyråkratene», kan den domfelte i verste fall bli overført til fengsel. I beste fall kan domfelte slippe noen reaksjon. Lipsky beskriver at på slike måter kan bakkebyråkrater betraktes som politikkskapere (Lipsky, 2010: 210). Den ansatte fra Friomsorgen nevner i de siste setningene av sitatet, at domfeltes forklaringer kan påvirke utfallet. Forekommer det gode forklaringer, er det ikke sikkert det resulterer i noen reaksjon fra Friomsorgen sin side. I henhold til Lipsky kan bakkebyråkratene oppleve påvirkninger fra nettopp brukerne selv (ibid.: 2010: 210).

Det er mange skjønnsmessige vurderinger Friomsorgen må ta. Oppmåling av boarealer som skal godkjennes for soning, er en av disse. Soningsgodkjent areal er de områdene hvor sensoren til fotlenken har markert, i boligen eller på tomten til domfelte. Det utløser altså ikke en alarm hos Friomsorgen, om domfelte holder seg innenfor dette oppmerkede området. At alarmen utløses dersom de beveger seg utenfor det markerte område skjer imidlertid automatisk, og innebærer således ikke noe skjønn. Den skjønnsmessige problemstillingen her, ligger i utmålingen av soningsgodkjent areal. Hvis domfelte har utearealer, hvor stor del av den skal få kunne benyttes fritt? En domfelt forklarer hvordan han klarte å påvirke skjønnsutøvelsen til Friomsorgen med henhold til denne problemstillingen:

Det eneste jeg har klaget på var det første uteområdet jeg fikk, jeg har en veldig liten terrasse. Også sa jeg bare, denne er for liten. Jeg får ikke plass til grillen min oppå her en gang. Så kan jeg ikke få det lille uteområdet her rett nedenfor og. Og da var det litt krangling fram og tilbake også kom de fram til at det var greit, det var faktisk så liten plass at du skal få det innvilget.

En av problemstillingene i dette prosjektet er hvor inngripende straffeelementet oppleves for de domfelte. Slike skjønnsmessige vurderinger fra Friomsorgen som dette, kan påvirke hvor inngripende straffeelementet oppleves. I dette tilfellet kan soningsvelferden påvirkes av om domfelte får godkjent uteareal som godkjent soningsareal. På spørsmål om en hage kan inkluderes i soningsarealet, svarer en ansatt i Friomsorgen slikt:

Den er mest sannsynlig ikke lov å bruke.

Han reflekterer videre:

Nei, det er sånn at hvis de har en liten takterrasse så kan de liksom få mulighet til å gå ut å røyke, men det er varierende hva det blir gitt lov til der.

Problemstillingen representerer noen av de skjønnsmessige vurderingene Friomsorgen må ta, som direkte kan påvirke soningsforholdet til de enkelte domfelte. En annen skjønnsmessig vurdering handler om hva som regnes som sysselsetting. En domfelt med helseproblemer fikk inkludert turer i sin sysselsetting. Dette var basert på en skjønnsmessig avgjørelse fra Friomsorgen. Han var den eneste av de fire domfelte jeg intervjuet, hvor Friomsorgen ikke hadde kontakt med noen arbeidsgiver. De andre domfelte måtte oppgi en kontaktperson på arbeidsplassen til Friomsorgen, gjerne nærmeste leder. Friomsorgen har kontinuerlig kontakt med denne kontaktpersonen gjennom soningen. Domfelte med helseproblemer var selvstendig næringsdrivende. Den domfelte forklarer sin situasjon, og hvordan skjønnsmessige avgjørelser har påvirket hans soningsforhold:

Altså jeg har jo ingen sjef, jeg har jo ingen, jeg har ikke et ordnet arbeidsforhold sånn at eg går der og er der fra 08.00 til 16.00 hver dag. Så da, da var legene mine skeptisk, både lengene på (...navngitt sykehus) og fastlegen min. Fordi at jeg hadde så, og det har jeg nå for så vidt enda, så vanvittig høyt blodtrykk. Det er ikke bare sånn litt høyt, det er helt ute av kontroll. Sånn at, så ringte de og sa, at nå har de gjort om på dette kravet om aktivitet og sysselsetting, sånn at nå kunne de tilpasse det. For eksempel det at jeg skal jo helst gå tur, en to tre timer for dagen. I bolter. Sånn at, nå går det inn som min sysselsetting. Om det er fordi at Norge eller verden er litt rar for tiden, det vet jeg ikke. Men det var i hvert fall konklusjonen, sånn at nå består dagen min av å stå opp, gå ut på tur i en halvtimes tid. Være hjemme, gå på tur igjen en times tid, og så være hjemme, og så har jeg to turer, altså jeg går fire turer om dagen.

Kontrollvirksomheten til Friomsorgen er som nevnt i innledningen i kapittelet, noe skjønnsbasert. Angående skjønnsbruk i norsk Kriminalomsorg viser Basberg (1999) en sammenheng mellom rehabilitering ved ulike avdelinger i fengsel og skjønnsutøvelse (Basberg, referert i Mjåland, 2015: 63). Basberg beskriver hvordan det på de mest restriktive avdelingene i Bredtveit kvinnefengsel, var lite rom for skjønnsutøvelse. Men, som i tilfellet med domfelte som er sitert, viser Basberg sin studie at på mindre restriktive avdelinger var det i stor grad rom for individuelle skjønnsutøvelser (ibid.: 2015: 63). Friomsorgen, og gjennomføring av straff i samfunnet, er underlagt Kriminalomsorgen. Domfelte under elektronisk soning er underlagt den samme etaten, men soningen kategoriseres naturligvis som mindre restriktiv enn soning i fengsler. En ansatt i Friomsorgen sier at han ofte reflekterer over sin flersidige rolle. Han reflekterer rundt sin posisjon i møte med de domfelte, samtidig som han har en rolle som innebærer at han skal hjelpe de gjennom soningen. Som

Lipsky (2010) poengterer han at denne flersidige rollen er utbredt blant jobber hvor «bakkebyråkrater» kan levere goder eller påføre sanksjoner, basert på skjønnsmessige avgjørelser:

Og den handler om akkurat den rollen der, faktisk du har, du skal hjelpe noen, samtidig så har du på en måte litt makt. Det gjelder jo ikke bare hos oss, men det gjelder jo også de som jobber på Nav og i Barnevernet. Du har den doble rollen, og den er veldig viktig å være obs på. Jeg tenker nesten daglig på det rett og slett, at jeg har de to rollene der.

Et område hvor Friomsorgen ønsker å være mer fleksibel, er i oppfølgingssamtaler med de domfelte. Dette ble uttrykt både i intervjuer med ansatte i Friomsorgen, og i mine møter med dem. Domfelte som ble vurdert i kartleggingssamtalene som oppegående og med korte dommer, kunne potensielt få færre obligatoriske oppmøteplikter. Dette kunne for eksempel gjelde domfelte som soner en måned med elektronisk kontroll. Dette er gjerne domfelte som er dømt for å ha brutt veitrafikkloven eller andre mindre alvorlige lovbrudd. Ved å pålegge færre obligatoriske oppmøter til slike domfelte, vil Friomsorgen kunne friggi ressurser til å jobbe ekstra mye med de med særskilte behov. De aktuelle har gjerne lengre dommer. Dette var de to ansatte som jeg var i møte med på Friomsorgen, svært positive til. De vektla at de kunne kalle inn ensomme domfelte oftere, for å forhindre isolasjonstendenser. Tidligere hadde Kriminalomsorgsdirektoratet vært svært skeptisk til at enkelte domfelte skulle få færre obligatoriske oppmøter. En ansatt i Friomsorgen forteller imidlertid om nye retningslinjer, som åpner for differensiering av domfelte:

Det er også, der åpner det seg opp nye muligheter, faktisk nå, med nye retningslinjer som vi har fått. At vi har større muligheter til å differensiere da. Hvis det er et menneske som skal sone, ja 21 dager for å ha kjørt for fort, eller ruspåvirka der alt, det meste er på stell, jobb, ja ikke sant bolig. Alt er tilsynelatende på stell, og vedkommende har på en måte skjønt alvorret i det her, ikke sant, ja. Så er det ikke behov for så mye innsats fra vår side. Mens andre, sånn som du sier, kommer ut fra fengsel, delgjennomførere, trenger litt mer hjelp til å komme i gang i samfunnet igjen. Så har vi mye mer å jobbe med, rett og slett.

Den ansatte konkretiserer hvordan kontrollvirksomheten er påvirket av skjønnsmessige avgjørelser:

Ja. Så det er litt flere ting, at vi på en måte kan sette inn mer innsats, hyppigere hjemmekontroller for de som har rus, det gjør vi for så vidt allerede altså. De som har rusproblematikk da, har vi hyppigere hjemmekontroller, enn de som ikke har det. Så det er litt sånne ting, at vi får brukt litt mer på de som trenger det.

En annen ansatt i Friomsorgen er også åpen for tettere oppfølging av enkelte domfelte. Han er imidlertid usikker på om det er ønskelig med færre møter for andre domfelte:

Øh jeg tenker at det er kanskje noe som burde blitt tatt en vurdering på. Liksom at man vurderer person og oppmøte. Det er jo noen som er veldig fungerende, men jeg vet ikke om det er, det er jo på en måte litt den der delen av soningen. Sant at de skal gjennomføre dette her, hvis ikke, hvis man fjerner sånne ting så blir det jo mindre soning. Men jeg vet ikke om, det er vel ikke det som er tanken bak det heller, at det skal være straff da. Jeg syntes at man gjerne kan ta flere møter, men kanskje ikke færre.

Friomsorgen fremstår som fleksible i møte med de domfelte. De ansatte er for eksempel forståelsesfulle om det er gode grunner til de er for seint hjemme. De kan også være fleksible i oppmåling av soningsgodkjent areal. Dette kan påvirke hvor betydelig straffeelementet oppleves blant domfelte under soning. I relasjon til den domfelte med helseproblemer, viste de skjønn og godkjente turer som sysselsetting. En ansatt uttrykte at han bevisst reflekterte rundt sin flersidige rolle i relasjon til de domfelte. Med nye retningslinjer for oppfølgingssamtaler med domfelte, kommer nye problemstillinger. Ansatte må vektlegge nøye hvem de skal ha tettere oppfølging med, og hvem de potensielt skal ha mindre dialog med.

Kapittel 6: Pårørende og nettverk

6.1 Innledning

Noe som er spesielt for denne soningsformen, er at selve hjemmet er en base for straffegjennomføring. Samtlige av de jeg intervjuet, bodde sammen med andre, samboere eller venner. Kun en av de domfelte jeg intervjuet hadde barn som bodde hjemme. I dette kapitlet skal jeg undersøke hvordan samboere til domfelte blir involvert i soningsløpet. Jeg skal også studere hvordan soningsformen påvirker muligheten til å opprettholde eller skape nye nettverk.

6.2 «Hvor tid kan vi gå ut?»

Det viste seg at de som bodde sammen med de domfelte, ble involverte i soningen på forskjellige måter. En gjentakende refleksjon blant de domfelte, var at de fikk dem til å ordne opp i praktiske gjøremål. De domfelte under EK-soning har som nevnt kun fem timer med fri til rådighet i uken, så da var det viktig for flere å bruke minst mulig av denne tiden i kø på butikken. En domfelt reflekterer over hvordan hans forlovede hjelper han i det daglige:

Hun gjør jo litt for meg, hun gjør jo det. Hun hjelper meg å handle for eksempel, for jeg kan ikke gjøre det. Hun hjelper meg å hente posten, hvis jeg trenger noe så er jo hun behjelpelig på alt det. Jeg er veldig heldig i det, hun vet at jeg har en fotlenke på meg. Hun støtter meg i det, så vi står jo sammen om det. Hvis vi kommer sent hjem for eksempel, vi har en parkeringsgarasje, gjerne bagasjerommet fullt av ting, så bare sier hun «du bare kommer deg inn så du rekker tiden, så ordner jeg dette ja.

Under et intervju med en domfelt, ble det diskutert om de fem fritimene hans ville blitt spist opp av praktiske gjøremål om han ikke hadde hatt kjæreste. Han reflekterer også rundt om soningen hadde blitt annerledes hvis man ikke hadde hatt henne ved sin side:

Jo. Jeg hadde mest sannsynlig måtte spørre kamerater eller noe om hjelp for det hadde tatt all tid. Og jeg kommer ikke på en haug med små gjøremål, men de dukker opp hele tiden. Det er hele tiden ting du må gjøre. Med, så hadde eg ikke hatt hun med meg, så hadde denne soningen vært veldig veldig annerledes.

Ifølge Rasmussen (Rasmussen mfl., 2016: 11) opplever de domfelte mer kontakt med de pårørende under elektronisk soning, enn under andre former for straffegjennomføring. En

tredje domfelt mener at fem fritimer i uken er for lite, og at utformingen av soningen er vanskelig å gjennomføre, uten en kjæreste, eller «med-soner»:

Jeg ville tro at det hadde ikke blitt nok. Garantert, hvis man må handle selv, da blir det en tur til butikken, da har du to timer bare for å handle, og frem og tilbake hjem. Og det er ikke, det hadde ikke blitt mye fritid da. Det hadde blitt bare handle-hjem og ja. Så det hadde vært veldig lite tid. Nå damen min, hun handler på kanskje fredag eller torsdag, så har vi lørdagen bare for å gjøre noe gøy liksom. Men for de andre hadde det vært veldig vanskelig egentlig. Det hadde ikke vært nok tid egentlig.

En domfelt som bor i kollektiv, reflekterer rundt grensen på fem timer fri i uken, og hvordan han må involvere de han bor med i soningen:

Jeg skulle gjerne hatt flere fritimer, men nå bor jo jeg med to stykker, og de gjør all handlingen for meg. Så jeg slipper å bruke fritiden min på det. Men hadde jeg bodd alene, og måtte ha gått og handlet alt selv. Da hadde det fort blitt litt knapt med bare fem timer. For det er liksom tid du bare kaster vekk på noe du må gjøre. Du skulle jo helst ha brukt den tiden til noe annet, gått og vært med venner og gått en tur. Men du må bruke det på å handle.

En annen domfelt reflekterer over en seanse hvor hans forlovede skulle melde dem inn på ett treningssenter:

Så jeg hadde jo fått min forlovede til å gå inn på treningssenteret og begynne prosessen med å melde meg inn, før jeg kom. For jeg har begrenset tid. Hun stod jo klar med papirene, men de visste hvem hun var, og de visste hvem jeg var. For jeg trente der før jeg gikk inn i fengsel og. Da var jeg i riktignok i mye bedre form, for da var eg akkurat kommet hjem fra (..Navngitt konkurranse).

Det endte til slutt med at den domfelte fikk melde seg inn, men med god hjelp fra sin forlovede, som hjalp- og stilte opp for han. Her forklarer den domfelte hvordan hans forlovede nevnte at han var under fotlenkesoning:

Så de stilte hun mange spørsmål da, «er han en kroppsbygger»? «Øh ja, det er han». Ja, men han kan ikke trene, for vi tillater ikke doping. Men så sier jo hun det, han driver ikke med noe doping nå. Nei, men vi vet han driver med doping. Du kan ikke si det. Det er ikke greit å si, det er ikke lov å si. Så kommer jeg mens de står der da, jeg skjønner jo det, han som står i kassen, han syntes det er ubehagelig. Når jeg kommer

fram, så sier de at de har et samarbeid med politiet og det kan hende at politiet blir tilkalt hvis vi har en mistanke. Så sier jo hun det at dere må bare tilkalle politiet, for de vet i hvert fall at han er, for han går på fotlenke.

Den domfelte, som til slutt fikk meldt seg inn på treningssenteret, reflekterer videre rundt sin forlovede:

Hun er jo glad i trening sånn som jeg er, og det er ikke noe, altså når hun er hjemme hun så kunne hun like gjerne sonet hun og.

At soningen hadde vært betydelig vanskeligere uten støtte, er en oppfatning samtlige av de domfelte delte. En ansatt i Friomsorgen beskriver hvordan samboere til straffedømte under EK-soning, nesten kan bli en med-soner. Dette er problematisk, siden de ikke nødvendigvis er dømt for noe. Den ansatte i Friomsorgen formulerer seg slikt:

Og andre, det som er, det vi ser på gjerne med de som bor sammen med noen da. Ikke sant, gjerne samboere ikke nødvendigvis familie, for da skjer det så mye annet, men det at samboeren blir liksom med-soner. Ikke sant, at de på en måte soner i lag.

«Med-sonere» er naturlig nok ikke underlagt Friomsorgens kontrollregime. En ansatt i Friomsorgen beskriver likevel hvordan dem ofte har en innstilling, som tilsier at de er det:

Og det prøver vi også å problematisere litt. Ikke sant, la oss si at det er Hanna som soner. Også blir hun, ikke sant, «hvor tid kan vi gå ut», bruker sånn «vi» og sånn ikke sant. Men du kan gjøre akkurat som du vil, ikke sant, det er kun mannen som skal sone nå, ikke sant. De er så avhengig av hverandre at det blir, ja.

I studien til Hucklesby (2013) ble det poengtert at de domfelte var pålagt å oppholde seg i boligen til gitte tidspunkt. Dette resulterte i at domfelte hadde vanskeligheter med å trekke seg unna mulige utfordrende situasjoner som oppstod i hjemmet. Selv om ikke relasjonene i seg selv ikke var anstrengt, kunne de ytre forholdene, det vil si kontrollregimet soningen stilte, påvirke relasjonen negativt (Hucklesby, 2013: 237). Dette kommer konkret fram i ett sitat fra en domfelt:

Det er jo, det som er hvis det blir litt argumentasjoner, det blir uenigheter så har ikke jeg noe plass jeg kan gå. Og det var jo jeg innforstått med, og hun og er innforstått med at sånn er det. Leiligheten er jo bare 60 kvadrat. Sant så, det er jo en litt annen, man må jo på en måte tilpasse seg på en annen måte føler eg.

En annen domfelt beskrev hvordan det opplevdes når samfunnet stengte ned under koronapandemien. Konen hans måtte også være hjemme, men hun hadde muligheten for å gå ut når hun ville:

Her, nå er jeg stuck her. Og så kommer det en til og er stuck der, av en helt annen grunn. Øhh det tenker jeg må være mye tøffere enn, det må være vanskeligere det, for da kan ikke bare den ene reise seg og si «jeg går ut en time.

6.3 Barn

En annen problemstilling knyttet til at andre blir involvert i soningen til domfelte, gjelder barn. Noe av kritikken som ble rettet mot innføringen av fotlenkesoning i Norge, baserte seg på virkningen soningsformen ville ha for barna til de domfelte (Aasdalen og Bråthen, 2015). I Ophus sin studie forteller forskningsdeltakerne om både positive og negative effekter ordningen har på nære relasjoner (Ophus, 2018: 51). Kun en av fire domfelte jeg intervjuet, hadde eget barn boende hjemme hos seg under soningen. Denne domfelte la vekt på de positive sidene ved soningsformen. Han fikk tilbringe mer tid med kone og barn, enn hva han hadde hatt mulighet til om han gjennomførte straffen sin i fengsel:

Altså de, altså min situasjon så er det sånn at jeg bor med kone og barn. Men det er jo alltid gøy å være med dem, og dele tiden liksom. Det er noe annet om man bor alene da. Da syntes jeg det hadde vært litt kjedelig. Og litt sånn, ja kanskje ikke hver dag så gøy som, ja man hadde trodd da. Så, men for meg så er det annerledes. Jeg er med, stor kos til å være med familie, og ha sjansen til å være med de mer enn jeg kanskje jeg hadde vært, hvis ikke jeg hadde vært hjemme med elektronisk soning da. Det blir jo litt ekstra tid med de egentlig.

Sitatet bringer fram et grunnleggende prinsipp for soningsformen. En antydning til normalisering, i form av muligheten for samvær med familien under soning. Dette er i tråd med Hucklesby (2013) sin studie som viser at soningsformen kan bedre samspillet i familier, hvor en er under elektronisk soning. Den domfelte forklarer hvordan han har fått mer tid til å være med barnet sin, etter at han startet soningen:

Man har kanskje heller bare, ja 18.00-19.00 tiden så stikker man på trening, og da kommer man 21.00 hjem. Og da er småen sover. Så nå har jeg fått mer tid med dem, og det er jo bare bra for meg da.

Jeg syntes det er interessant at partnere til domfelte blir direkte involvert i soningen. Dette er ikke noe som har kommet så tydelig fram i tidligere forskning på feltet. Eksisterende forskning på soningsformen har fokusert på hvordan domfelte har hatt mulighet til å opprettholde kontakten med familien. Det har ikke kommet så eksplisitt fram hvordan pårørende må assistere de domfelte under soningen.

6.4 Muligheten for å opprettholde/skape nye nettverk

Det ble uttrykt av både domfelte og ansatte, at det var få muligheter for å skape nye nettverk under elektronisk soning. Flere jeg intervjuet sammenlignet soning med elektronisk kontroll, med soning i overgangsboliger. En forskjell er at domfelte som soner i overgangsboliger har ti fritimer per uke, mot EK-soneres fem fritimer per uke (Kriminalomsorgen, 2021). Det tilrettelegges i overgangsboligene for samarbeid med organisasjoner som Wayback. Wayback er en ideell stiftelse som arbeider for domfeltes tilbakeføring til samfunnet (Wayback, 2021). Wayback driver også med nettverksbygging. Som med EK-soning, kan innsatte fra fengsler med høyt- eller lavere sikkerhetsnivå, overføres til soning i overgangsbolig. Overgangsboliger er fengsler med klare kontrollopplegg, men de fremstår mindre restriktive enn tradisjonelle fengsler (Kriminalomsorgen, 2021). I overgangsboliger skal de domfelte lære seg å styrke sin egen husholdning, mens de går på skole eller arbeider. De soner dermed ute i samfunnet, men må være i overgangsboligen til avtalte tidspunkt (Kriminalomsorgen, 2021). Soningsformen har altså noen likhetstrekk med soning med elektronisk kontroll. I overgangsboliger er domfelte derimot samlet, og bor sammen i en institusjon. Det er imidlertid få muligheter til å knytte nye sosiale nettverk, som gjennom Wayback, under elektronisk soning. En domfelt reflekter:

Jeg tror ikke du har så mye mulighet til å knytte så mye sosiale bånd her med andre enn de du er på jobb med, kollegaene dine. Du har ikke noen annen tid, du har bare ikke tid til noe. Du er hjemme og det er det nettverket du gjerne hadde fra før du kom ut, familie, venner, det er de du kan ha kontakt med. For jeg har ikke mulighet til å gå noe annen plass.

Wayback kan hjelpe straffedømte med å koordinere mellom ulike instanser relatert til den domfelte. Dette kan være NAV, utdanningsinstitusjon, lege, rusomsorg eller lignende. Wayback har også en fadderordning, og skal kunne følge de domfelte på veien til ett kriminalitetsfritt liv. Relatert til å bygge nye sosiale nettverk har Wayback som målsetning å

kunne tilby et trygt og rusfritt nettverk, hvor alle er akseptert. Alle medlemmer i Wayback blir også tildelt en fadder, som stiller med stor erfaring og ekspertise innen blant annet nettverksbygging (Wayback, 2021). En ansatt i Friomsorgen beskriver hvordan det påvirker de domfelte i søknadsprosessen, at det er dobbelt så mange fritimer per uke på overgangsboliger enn det er under EK-soning. Han poengterer også at i overgangsboliger tilrettelegges det for at de straffedømte kan delta i gunstige tiltak som for eksempel Wayback:

Ja, det er per uke. Og da er det, da må de bruke det da, hvis det er ting de skulle vært innom, Nav eller om det er legetimer eller diverse sånt. Og til å gå å trene og handle. Så det er jo ikke mange timer. Noen har sagt at de heller vil være på overgangsbolig enn på EK på slutten av straffegjennomføringen. Vil ikke søke EK når de har fire måneder igjen å sone. De har ti timer fri på overgangsboligen, men bare fem under EK. På overgangsboligen kan de få lov å være med på sosiale ting som Wayback i tillegg, og det er ikke inkludert i de ti timene.

En annen ansatt, sammenlignet soning med elektronisk kontroll og soning i overgangsbolig slikt:

Det er mange fra (.navngitt overgangsbolig) som heller vil være der, de får tilbud, eller ikke får tilbud, men okey du har mulighet til å bli overført til elektronisk kontroll. Men de vil heller være på (.navngitt overgangsbolig), fordi det er mer, større frihet. Ikke sant, du kan stort sett, så lenge du er inne til et visst klokkeslett, så har du på en måte, ja. Så det der er, ja, der er tilbakemeldinger fra mange jeg har snakket med da, som tenker at det, «jeg vil heller være på (.navngitt overgangsbolig) enn å sone med EK». Fordi det er mer inngripende.

En domfelt forklarte at det var flere muligheter for å delta i sosiale, produktive tiltak under soning i overgangsboliger:

De har disse tilbudene som Wayback, de har nok Stifinneren som det heter. De har en del andre tilbud enn det vi som er på lenke, altså vi er jo isolert sant. Jeg har jo ikke noe med noen å gjøre. Enten det er et form for et tilbud eller andre som sitter på lenke. Ikke det at jeg har et behov for det, men jeg har jo, jeg spurte jo EK om det går ann å få noe tid som det går ann å drive med noe trening utenom fritiden. For fem timer, fem timer i uken i seg selv er ikke mye trening. Og de fem timene går på reisetid til og fra, du skal inn i butikken og så er det jo andre gjøremål som av og til skjer og. Det er ikke mye tid.

Den domfelte kommer tilbake til muligheten for nettverksbygging under EK-soning, litt senere i intervjuet:

Jada, jeg kan ikke, jeg har jo sosiale medier, men jeg har ikke en mulighet utover det til å skape meg noe som helst. Du får en mulighet kanskje til å vedlikeholde, øh forholdet ditt, forholdet til familien, til nære venner. Forholdet til økonomien din, forholdet til forpliktelsene dine. Men du kan ikke skape noe nytt.

En ansatt fra Friomsorgen, som også har jobbet på en overgangsbolig tidligere, reflekterer over forskjeller mellom disse soningsformene:

Men på den overgangsboligen, så er det sånn at de kan gå på den der Wayback og (..navngitt oppfølgningssenter). De forskjellige tingene der sånn at de får noe sosialt. Det er jo ikke, selvfølgelig de kan jo bruke de fem timene de har på EK til det, men det er mer sannsynlig at de vil bruke det på andre ting. Sant at de da kan gå å handle å sånt. Og hvis de da har et lite nettverk, så er det ikke lagt opp til at man kan drive og bygge nettverk. Hvis man da sitter og soner på EK.

Den ansatte reflekterer videre:

Det er jo selvfølgelig sånn at, hvis man har et nettverk, så kan man jo få besøk av de og sånt som det. Så det er jo en god måte å kunne opprettholde et nettverk. Men hvis ikke du har det, så er ikke det, ja. Så er det ikke gode muligheter for å skape noe nytt.

En annen ansatt fremhevet at det ikke nødvendigvis var et stort problem, siden soningen er en veldig avgrenset periode. På spørsmål om det var rom for å knytte nye sosiale nettverk under soningsformen, svarte han:

Nei, det er ikke det. Nei, det er ikke rom for det.

På spørsmål om hva han tenkte på det, responderte han:

Nei jeg tenker at dette her, det er jo en veldig avgrenset periode. At jeg tenker at det er ikke noe, ja stort problem. Fordi, ja.

Da jeg kommenterte at soningen kan være seks måneder, eller opptil seks måneder sa han:

Ja og det er, det har vi nettopp begynt med, holdt jeg på å si. Det er fra januar av. Så vi har for lite erfaring. Så det blir spennende å se hvordan det blir da, med seks måneder.

For vi ser jo en sånn soningstrøtthet på de som har fire måneder, etter, når du bikker halvveis så begynner ting å, for det er ganske, det er mye tøffere enn hva man tror.

Det er lite rom for å skape nye sosiale nettverk under soning. Dette er betraktninger og tanker som deles av samtlige av forskningsdeltakerne. Domfelte har mulighet til å opprettholde relasjoner til familie, kollegaer og nære venner. En av de domfelte jeg intervjuet hadde barn boende hjemme hos seg under straffegjennomføringen. Han la vekt på de positive aspektene ved dette. Samtidig beskrev to domfelte at de ikke kunne gå ut av boligen, hvis det ble konflikter i husstanden. I henhold til problemstillingene i dette prosjektet, kan dette oppleves som et straffeelement ved soningen. Dette er i tråd med Ophus (2018) sin studie, hvor forskningsdeltakere uttrykte både positive og negative konsekvenser soningsformen hadde på de nære relasjonene. Noen domfelte vil ha behov for å skifte omgangskrets. Domfelte med lengre dommer, som gjennomfører soning med elektronisk kontroll som et siste ledd i straffegjennomføringen, kan ha behov for nye nettverk. Dette er det i større grad tilrettelagt for under andre soningsformer. Imidlertid vil ikke alle domfelte se det som spesielt viktig å knytte nye nettverk. Soner man kort tid, og en er i jobb og har familie, vil en kanskje ikke ha noe behov for kontakt med organisasjoner som Wayback.

Kapittel 7: Problemstillinger knyttet til stigmatisering

7.1 Innledning

Mange domfelte under EK-soning opplever en mindre stigmatiserende soningstilværelse enn i andre straffeinstitusjoner. Det er lettere å skjule en slik soning for omverden og Friomsorgen fremstår fleksible og diskre i møte med de domfelte (Rasmussen mfl., 2016: 49). Likevel fortalte flere domfelte at de var oppmerksomme på fotlenken de hadde rundt ankelen. De tok ulike grep for å skjule lenken, slikt at de ikke skulle bli oppfattet som en kriminell av andre. Cato Wadel (1996) beskriver hvordan mennesker integrerer sine nåværende relasjoner, tidligere relasjoner, og forestillinger om fremtidige relasjoner. Ut fra et sosiologisk perspektiv, er det denne individuelle integreringen som utgjør det individuelle eller personlige ved enkeltindivider. Det «psykologiske» ved ens «personlighet» blir da i et sosiologisk perspektiv betraktet som en «integrasjon» av det «interpersonlige» (Wadel, 1996: 141). George Herbert Mead hevdet at andre menneskers oppfatning av oss, danner grunnlaget for våre selvoppfatninger ((Aubert, 1978: 61). Vår sosiale identitet kan defineres som selvet sett utenfra, som individets personlige rolle uttrykt ved andres forventninger til ham eller henne

(Aubert, 1978: 62). Med dette utgangspunktet, bygget Mead grunnmuren for en teori om identitetsforming. For å få kunnskap om individet, holder det ikke å kun studere enkeltindivider. Man må tolke individet i samhandling med andre individer. Et individs handlinger kan påvirke hvordan andre responderer (Joas og Knöbl, 2009: 128).

7.2 Selve fotlenken

I intervjuene var jeg interessert i å finne ut om selve fotlenken opplevdes som stigmatiserende for de domfelte. Hvor synlig var den, forsøkte de å dekke den til, var den en konstant påminnelse om deres situasjon? Påvirket den deres sosiale identitet? Samtlige fire domfelte som jeg intervjuet, forklarte at den ikke var særlig synlig, hvis de dekket den til. Det kunne imidlertid oppstå innviklede situasjoner, med en fotlenke rundt ankelen. En domfelt reflekterer over hvor nervøs han var for at noen skulle oppdage lenken, når han hadde arbeid i en militærleir (anonymisert mht. personvern):

Jeg var veldig bekymret for den når jeg jobbet inne på (Navngitt militærleir). De sier seg selv det, at jeg har ikke sikkerhetserklæring når jeg går med fotlenke. Du går på besøkskort, det er ingenting ulovlig med det. Men hvis de hadde visst at jeg hadde hatt en fotlenke på meg, så hadde jeg ikke fått det.

En av de domfelte jeg intervjuet, trente mye sammen med samboeren sin. I starten av soningen, tok han konkrete grep for å skjule fotlenken når de trente sammen:

På trening, jeg trener jo, har jo alltid trent i shorts. Og i begynnelsen når jeg kom ut, så trente jeg i bukse i hvert fall de første ukene. Det, jeg tror ikke det var så mye for min del, det var vel mer for samboer og forlovede. Jeg ville ikke at folk skulle, folk tenker jo det de tenker, og hvis det da kommer fram at, «du han der som drev med kroppsbygging, han svære skalla mannen der borte, han går med fotlenke.

For å unngå å bli definert som en lovbrøyer av andre på et treningssenter, og for å skåne sin forlovede, valgte domfelte å ta aktive grep for å skjule fotlenken. En annen domfelt forteller om en hendelse på arbeidsplassen sin:

Jeg har jo snakket med mange som ikke visste det. De fleste er jo positive. Men du har jo alltid noen som bare sier sånn «åja, ja okey». Jeg hadde et bord som satt helt i baren, med litt eldre, 50+. Også står jeg og snakker med en kompis av meg da. Han

spør hvor jeg har vært i det siste, og jeg sier jeg har sonet. Også bare drar jeg opp sokken, og viser han lenken. Og så begynte de bak å snakke seg imellom. De drakk fort opp også tuslet de avgårde.

Det er selvfølgelig ikke mulig å vite at det kun var på grunn av domfeltes fotlenke gruppen valgte å forlate baren. Det vesentlige i denne sammenhengen er at han opplevde det slikt. Det er også interessant at han ikke forsøkte å skjule fotlenken for vennen sin. Han opplevde ikke at vennen hans dømte han på noen måte. Den domfelte nevnte også hvordan andre hadde kategorisert han som en lovbryter, og definert han på en stigmatiserende måte.

7.3 Stigmatisering

En straffedømt fortalte om hvordan venninner til en jente han hadde truffet, reagerte på at hun hadde kontakt med en som var under fotlenkesoning:

Ja jeg har jo hørt noen, jeg datet en dame, hun sa, hun bor i (..navngitt by) egentlig, også begynte de å spørre hvorfor jeg er så mye i (..navngitt by). Og hva som skjer med han som jeg driver og dater. Nei vi dater ikke sånn skikkelig, for han er fortsatt på lenkesoning sa hun. Og det ble jo bare sånn «hva er det du driver med, de er jo kriminelle, du må holde deg unna sånn som det der».

Ifølge Goffman oppstår stigmatisering oftest i møte med personer i raske og flyktige møter. Imidlertid vil stereotypiske reaksjoner avta, etter hvert som individer lærer hverandre å kjenne (Goffman, 1975: 71). De domfelte jeg intervjuet, klaget ikke på selve fotlenkens utforming. De mente de kunne dekke den nok til, slik at ingen kunne merke at de gikk med den. Men en domfelt har latt merke til at folk har stirret på foten hans:

Nja, jeg skal være ærlig, jeg har sett folk se på foten. Jeg har sett folk stirre på foten min.

På spørsmål om han opplevde dette som ubehagelig, svarte han slikt:

Det er jo litt ubehagelig. Det er jo det. Men det er jo ikke, jeg går jo hele tiden tilbake til tanken om at, alternativet- hva er det?

Denne domfelte var en såkalt delgjennomfører, det vil si at han sonet første del av straffen i fengsel, og de seks siste månedene med fotlenke. Han hadde flere utsagn som sammenlignet

EK-soning med soning i fengsel, så det er nok fengsel som er dette alternativet han nevner. Domfelte som gjør noe galt under elektronisk soning, kan risikere å bli tilbakeført til soning i fengsel. Selv om han opplevde EK-soningen som mindre belastende, er han klar i sitt utsagn om at det kan være ubehagelig om andre mennesker ser at han har fotlenke på seg.

En hypotese kunne vært at det ga domfelte utfordringer, å måtte fortelle arbeidsgiver om soningen. Friomsorgen krever en kontaktperson på arbeidsplassen, helst nærmeste leder. Ut ifra mitt datamateriale, kan denne hypotesen delvis forkastes. Sysselsettingen er en helt essensiell del av soningen. Det er blitt formidlet i intervjuene at domfelte kan være nervøse for å fortelle arbeidsgiver om straffegjennomføringen. Imidlertid fremstår arbeidsgivere medgjørlige og forståelsesfulle. En ansatt i Friomsorgen beskriver hvordan han er positivt overrasket over hvor rimelige arbeidsgivere fremstår:

Det er på en måte, vet ikke om jeg skal si overrasket, men jeg er veldig glad for at de aller fleste arbeidsplasser og arbeidsgivere er forståelsesfulle, og vil prøve å tilrettelegge for å beholde arbeidstakeren sin. Selv om vedkommende har gjort noe ulovlig. Så det, og veldig mange arbeidstakere blir veldig stresset, «jeg vil ikke fortelle det til sjefen» og «jeg kommer til å miste jobben». Katastrofe, det kommer til å gå til helvete om sjefen får vite om det, også opplever vi det nesten alltid at sånn er det ikke.

For mange domfelte resulterer soningens karakter i en mindre stigmatiserende straffegjennomføring enn i fengsler. Likevel kommer det fram at domfelte opplever ulike grader av stigmatisering gjennom soningen. Siden de domfelte soner ute i samfunnet, vet ikke nødvendigvis de rundt dem at de er under straffegjennomføring. De domfelte skjuler aktivt fotlenken. I situasjoner hvor lenken derimot vises, reagerer andre på ulike vis, som sitatene tilsier.

7.4 Hjemmekontroll og stigma?

Det er flere momenter som man kunne anta ville innebære at de domfelte ville oppleve kontrollvirksomheten som innvandrende. Et av disse var hjemmekontrollene fra Friomsorgen. Dette viste seg å ikke være tilfelle. Gjennom intervjuene fikk jeg kunnskap om denne prosessen. Friomsorgen ringer til domfelte like før de er ved deres bolig, og de får muligheten til å komme ut og møte dem i bilen hvis de har besøk. Det ble uttrykt at Friomsorgen var diskre og medgjørlige. Inntrykket mitt fra samtalene jeg har hatt med Friomsorgen, er at de

bevisst forsøker å minimalisere stigmatiseringen for de domfelte. Friomsorgens profesjonalitet blir fremhevet av samtlige domfelte jeg har intervjuet. Spørsmålet om stigma kom likevel opp i sammenheng med diskusjoner om hjemmekontroller. En ansatt beskriver hvordan prosessen med hjemmekontroller fungerer:

Nei, de vet ikke om det. Og det er jo ikke. Det skal jo gjøres ganske sånn diskre. Så da er det sånn at man kjører til den boligen, også ringer man personen, også får da personen valget om å komme ned til bilen, at han kommer ned og sitter seg i bilen, eller at vi går opp til døren der. Og da er det, når vi besøker dem, så er det alltid sånn promillekontroll.

De domfelte sine historier ser ut til å bekrefte dette inntrykket. En domfelt beskriver sin kontakt med Friomsorgen slikt:

Ja, det gjør de i hvert fall en gang i uken. Jeg har et møte med de på kontoret i uken, i hvert fall når det ikke var korona. Nå tar vi det mer over telefon. Et telefon-møte i uken, og en til to kontroller hjemme hos meg i uken.

På spørsmål om hva som hadde skjedd hvis Friomsorgen dukket uanmeldt opp på hjemmekontroll, mens domfelte hadde besøk av noen han ikke ville at skulle vite at han var under fotlenkesoning, svarte den straffedømte dette:

Jeg vet jo ikke helt om det er på grunn av korona at de ikke kommer inn i leiligheten. Men, sånn som det er nå, og jeg hadde hatt besøk, og jeg hadde tenkt at disse her skal ikke vite at jeg soner på lenke. Og de hadde kommet på kontroll. Da hadde jeg kommet unna med det. Jeg hadde bare sneket meg ut et minutt, ingen hadde fått med seg noe mer.

Dette var noe jeg i utgangspunktet hadde tenkt at kunne være ett stressmoment for de domfelte. De fire domfelte jeg intervjuet, avkreftet dette. Friomsorgen var profesjonelle, de ringte før de dukket opp på døren. Hadde domfelte besøk, hadde han muligheten til å raskt «stikke ut en tur», uten at de besøkende forstod sammenhengen. På spørsmål om hjemmekontrollene følte stigmatiserende eller innvandrende, svarte en annen domfelt slik:

Jeg syntes ikke det er stigmatiserende, jeg syntes ikke det er krenkende eller ubehagelig på noen måte at de kommer. Det, jeg tenker vel heller hvordan andre folk vil se an det bildet, jeg bryr meg ikke om det faktisk, det gjør jeg ikke. Det går helt fint

for meg. Jeg har kun en negativ opplevelse med Kriminalomsorgen, etter jeg begynte på fotlenke.

En ansatt i Friomsorgen forklarer hvordan kontrollvirksomheten med henhold til hjemmekontroller fungerer, og hvordan de prøver å være medgjørlige:

Det vi, ikke sant vi gir muligheten til domfelte å gi beskjed til oss når vi ringer. Vi ringer et par minutter før, ikke sant? Når vi er to minutter unna, ikke sant? Og da hender det, det er veldig sjeldent, men en gang iblant, «du svigermor er på besøk, ikke sant, det passer jævlig dårlig». Ja, men da får du komme ut i bilen da, ikke sant?

Soning med elektronisk kontroll åpner for en hverdag med en grad av normalitet; med rutiner og struktur, samt samvær med dem man bor med. Måten Friomsorgen utøver sin kontrollvirksomhet, vil påvirke hvor normalisert soningshverdagen er for de domfelte. Hvordan kontrollvirksomheten gjennomføres, vil også påvirke hvordan straffeelementet oppleves av de domfelte.

7.5 Mer stigmatiserende for kvinner?

I mine møter med Friomsorgen, ble det gitt uttrykk for at kvinnelige domfelte opplevde soningen mer stigmatiserende enn menn. Jeg har ikke intervjuet kvinner, og det er en svakhet ved studien min. Det kom fram interessante refleksjoner fra flere av forskningsdeltakerne om dette med soning for kvinner. Tidligere forskning på kvinner under straffegjennomføring, viser at kvinnelige domfelte ofte blir betraktet som en utstøtt sosial gruppe i samfunnet (McIvor, 2004: 156). Det er vesentlig flere menn enn kvinner som soner med elektronisk kontroll. Dette er grunnen til at jeg ikke fikk intervjuet kvinner, det var ingen kvinnelige domfelte tilgjengelige. I 2014 var kun 15 % av de domfelte under soning med elektronisk kontroll kvinner (Rasmussen mfl., 2016: 34). Det ble fortalt i møtene mine med Friomsorgen at noen kvinner kunne gå usedvanlig langt for å skjule soningen sin. Mange kvinner ville ikke bare skjule at de var under en straffegjennomføring for bekjente, men også for sin egen familie. Nevnte Friomsorgskontor meddelte at de ikke hadde noen kvinnelige domfelte under soning med elektronisk kontroll, på møtets tidspunkt. Hvordan menn og kvinner opplever forskjellige grader av stigmatisering under elektronisk soning, kunne vært en interessant problemstilling å studere for senere studier. En ansatt i Friomsorgen beskriver hvordan spesielt domfelte kvinner føler på en stor skam:

Så det, ja det er veldig kvinner som da skammer seg fryktelig for dette her, og de skal holde det skjult for alle. Og de, det er så slitsomt. Så det, vi oppfordrer dem rett og slett til å informere barn og de nærmeste.

På spørsmål om den tilsatte i Friomsorgen opplevde at kvinnelige domfelte var mer skambelagte enn menn, svarte han slikt (F=forskningsdeltaker/ansatt, I=intervjuer):

F: Min opplevelse er at kvinner skammer seg mye mye mer ja. Og tar det..

I: Og tar lengre steg for å skjule det?

F: Ja absolutt. Og soner tyngre fordi at det er så skamfullt.

Erving Goffman beskriver hvordan individer lærer å se seg selv i lys av sosiale rammer og roller (Andersen og Kaspersen, 2013: 243). Hvis kvinner opplever større forventninger om at de skal ha livene sine i orden, kan det resultere i en enda større skamfølelse når denne forventningen bryter. Den tilsatte i Friomsorgen poengterer imidlertid at det er viktig å ivareta og vise omsorg til alle nye domfelte, både menn og kvinner (F=forskningsdeltaker/ansatt, I=intervjuer):

F: Ja, eller mye, jajaja. Det krever mye også skal lyve over lang tid altså. Så det, og de skammer seg sånn, bare ordet fengsel kan få enkelte til å begynne å grine, ikke sant og, ja. De hadde aldri trodd at de skulle kommet i en sånn situasjon der de måtte forholde seg til sånne ting, ja.

I: Ja.

F: Så det, ja. Og det prøver vi å ivareta. Det er faktisk ganske stor del av jobben vår, både for menn og kvinner egentlig. For de fleste som kommer inn her er veldig nervøse, og har aldri trodd de skulle komme i nærheten av noe som hadde med dette her å gjøre. Så det er viktig for oss å være tydelige, men samtidig omsorgsfulle da. Ikke sant slikt at, veldig viktig for meg når eg får inn folk på egnethetsvurdering, det er også få de til å senke skuldrene. Dette her er ikke så, ja det er alvorlig, men dette skal vi gjøre i lag, dette her er ikke så farlig, ikke sant? Og det, etter en times tid så at de helt, du ser «åh dette var mye bedre enn eg trodde» og «tusen takk for at, ikke sant, nå kan eg slappe litt mer av» og, ja. For de har giret seg så jævlig opp med tanke på, de skal ha en, de har straff og, ja. Fengsel, det er mye katastrofetanker da.

Ingen av forskningsdeltakerne i prosjektet fortalte om uutholdelig stigmatisering på grunn av soningen. Måten hjemmekontrollene gjennomføres på er et konkret eksempel på det Pratt

beskriver om hvordan solidariske sosialdemokratiske velferdsstater, har gjort fengselssystemet til en del av velferdsstaten (Pratt, 2008a: 120). De bærer preg av normalitetsprinsippet, straffegjennomføringen skal ikke være mer inngripende enn nødvendig. Dette er opplevelser, tanker og betraktninger som samtlige domfelte uttrykte. Men det hadde skjedd ulike ubehagelige enkelthendelser for flere av forskningsdeltakerne. Flere har etterlyst en holdningsendring med henhold til straffedømte. Filosof ved Bjørgvin fengsel, Marianne Walderhaug, skriver i en kronikk i Bergens Tidende at de kriminelle må få en reel sjanse til å reise seg igjen (Walderhaug, 2018). Walderhaug poengterer at den juridiske straffen baserer seg på at man har gjort opp for seg når straffen er ferdigsonet. Hun hevder imidlertid at mange straffedømte opplever å bli stemplet og utstøtt av en straffegjennomføring. Dermed kan soningen, slikt den erfares av den domfelte, stå i strid med selve funksjonen av straffegjennomføringen (Walderhaug, 2018). Straffedømte som skal vende tilbake til det sivile samfunnet, skal bli din eller min nabo. Domfelte under soning med elektronisk kontroll, er det allerede. Walderhaug beskriver et dilemma relatert til dette. På den ene siden, kan ikke domfelte forvente at det øvrige samfunnet ikke reagerer i det hele tatt, på lovbrudd som er begått. Våre valg fører til konsekvenser, og dette gjelder særlig forbrytelser. Men Walderhaug reflekterer rundt om det er mulig å forvente at kriminelle kan omdanne seg til lovlidige mennesker, hvis vi aviser dem, ser ned på dem eller viser dem mistillit (Walderhaug, 2018). Opplever de domfelte at andre stigmatiserer dem, vil det kunne styrke det opplevde straffeelementet under soningen.

Kapittel 8: Tverretatlig samarbeid og programvirksomhet

8.1 Innledning

Kriminalomsorgen sitt operative nivå er bærebjelken for ordningen med en tilbakeføringsgaranti. Dette operative nivået må dermed organiseres slikt at det fremmer samhandling mellom fengslene og friomsorgskontorene, og letter forvaltningssamarbeidet. For å sikre mot tilbakefall til kriminalitet, må et tverrfaglig og tverretatlig samarbeid starte umiddelbart etter rettskraftig dom (St.meld. nr. 37 (2007-2008): 194). I dette kapitlet skal jeg studere hvordan Friomsorgen samarbeider med andre etater. Friomsorgens programvirksomhet vil også bli diskutert i dette kapitlet. Ambisjonene med programvirksomhet i Kriminalomsorgen, er å gi domfelte ny kunnskap og motivasjon til

endring, og å bedre deres ressurser og kompetanse til å mestre et liv uten kriminalitet. Kriminalomsorgens mål med slike programmer, er at de kan fungere som en sentral del av en forandringsprosess og dermed bidra til en reduksjon i tilbakefall (Ottar, 2013). Eksempler på programmer er sinnemestring, rusmestring og seksualforbryterprogram (Kriminalomsorgen, 2021).

8.2 Tverretatlig samarbeid

En ansatt i Friomsorgen drøfter hvilken kontakt de har med andre aktører og etater, relatert til de domfelte:

Jada ta med det med sysselsetting først da, så har vi rekke samarbeidspartnere. Det, for de domfelte ikke på en måte har ordinært arbeid, og for å oppfylle kravet om sysselsetting da, minimum 20 timer per uke. Så tar vi kontakt med ja, borettslaget, eller ikke-kommersielle aktører da for å si det sånn. Ja, stiftelser, foreninger, idrettslag. Der de kan gjøre samfunnsnyttig, gratis, ja ulønnet samfunnsmessig tjeneste heter det. Og det er jo, vi har mange gode samarbeidspartnere, som er glad for å få den hjelpen som ja, domfelte kan bidra med da. Så det er jo den ene, så der har vi, ja godt samarbeid med veldig mange aktører. Også har vi jo selvfølgelig fastleger ja, helsevesenet der er det mest for å innhente dokumentasjon og ulike ting. Også er det tettere samarbeid hvis domfelte har psykologer eller, ja ruskonsulenter og den type ting. Da er det litt mer, dem må vi ha kontakt med underveis under soningen også. Og de er ofte med på møter og sånne ting også.

Angående tverretatlig samarbeid mellom Friomsorgen og andre aktører, beskriver en domfelt hvordan Friomsorgen og helsetjenesten hadde hatt kontakt før soningen startet. Til domfeltes viten, har de imidlertid ikke hatt kontakt etter soningsstart (F=forskningsdeltaker/domfelt, I=intervjuer):

F: Ja, de har på en måte styrt etter de, altså de har tatt anbefalingene fra legen min, og så har de laget et system vi kan leve med alle parter, på en måte.

I: Ja. Men nå når liksom soningen er i gang, opplever du at de aktørene, altså friomsorgen og helsetjenesten, har de noe kontakt med hverandre?

F: Ikke som jeg vet om. Men de har lov. Jeg har gitt de lov til det.

I: Ja jeg vet ikke, med helsesituasjonen din hadde det kanskje vært fruktbart. Går du til noen kontroller og sånt nå under soning?

F: Ja, jada. Altså at jeg skal til legen eller en innkalling til (...navngitt sykehus) eller noe sånt, det er liksom «ok, kjør på, selvfølgelig skal du det.

8.3 Programvirksomhet

I Sturla Falck sin rapport «*Tilbakeføringsgarantien som smuldret opp*», viser han til at programvirksomheten i Kriminalomsorgen ikke har hatt samme «vind i seilene» de senere år. Mye av programvirksomheten er av økonomiske årsaker lagt ned, til tross for at det er sertifisert personale i fengsler og Friomsorgen til dette arbeidet (Fafo, 2015: 34). I mine møter med ansatte fra Friomsorgen, ble det fortalt at programmer ikke ble tilbudt i noen særlig grad. Det ble også nevnt i et intervju med en ansatt i Friomsorgen (I=intervjuer, F=Forskningsdeltaker/ansatt):

I: Ja ja riktig. Ja har det, blir de tilbudt noen eventuelle aktiviteter eller noe sånt? Eller noe sånn kurs?

F: Programmer og sånn?

I: Ja ja.

F: Øh ikke i vår regi.

I: Nei.

F: Ikke i EK sin regi, men det er noen fra Friomsorgen som også har ja, eller andre delen av Friomsorgen som sitter i gang ting da.

I: Ja.

F: Da kan vi, la oss si at det er et eller annet sinnemestringsprogram. Da kan jo de som jobber med samfunnsstraff eller andre ting, da kan jo de høre med oss, har vi noen kandidater som kan være interessert i å være med på dette her, eller vi tenker kanskje lurt å være med på det.

I: Ja.

F: Men vi setter ikke i gang tiltak nei.

Ifølge Rokkan (Rokkan, 2012b: 31) er tilbudene til domfelte under soning i fengsler mer formalisert i samarbeid med eksterne tjenestetilbydere. Tilbudene under elektronisk soning tilpasses i større grad de spesifikke domfelte, men er mest basert på obligatoriske oppfølgingssamtaler med tilsatte i Friomsorgen. En annen ansatt i Friomsorgen beskriver oppfølgingssamtalene med de domfelte slikt:

I: Litt sånn om programvirksomhet og sånn. Var du på en måte involvert i eller deltok du i noe tilretteleggelse for aktiviteter eller programmer? Du nevnte jo oppfølgingssamtaler. Liksom opplæring eller noe sånt for de under straffegjennomføring, for eksempel har jeg hørt om «trygg traffikkurs», eller sinnemestring eller noe sånt?

F: Øøh, jeg kan ikke si at det jeg var det.

I: Så det er den oppfølgingssamtalen, de ukentlige som er det sentrale?

F: Det er liksom MI, motiverende intervju. Å prøve å lodde stemningen, høre hvordan det går. Og da planlegge videre for neste uke.

I: Så det er litt sånn fra uke til uke gjerne da?

F: Ja.

I: Så det er ikke noe sånn langsiktig, sånn hva skal du etter soning?

F: Jo det er jo selvfølgelig også, i den der MI-en, så har vi liksom sånn der planen videre. De som har den personen, som har tatt intervju av dem, har hovedansvar for de sånn sett. De er hovedkontakten for den personen. Og de har liksom et sånt løp de går igjennom.

De domfelte jeg intervjuet, beskrev oppfølgingssamtalene som hyggelige, men ikke særlig «program-rettet». Innholdet i samtalene ble presentert som dagligdagse praktiske ting, og kort hvordan det stod til med dem. Flere av de domfelte uttrykte at de hadde lite behov for mer «program-rettede» samtaler. En domfelt under EK-soning reflekterer over innholdet i oppfølgingssamtalene, som under covid-19 pandemien foregår over telefon (I=intervjuer, F=forskningsdeltaker/domfelt):

F: Ja det er jo bare at de ringer og spør hvordan det har gått og alt det der. De ringte jo i dag så jeg tror de ringer to ganger i uken nå. Nå ringer de to ganger i uken. Ja det hadde fungert hvis man hadde noe på hjertet, om man hadde noe å si, eller bare snakke

litt eller noe sånt. De er jo åpent og spør er det noe du tenker, er det noe du vil si, øh går alt bra. Der har man sjansen til å bare prate med noen liksom. Det blir bare hvordan det går, hva tenker du, vil du endre noe eller noe sånt. Ja, det er sånne ting.

I: Ja jeg skjønner. Jeg skjønner. Så det er ikke noe sånn, de har ikke begynt sånn og på en måte, hva skal man si, tilrettelegge for når soningen er ferdig? Det og på en måte i hermetegn komme tilbake til samfunnet?

F: Nei altså som sagt kanskje det, de trenger ikke gjøre det med meg, eller, men jeg har ikke hørt noe sånn at. Nei de bare enkelt, hvordan det går og sånne ting. Thats it. Det er ikke noe, det er ikke noe annet som de snakker om sånn som du sier. Tilbake, når man kommer tilbake og, nei.

I: Så det er ikke noe sånn fremtidsplan eller noe annet?

F: Nei. Nei.

En annen domfelt beskriver oppfølgingssamtalene som korte og overfladiske:

I: Ja. Men hva er det da som på en måte, du har vel sånne oppfølgingssamtaler med Friomsorgen. Hva er det som er temaet der?

F: «Hvordan går det, har du en fin dag?» «Ja.» «Har du noe du vil ta opp?» «Nei.» «Nei, men da snakkes vi neste uke.»

I: Ja så det er såpass ja?

F: Det er, de har jo sagt til meg, noen har et sterkt behov for å snakke med oss, andre ikke. I ditt tilfelle er det veldig lite å si og gjøre, så da er det jo liksom bare hei og hå.

De to andre domfelte som jeg intervjuet, beskriver oppfølgingssamtalene ganske likt som de to som er blitt sitert. Flere poengterer at andre domfelte kanskje har behov for mer oppfølging, men at de selv klarer seg godt uten det. Ingen av de fire domfelte jeg intervjuet, hadde utformet en fremtidsplan sammen med Friomsorgen. Ansatte i Friomsorgen forteller om samarbeid med eksterne aktører om sysselsetting for domfelte. En domfelt forteller om noe kontakt mellom Friomsorgen og helsevesenet, før starten av soningen. Ellers fremstår det som om Friomsorgen samarbeider lite med eksterne aktører. Til sammenligning er det i fengsler et betydelig fokus på tverretattlig samarbeid (Nesset, 2014). Domfelte forteller at oppfølgingssamtalene med Friomsorgen er preget av praktisk planlegging for soningen. Dette gjelder for eksempel inn- og utganger fra boligen, og når de skal ha fritimene sine. Ellers er

det dagligdags prat i oppfølgingssamtalene. Samtidig kommer det fram at domfelte føler de har muligheten til å åpne seg, om de har behov for det. Oppfølgingssamtalene fremstår slikt som en medmenneskelig kontakt mellom domfelte og ansatte. Samtidig er det lite fokus på å planlegge tiden etter soning. Det kan også virke som at noen av de domfelte jeg intervjuet ikke hadde særlig behov for spesiell oppfølging. Samtalene blir således presentert litt som ritualisme. Hvis man tenker som Émile Durkheim (1912) kan ritualer ha en viktig sosial funksjon ved at de bidrar til å skape sosial integrasjon og samhørighet. Å snakke med andre mennesker i en vanskelig livssituasjon kan være verdifullt i seg selv.

Kapittel 9: Koronasituasjonen og andre fremtidige utfordringer

9.1 Innledning

Koronaviruset har rammet hele verden. Samfunn ble stengt ned, og mange har dødd som resultat av viruset. Relatert til dette prosjektet, nådde viruset Norge på alvor den uken jeg skulle ha datainnsamling. Dette resulterte i en utsettelse av intervjuene. Konsekvensene av pandemien i Norge, fremstod imidlertid som interessant å diskutere med forskningsdeltakerne. Jeg var interessert i å høre deres tanker om ulike koronatiltak i det norske samfunnet. Mange i Norge er blitt pålagt karantene av myndighetene.

Karantenebestemmelsene for sivilbefolkningen har noen fellestrekk med elektronisk soning for straffedømte. Man er pålagt å holde seg hjemme, med begrensede muligheter for utganger fra hjemmet. Personer i karantene må for eksempel holde seg unna folkemengder. Under EK-soning er det også klare retningslinjer for utganger fra hjemmet. Pandemiens karakter førte til at det ble mulig for meg å inkludere dette som et tema i min oppgave. Relatert til problemstillingen sonet de domfelte under pandemien. Covid-19 pandemien vil dermed potensielt kunne påvirke hvordan straffeelementet under soningen oppleves, og hvilke opplevelser, betraktninger og tanker forskningsdeltakerne har om soningsformen.

9.2 Korona-situasjonen

Det er foreløpig ikke så mye forskning på området, men Torill Christine Lindstrøm, professor i psykologi ved Universitetet i Bergen, mener mange har kjent på en «korona-angst». Flere forskere mener at et halvt år med korona-restriksjoner kan sette sine spor på psyken vår (Bu, 2020). Seks måneder er også den maksimale gjennomføringstiden for straffegjennomføring

med elektronisk kontroll. Lindstrøm beskriver en ny hverdag, bestående av isolasjon i hjemmet. «*Det er ikke uten grunn at fengsel er en straff. Å føle seg nærmest «innestengt» i sitt eget hjem kan være veldig stressende, både for dem som bor alene, men også for dem som bor sammen med noen...*» (Lindstrøm, sitert i: Bu, 2020). I en slik tilværelse er det likevel elementer forskerne drar frem, som kan bidra til en mer positiv sosial tilværelse. Digitale spill-kvelder er et eksempel som trekkes frem (Bu, 2020). Slike løsninger kan bidra til at mennesker som opplever isolasjon i hjemmet, kan opprettholde sosiale relasjoner. Dette gjelder også dem under EK-soning. For det fremstår som om tilværelsen for mange under Covid-19 pandemien, har noen fellestrekk med soningsformen elektronisk kontroll. Alf Edvard Masternes, hovedtillitsvalgt for ledelse og teknikk i Statens vegvesen, forklarer hvordan han opplevde karantene-tiden under koronakrisen: «*Det føles nesten som en test på hvordan det er å gå med fotlenke*» (Masternes, sitert i: Andreassen og Garfjeld, 2020).

Relatert til problemstillingene i dette prosjektet, har pandemien hatt en innvirkning på hvor inngripende soningsformen oppleves. Dette vil bli diskutert i dette kapittelet. Jeg var interessert i å undersøke om pandemien gjorde soningsformen mindre stigmatiserende eller mer belastende. De fleste i omgangskretsen til de domfelte, var trolig også påvirket av forandringer i hverdagen i form av koronatiltak. Dette er tiltak som også begrenser handlingsfriheten til folk. På spørsmål om det var et ideelt tidspunkt å sone på under Covid-19 pandemien, uttalte en domfelt dette:

Ja det har jeg tenkt på mange ganger, at det liksom, kunne ikke timet det bedre med koronaen som kom. Da var det ikke bare jeg som måtte lide.

På oppfølgingsspørsmål om domfelte kunne utdype litt mer om sammenhengen mellom Covid-19 pandemien og det å sone med fotlenke, formulerte han seg slikt:

Jeg kan jo bare si, jeg bor jo med to av kompisene mine nå, vi deler leilighet. Og da når jeg kom hjem for å sone, og koronaen var i full gang, så tenkte jeg, dette her er jo helt optimalt. For det er jo, det alle sa, du kommer jo til å være mye hjemme alene, og du kommer jo til å gå på veggene. Men nå når koronaen kom, så hadde jo jeg med meg noen hele tiden. For de var jo permittert fra jobben de og. Og det var jo en stor hjelp, en liten glede.

En delgjennomfører, som satt i fengsel da de første Covid-19 tiltakene ble innført i Norge, har en litt annen oppfatning. Jeg spurte om det var mindre belastende å sone elektronisk, når så

mange også var pålagt å være hjemme. Han responderte på dette, med å først reflektere over hvordan han og andre innsatte i ett fengsel hadde reagert på pandemien:

F: Vi satt hele tiden på tekst-TV på NRK, for det er det nærmeste vi kommer internett og nyheter. Og der, flere ganger så vi sånn en av fire rapporterer psykiske problemer grunnet isolasjon hjemme. Og der sitter jo vi sant, jeg satt fire uker i full isolasjon, og åtte måneder med brev- og besøksforbud, der jeg ikke fikk ta en telefon ut av et fengsel. Nå sitter jeg i (navngitt fengsel), og jeg får ikke besøk, jeg får ikke gå noen plass. Også tenker jeg det at, «har du vært hjemme i to uker? Huff og huff. Det må være tøft. Hvordan fungerer Netflix da?»

I: Ja.

F: Så jada det er, men vi er jo og sikkert alle sammen som har sittet inne på den tiden, vært enig om at hvilken bedre tid å sone på.

En ansatt i Friomsorgen, svarte slikt på spørsmål om soningsformen kunne virke mindre inngripende under pandemien:

Absolutt og jeg har snakket med flere domfelte om det. Og de føler det er mindre inngripende fordi at nesten alle har det sånn nå for tiden. Så de føler ikke at det er så stigmatiserende lenger. Ikke sant, så det, sånt sett så er det nok kanskje lettere å sone nå under korona-pandemien, enn tidligere. De fleste er mye hjemme og det er mindre sosiale happeninger og, jada det er det flere som har uttalt ja.

Domfelte går altså glipp av færre sosiale ting under soningen, og det kan i seg selv gjøre at de føler seg mindre utelatt eller stigmatisert. Covid-19 pandemien påvirket også kontrolltiltakene til Friomsorgen. Domfelte og ansatte har for eksempel fortalt at det har vært færre, om noen alkoholtester. Kontrolltiltak under soning, er noe av det som potensielt kan oppleves stigmatiserende og innvandrende. Både ansatte i Friomsorgen, og domfelte under soning, forteller om færre møtepunkter under pandemien. Istedenfor ukentlige obligatoriske oppmøter og samtaler på Friomsorgskontoret, blir møtene mellom ansatte i Friomsorgen og domfelte nå utført på telefon. En ansatt i Friomsorgen forteller om en av konsekvensene ved å ikke kunne følge opp de straffedømte like tett:

Ja det er sjeldent. Og da er det alkoholen stort sett da, jaja. Det er vanskeligere å avdekke andre, men det er det som er greien, nå har vi, sånn som vi hadde fire stykk som ble overført. Det handler om tiden vi lever i, at vi klarer ikke å følge opp de her så

tett. Under normale omstendigheter så er jeg sikker på at vi kunne gjort en mye bedre jobb, og kanskje i hvert fall to av de ikke hadde blitt overført. Fordi vi hadde hatt et mye tettere opplegg rundt de.

Vanligvis utføres blåseprøve på den ukentlige hjemmekontroll som Friomsorgen gjennomfører. Men covid-19 pandemien har påvirket kontrolltiltakene til Friomsorgen betraktelig. En domfelt hevder at han ikke har blitt testet for rusbruk på fem måneder (F: Forskningsdeltaker/domfelt, I: intervjuer).

F: Vanligvis så er det, men dette er jo bare noe de har sagt, så er det på hvert møte, eller hver hjemmekontroll eller noe sånt, så skal det være blåseprøve. Og urinprøve ved mistanke. Men under korona, så har ikke jeg hatt en blåseprøve eller urinprøve, en eneste gang.

I: Ja så du har ikke hatt det under EK-soning i det hele tatt?

F: Nei. Jeg har ikke hatt noen form for sånn kontroll, siden jeg var på overgangsboligen. Og de sier det er på grunn av korona, og det tror jeg. Men jeg syntes at det er litt merkelig at det ikke har vært noen form for kontroll, noen gang. Og de sa jo når jeg begynte at under korona, så har vi ikke blåseprøver. Og jeg har ikke hatt noen form for kontroll på fem måneder nå.

I: Såpass ja.

F: Og det var liksom, første tanken min er at ja greit, her prøver de bare å teste meg. Å se om jeg faktisk kommer til å gjøre det. Men så har det, hadde det liksom vært meg som jobbet i Friomsorgen, og vært utrolig utspekulert da, så hadde jeg sagt akkurat det samme. Latt det gått to måneder, og kommet på hjemmekontroll en helg, og bare, «du skal blåse». Men som sagt, jeg har ikke hatt noen form for kontroll på fem måneder nå.

En annen domfelt hevder han ikke har blitt testet i det hele tatt under soningen:

Nei og det har faktisk vært fordi at (navngitt by) unntakstilstand holdt jeg på å si, på sånn, hva heter det, korona-sak så har jeg faktisk ikke det enda. Så det fikk de ikke lov til. Der gikk den ene helsen foran den andre for å si det sånn. Men så forstod jeg vel det, akkurat i den perioden jeg gikk inn, så hadde jeg jo faktisk alkohol-forbud på sykehuset. Altså, så det var litt sånn.

En tredje domfelt har imidlertid blitt testet for rus under covid-19 pandemien, men kun en gang:

F: Jeg tror det. Jeg har hatt en alkotest siden eg kom ut.

I: Ja riktig. Kun en ja?

F: Kun en.

I: Riktig. Var det i starten da eller?

F: Nei, det var etter to måneder.

I: Var det under koronaen nå?

F: Ja nei, det var under korona, men ikke under oppblussingen som skjedde igjen nå.

Den fjerde domfelte jeg intervjuet, måtte avgi blåseprøve første dagen av sin soning. Ellers hadde det ikke vært noen flere tester. Ruskontroller er et element av soningen som er tydelig påvirket av covid-19. Det er imidlertid bare en del av kontrollvirksomheten til Friomsorgen. Kanskje viktigere er det blitt mindre fysisk kontakt mellom personalet i Friomsorgen, og de domfelte. En ansatt i Friomsorgen som har sosialfaglig bakgrunn, beskriver konsekvensene av å ha færre møtepunkter med de domfelte:

F: Så det er kanskje liksom, og spesielt nå under korona-tiden, så har vi veldig få møtepunkter, slik at det blir ikke, jeg opplever det ikke som godt nok. Jeg er jo sosialfaglig utdannet. At vi får ikke på en måte jobbet..

I: For da blir det telefonbasert?

F: Ja, det blir ikke det samme. Så det blir litt mye avstand akkurat nå, men det må vi bare leve med denne situasjonen. Under normale omstendigheter har vi bedre muligheter for det, men selv da blir det veldig kjappe møter på en måte. Lite muligheter til å gå i dybden da. Og det er jo det som er interessant å gripe fatt i, hva er det du er dømt for ikke sant, og hva som var bakgrunnen for at du gjorde som du gjorde. Og hva kan vi gjøre for å hindre at det skal skje igjen, ikke sant? Det er spennende arbeid.

Covid-19 pandemien har påvirket soningsforholdene. De domfelte opplever færre kontrolltiltak og har mindre oppfølging av Friomsorgen. Noen domfelte beskriver en lettere soningshverdag. De opplever at de som de de bor sammen med, også må holde seg mye inne.

I debatten etter regjeringens høringsrunde om muligheten for å innføre portforbud for befolkningen, ble det gjort referanser til elektronisk soning. Dersom forslaget om portforbud blir vedtatt, kan regjeringen kunne forby opphold på offentlige steder for å forebygge eller motvirke smittespredning. Ved portforbud vil samfunnsborgerne påkrevs å holde seg i hjemmene sine, med unntak av helt spesielle ærender, som for eksempel butikkbesøk. Dette har klare likhetstrekk med soning med elektronisk kontroll, hvor domfelte kun til spesifiserte tider kan gå fritt inn og ut av boligen. Stortingsrepresentant og tidligere Venstre-leder Trine Skei Grande, er imot forslaget om portforbud. Hun kaller forslaget nettopp for et fotlenkeforslag. «*Det sender signal til folk om at me skal bruke heimen som fengsel. Det har me fotlenker til i det norske straffesystemet*» (Grande, sitert i: Misje mfl., 2021).

9.3 Ny strafferamme og fremtidige utfordringer

De domfelte jeg har intervjuet, er blant de første i landet som har hatt muligheten til å sone elektronisk i seks måneder. Tidligere har strafferammen vært på fire måneder. Utvidelsen av strafferammen kan resultere i at flere kategorier av domfelte kan søke seg til EK-soning. Med en utvidelse av strafferammen på to måneder, kan Friomsorgen forvente seg nye utfordringer og problemstillinger i tidene fremover. Samtidig ble det i Friomsorgen, som i mange andre etater, innført nye rutiner under Covid-19 pandemien. Dette har resultert i at de obligatoriske oppfølgingssamtalene nå utføres over telefon, det vil si at domfelte slipper å møte ukentlig på Friomsorgskontoret. Hjemmekontroller utføres ved at domfelte kommer ut av boligen, og møter tilsette fra Friomsorgen, ved tjenestebilen. Det er dermed færre møtepunkter mellom ansatte i Friomsorgen, og de domfelte. Den sosialfaglige ansatte i Friomsorgen er bekymret for at tiltak som er iverksatt under pandemien, vil fortsette etter pandemiens slutt:

Jeg er redd for at tiltakene fra under korona-pandemien vil fortsette. Det er lettere og billigere og få domfelte hit enn å besøke dem hjemme. Det er også snakk om å utvikle sånne telefoner, hvor vi kan nå domfelte via type teams. Da vil mye av det menneskelige forsvinne, og arbeidet vårt med å følge opp blir mer kunstig. Da vil potensielt mye av innholdet i soningen gå bort, og det vil bli mer en gjennomføring.

Samtidig som en ansatt i Friomsorgen er bekymret for en mulig videreføring av tiltak iverksatt under korona-pandemien, er en annen ansatt litt bekymret for selve lengden på soningen:

Jeg tror at det kan, å ha det mer enn fire måneder, eller mer enn seks måneder, at det kan være lenge å leve under sånne strenge former. Folk går lei. Folk går skikkelig lei av den soningsformen. Det er sånn jeg oppfatter det, du må være inne, du har de der tidene du må følge hele tiden. Du blir stresset når bussen er litt forsinket. Folk ringer og har lyst å gjøre ting, og du kan ikke være med på det. Det er, man føler vel at man går glipp av mye mer. Sitter man inni fengselet der, så er man lukket for omverden, stort sett sant. Men hvis man sitter på hjemmesoning så ser jo man alt som skjer ute. Hvis det er sol og fint vær, men du må sitte inne. Du hadde planlagt å gå ut på torsdag, men på onsdag var det strålende sol, og på torsdag regner det.

De domfelte var noe splittet i sine refleksjoner rundt lengden på soningen. En domfelt uttrykte seg slikt:

Nei jeg tenker maks på seks måneder. Jeg tror det hadde vært nok. I hvert fall, nå som jeg bor sammen med noen, og alltid har noen å snakke med. Så går jo seks måneder som en drøm. Men hadde jeg vært alene, og ikke hatt noen å snakke med når jeg ville, da. Jeg tror over seks måneder, egentlig over fire, da er du, det er mye tid du bare går og ser i veggen og det kan bli slitsomt å hodet å ikke ha noen rundt deg hele tiden.

En annen domfelt formidlet seg slikt:

Det er jo lenge, men det er jo et mye bedre alternativ og det åpner jo opp for at flere folk har muligheten til å ivareta de forpliktelsene som er. Altså fire måneder før, er vel ikke de mest seriøse sakene som er blitt idømt, i en sånn dom. Øh seks måneder, så tror jeg du åpner opp et helt nytt publikum. Ikke det at det er et grusomt publikum, men du åpner opp for en hel del flere folk som burde fått ivaretatt forpliktelsene sine. Jeg tror en hel del av de folkene som kunne fått ivaretatt forpliktelsene sine, kanskje blir værende en del av samfunnet, og ikke ender opp som NAV-gåere resten av livet.

Det er ubeleilig at den tilsatte i Friomsorgen beskriver at mange domfelte går lei av soningsformen. En av de domfelte forklarer hvordan en soningslengde på seks måneder, ville ha resultert i mye tid hvor man bare ser i veggen. Ifølge Rokkan (Rokkan, 2012: 92) er ensomhet, gjerne i form av en misnøye med påtvunget innetid i sin bolig etter arbeid, et negativt utsagn om soningsformen som går igjen blant domfelte under EK-soning. Som flere domfelte har antydnet, er imidlertid grunnprinsippene i soningen veldig viktig. Til motsetning fra å sone i fengsler, kan forpliktelsene domfelte har til samfunnet opprettholdes. Selv om det

kan oppleves slitsomt å sone lenge på denne måten, fremstår likevel soningsformen som svært attraktiv for mange domfelte.

9.4 Soningsudyktige vil få sone elektronisk

Soningsudyktige vil snart få muligheten til å sone med elektronisk kontroll. Soningsudyktige kategoriseres som domfelte som har helsemessige utfordringer som medfører at de ikke kan gjennomføre soning i fengsel, overgangsbolig eller institusjon. Det omhandler straffedømte med alvorlige og veldokumenterte helseproblemer som Kriminalomsorgen og helsetjenesten ikke kan ivareta på en tilstrekkelig måte (St.prp. nr. 132 L (2018-2019): 18). At soningsudyktige nå kan innvilges soning med elektronisk kontroll, er lagt til i «Forskrift om endring i forskrift om straffegjennomføring og forskrift om behandling av personopplysninger i Kriminalomsorgen». I § 7-2 *Hvem som kan innvilges straffegjennomføring med elektronisk kontroll* står det nå blant annet.: *«Domfelte som har påbegynt straffegjennomføring og som oppfyller vilkårene for elektronisk kontroll, kan overføres til delgjennomføring på denne måten inntil seks måneder av den resterende tiden frem til forventet løslatelse, som et ledd i en hensiktsmessig progresjon. En slik overføring kan ikke foretas før en tredel av den ubetingede straffen er gjennomført, med mindre domfelte er under 18 år eller varig soningsudyktig.»*

I § 7-4 *Krav til domfelte under straffegjennomføringen* er blant annet følgende lagt til, med henhold til sysselsettingskravet under soning med elektronisk kontroll: *Kravet til sysselsetting kan fravikes helt eller delvis dersom det er umulig å aktivisere domfelte, eller aktiviseringen må begrenses på grunn av domfeltes helsetilstand, soningsudyktighet eller funksjonshemming.*

Før det ble vedtatt at soningsudyktige skulle få lov til å sone med elektronisk kontroll, var det en betydelig debatt rundt dette. Noen fengselsbetjenter uttrykte bekymring for at utviklingen gikk for fort, og at fokuset i Kriminalomsorgen var mer på logistikk enn rehabilitering. Det ble poengtert at soning med elektronisk kontroll er billigere enn å sone i fengsel. På den andre siden uttrykte imidlertid flere fengselsbetjenter at det ikke er mer behandling i fengsler, enn under elektronisk soning (Håkonsen, 2018). Angående psykisk syke domfelte er det nødvendig at Kriminalomsorgen sørger for en kvalitativ god oppfølging av den enkelte. Dette må utarbeides ut ifra domfeltes individuelle og sosiale behov, både under- og etter straffegjennomføringen. Dette er en nødvendig hjelpe- og støttestrategi og forutsetter en tverretattlig innsats (St.meld. nr. 37 (2007-2008): 157).

En ansatt i Friomsorgen beskriver at KDI har forskrift-festet at varig soningsudyktige skal få sone med fotlenke. Han beskriver det som en fremtidig utfordring for Friomsorgen:

Det kan du jo se litt nærmere på, men det, det er en del domfelte som sitter i fengsel som ikke er soningsdyktig, ikke sant. Av helsemessige, ikke sant, noen sitter i rullestol, noen er blind og sitter i rullestol. Noen har så store psykiske vansker, ja det er mange ting at de blir erklært som varig soningsudyktig. De vil KDI, altså direktoratet, ha over på fotlenkesoning. De blir veldig, veldig utfordrende for oss.

Den ansatte i Friomsorgen er bekymret for hva deres rolle skal være med henhold til de soningsudyktige:

Ikke minst det. Men også er det jo psykiske, vi har jo enkelte domfelte som er suicidale, og det er kjempekrevene for oss, for vi ikke sant, de skal liksom være under våre vinger eller hva du skal kalle det, ikke sant? Så truer de med å ta livet av seg ikke sant, og noen kanskje forsøker og gjøre det. Hva er vårt ansvar oppi det her, ikke sant. Hvordan håndterer vi sånne ting? Skal vi rykke ut, hvem skal, ja. Så det der, ja veldig veldig vanskelig.

Den tilsatte i Friomsorgen reflekter slikt angående deres ansvar og kontroll ovenfor soningsudyktige:

Det skal vurderes for det. Det blir kjempestor utfordring for oss, i forhold til hva ansvar vi skal ha. I forhold til helsen til vedkommende, det er mange syke. Og vi skal på en måte ha kontroll med dem, døgnet rundt ikke sant? Nei, men dette her..

Den ansatte i Friomsorgen er ganske direkte i sin vurdering:

Ja det må du følge med på, for det kan bli, ja. Jeg tror ikke de har helt tenkt over hva det innebærer.

Ikke minst er den ansatte i Friomsorgen bekymret for det sikkerhetsmessige aspektet ved at slike domfelte skal få muligheten til å sone elektronisk:

F: Ja og jeg tenker sikkerhetsmessig i forhold til helsen til, at vi skal på en måte ha et ansvar overfor helsen til de her varige soningsudyktige. Den bekymrer meg mest egentlig.

I: Ja for det er vel ikke, er det folk her som har sånn helsefaglig utdanning?

F: Nei, og la oss si at det er et menneske som på en måte bor alene, og som har kjempesyk, kan være alle mulige tilstander. Ikke sant, også skal du på en måte på avstand, på en måte ha en oversikt og en kontroll. Du har, det blir veldig vanskelig.

I: Og uten helsefaglig bakgrunn.

F: Vi hadde en som var faktisk blind, og satt i rullestol. Han måtte overføre tilbake til fengsel, det gikk jo ikke. Det var helt totalt katastrofe.

Bekjempelse av kriminalitet er ikke et aleneansvar for etatene i justissektoren, men et samfunnsansvar som forutsetter medvirkning fra ulike forvaltningsnivåer og sektorer (St.meld. nr37 (2007-2008): 137). Dette kan kategoriseres som relevant med henhold til fremtidige utfordringer for Friomsorgen. Soningsformen er åpnet opp for en større kategori av domfelte. I tråd med uttalelsene fra den sosialfaglige utdannede i Friomsorgen, bør andre forvaltningsnivåer og sektorer komme på banen. Han er for eksempel bekymret for det sikkerhetsmessige under soningsløpet for soningsudyktige. Ansatte i Friomsorgen og domfelte selv, er bekymret for en økende soningstretthet ved økt strafferamme for soningsformen. Samtidig er ansatte i Friomsorgen bekymret for at tiltak som er iverksatt under koronapandemien vil fortsette. Det kan bety enda mindre opplegg og oppfølging for de domfelte.

Kapittel 10: Avslutning

10.1 Innledning

I dette kapittelet vil jeg oppsummere de viktigste funnene fra denne studien. Jeg vil også diskutere de problemstillingene jeg har stilt i dette prosjektet. Den første problemstillingen i denne masteroppgaven, var å studere hvor inngripende straffeelementet oppleves blant de domfelte under soningsformen. Den andre problemstillingen var å undersøke de ulike opplevelsene, betraktningene og tankene ansatte og domfelte hadde om soningsformen. Som det kom fram i empiri-kapitlene vil flere elementer kunne påvirke dette. Diskusjonen om dette vil komme her, i mine avsluttende kommentarer til prosjektet.

10.2 Avsluttende kommentarer/diskusjon

Straffedømte under soning med elektronisk kontroll, beskriver det som et privilegium å få kunne gjennomføre straffegjennomføringen i eget hjem. Det er imidlertid et privilegium som opprettholder skiller som er mellom de domfelte ellers. Det er sosiologisk interessant at under en straffegjennomføring med elektronisk kontroll, kan velstående komme gunstig ut. Både domfelte og ansatte har poengtert at de som bor godt, soner godt. Bosituasjonen i seg selv vil dermed kunne påvirke hvor inngripende straffeelementet føles under soningen. Noen domfelte opplever et litt annet forhold til hjemmet. Likevel oppleves det som fordelaktig å få kunne gjennomføre straffegjennomføringen i eget hjem. Domfelte opplever en normalisert og mindre stigmatiserende soningstilværelse, ved å kunne opprettholde sin sysselsetting og ha samvær med familien. På denne måten beskrives soningsformen som positiv av både domfelte og ansatte i Friomsorgen.

Soningsformens karakter medfører at selv naboer ikke trenger å vite at straffedømte er under soning. Videre kan domfelte med barn delta i deres fritidsaktiviteter, ved for eksempel å kjøre dem til idrettsaktiviteter. Slikt kan ingen av de andre foresatte eller barna vite at den straffedømte er under soning (Rasmussen mfl., 2016: 49). Ifølge Goffman (1975) kan stigmatisering oppstå ved at individer tilegner en person spesifikke egenskaper, og plasserer dem i en bestemt kategori. Domfelte kan bli plassert i en «lovbryter-kategori», som en som man bør holde seg unna. Under elektronisk soning kan domfelte slippe denne ekstra belastningen, ved at øvrige samfunnsborgere ikke vet de er under soning.

RS-teknologi i form av basestasjonen i hjemmet som er knyttet til selve fotlenken, kan imidlertid oppleves som en kontinuerlig overvåkning. Dette er i tråd med hvordan Michel Foucault (1977) beskriver disiplinering gjennom overvåkning, som det sentrale straffeelementet i moderne samfunn. Domfelte kjenner på straffeelementet selv om de soner i egen bolig. Likevel opplever ikke de domfelte soningen som utelukkende negativ eller disiplinerende. De soner relativt korte dommer og de kan opprettholde sine normale liv til en viss grad. De forklarer at andre soningsalternativer er verre. De har større frihet under elektronisk soning enn i tradisjonelle fengsler. Kontrollvirksomheten til Friomsorgen er begrenset, og det tas skjønnsmessige hensyn som ofte ser ut til å være til fordel for både ansatte og domfelte. Den lite inngripende måten Friomsorgen driver sin kontrollvirksomhet, gjør at straffeelementet kan føles mindre. I henhold til Goffman (1961) oppleves ikke soningsformen som en total institusjon. I de totale institusjonene blir alle identitetsmarkører

som klær og frisyre fratatt de domfelte. Under soning med elektronisk kontroll legges det i motsetning opp til at de skal kunne opprettholde sin identitet. Angående Goffman (1974) sin teori om «frontstage» og «backstage» er dette situasjonsbetinget for de domfelte i hjemmet. Det vil blant annet være påvirket av hvordan kontrollvirksomheten til Friomsorgen opereres.

Domfelte må involvere andre i sin soning, for å få hverdagen til å gå rundt. En ansatt i Friomsorgen gikk så langt i sin beskrivelse av samboere og kjærester til domfelte, at han kalte de med-sonere. Fem fritimer i uken fremstår som for lite. Domfelte har ikke nok tid til å gjennomføre praktiske gjøremål. I henhold til den overordnede problemstillingen i dette prosjektet, vil også pårørende kunne føle på en grad av straffeelement av soningsformen. Ut ifra forskningsdeltakernes refleksjoner, er det rom for at dette kan begrenses. Det bør stadfestet tydelig fra Friomsorgen at det er kun domfelte som soner. Da må også soningsformens rammer tillatte dette. Det vil si at de domfelte bør ha flere fritimer per uke.

Det er få muligheter for å skape seg nye sosiale nettverk under soningsformen. Ikke alle domfelte vil ha behov for dette. De er i jobb og soner korte perioder. Den elektroniske soningsformen vil kunne opprettholde den sosiale identitet til domfelte, men kanskje ikke endre den. Domfelte under elektronisk soning er dømt for kriminelle forhold. Strafferammen for soningsformen har økt, og EK-soning er en potensiell siste del av en straffegjennomføring for domfelte med lange dommer. Noen domfelte vil dermed ikke bare ha godt av å skjermes for potensielle negative påvirkninger i fengsler, men ha behov for å *endre* sin sosiale omgangskrets. Det er få muligheter for dette under elektronisk soning i dag.

Delgjennomførere som har sonet i fengsel først, har muligheten til å starte å danne seg ett nytt nettverk gjennom for eksempel Wayback mens de soner i fengsel. Dette gjøres gjerne gjennom permisjoner fra fengselet (Wayback, 2021). Det fremstår lite gunstig at denne muligheten skal begrenses de seks siste månedene av soningen. En løsning kunne vært at gunstige nettverksbyggende tiltak som Wayback kunne blitt inkludert som godkjent sysselsetting for aktuelle domfelte. I datainnsamlingen kom det fram at noen domfelte heller velger å søke seg til fengsler med lavere sikkerhetsnivå, enn til soning med elektronisk kontroll. Antall fritimer og tilbudene i fengsler med lavere sikkerhetsnivå, blir fremhevet som årsakene til at domfelte heller ønsker seg hit. Innenfor perspektivet prisoniseringsteori, kan dette være uheldig. Innenfor dette perspektivet, vil nemlig den kulturelle konteksten domfelte tilegner seg i fengsler, i seg selv øke sjansen for tilbakefall mot nye kriminelle handlinger etter løslatelse (Ugelvik og Rokkan, 2006: 32). Ophus (2018: 76) argumenterer for at når alternativet til elektronisk soning er å sone i fengsel, handler det ikke bare om å akkumulere

positiv sosial kapital, i form av nettverksbygging. Det handler også om å unngå negative påvirkninger man kunne ha møtt på i fengsler.

Forskningsdeltakere fra Friomsorgen beskriver et godt samarbeidsklima med de domfelte. De opplever at domfelte er svært positive til å få kunne sone hjemme, og dette er med på å skape en god dialog. Likevel beskriver domfelte straffeelementet som betydelig. Domfelte forteller om et tidspress under soningen, som oppleves ubehagelig. En straffedømt beskrev hvordan han var redd for å bli kastet i fengsel, om han ikke overholdt de angitte tidene. Likevel fremstår fleksibilitet til Friomsorgen som fornuftig på dette området. Er domfelte for sent hjemme, men har en god grunn, går det ofte fint. De må imidlertid gi beskjed til Friomsorgen om at de vil komme for sent, men dette virker som er godt innarbeidet blant de domfelte. Hvordan de ansatte i Friomsorgen reagerer på slike ting, bærer preg av en betydelig grad av skjønnsutøvelse. I tråd med Lipsky (2010) har de muligheter til å levere goder eller påføre sanksjoner.

Strafferammen for soningsformen er utvidet til seks måneder. Domfelte som er kategorisert som soningsudyktige skal snart få muligheten til å sone elektronisk. Som nevnt i kapittel 9.4 «Soningsudyktige» er det et ønske fra Kriminalomsorgen sin side om at psykisk syke har et tverretattlig opplegg rundt dem. Dette er erfaringer som bør vektlegges når de domfelte som er kategorisert som soningsudyktige får muligheten til å sone med fotlenke. En ansatt i Friomsorgen uttrykte bekymring for at det åpnes opp for denne kategorien av domfelte. Bekymringene var av en sikkerhetsmessig og helsefaglig karakter. Han var tydelig imot at dette skulle gjennomføres. Det kan stilles spørsmålsteget ved om slike domfelte kan gjennomføre en elektronisk straffegjennomføring, uten et tverretattlig apparat rundt dem.

Domfelte uttrykker at soningen i stor grad innebærer å være på arbeid eller hjemme. Det har også blitt formidlet at soningstrøtthet er vanlig i slutfasen av soningen. På bakgrunn av disse refleksjonene, fremstår det velkomment å tilby kurs for aktuelle domfelte. Sinnemestring, stressmestring eller program mot ruspåvirket kjøring er eksempler på kurs som kunne blitt tilbudt domfelte på kveldstid. Ambisjonene med programvirksomhet i Kriminalomsorgen, er nemlig å gi straffedømte ny kunnskap og motivasjon til endring (Ottar, 2013). På den andre siden kan man argumentere for at strafferammen for domfelte under elektronisk soning er relativt lav, og at oppfølgingssamtalene med Friomsorgen er tilstrekkelig for denne kategorien av domfelte. Samtidig har forskningsdeltakere i dette prosjektet gitt uttrykk for at disse oppfølgingssamtalene er relativt begrensende innholdsmessig.

Skardhamer (2013) poengterte at domfelte under elektronisk soning, ofte er dømt for veitrafikklovbrudd, promillekjøring og økonomisk kriminalitet. Dette handler imidlertid mest om dem som er helgjennomførere. Delgjennomførere, de som soner siste delen av straffen sin elektronisk, kan være dømt for mer alvorlige forhold. Slik det fremstår i dag, kan en domfelt sone år i fengsel, og delta i programvirksomhet der. Det bør vurderes om det er hensiktsmessig å tilby noen form for programvirksomhet, også i den avsluttende fasen av straffegjennomføringen. Gjennom programvirksomhet, arbeider Kriminalomsorgen aktivt med individualisert tilrettelagt tilbakeføring til samfunnet. I malen «*Vendepunktet*», utarbeidet av tilbakeføringstemaet i Kriminalomsorgen region vest, presenteres det som hensiktsmessig med en økning av allerede igangsatte programmer, og tenke offensivt i utviklingen av nye (Espeland mfl., 2015: 21). Med henhold til økt strafferamme og flere kategorier av domfelte under EK-soning, fremstår det sentralt med et økt fokus på tverretatlig samarbeid og en forbedring av soningsinnholdet for å møte fremtidige utfordringer.

Viktigheten av at de som har muligheten til å sone elektronisk får muligheten til dette, kan likevel ikke understrekes nok. Å sone i fengsel er en stor belastning for individet. Domfelte i norske fengsler sliter ofte med en opphopning av sosiale problemer. En opphopning i denne konteksten betegnes som at sosiale problemer ikke bare summerer seg, men at de også kan forsterke hverandre (Halvorsen mfl., 2016: 79). Mange som soner i fengsler sliter med økonomien, rus, høy gjeld og har ofte psykiske og somatiske lidelser (Espeland mfl., 2015: 11). Samtidig kan en gradvis overgang fra å sone dommen i fengsel til å gjennomføre straffen utenfor fengsel med elektronisk kontroll, i seg selv være et viktig tiltak for en vellykket tilbakeføring til samfunnet (Justis- og beredskapsdepartementet, 2017: 6). En helgjennomførende soning med elektronisk kontroll, kan forhindre flere av disse negative aspektene. Delgjennomførere kan oppleve en overgangsfase hvor de får mer kontroll på tilværelsen, før en endelig løslatelse. Det fremstår hensiktsmessig å la flere sone elektronisk, og ikke måtte bli tatt ut av samfunnet, for å så måtte starte på nytt med å reintegrere seg selv til samfunnet. Grunnprinsippene ved soningen og opprettholdelsen av forpliktelsene til samfunnet fremstår så viktig, at det er uheldig at domfelte og ansatte i Friomsorgen forteller at soningslengden oppleves lang. En utvidelse av tilbud under soning kan hjelpe på dette. Eventuelt kunne ekstra fritimer blitt gitt for å delta i produktive tiltak eller kurs. Flere oppfølgingssamtaler med domfelte som soner lengre med elektronisk kontroll fremstår også som hensiktsmessig. Dette har Friomsorgen på agendaen, og det er trolig et godt tiltak.

Innledningsvis i denne masteroppgaven forsøkte jeg å løfte blikket, og plassere soningsformen som en del av en kriminalpolitisk utvikling. Soning med elektronisk kontroll er sentral i denne utviklingen. Tendensen for straffegjennomføring i Norge er at vi beveger oss vekk fra soning i fengselsanstalter, og over til straffegjennomføring i samfunnet. På sentrale punkter kan soningsformen gjenspeile normaliseringsprinsippet i Kriminalomsorgen. Samtidig har flere lavsikkerhetsfengsler blitt lagt ned i Norge. Flere alvorlige former for forbrytelser straffes hardere enn før. Som jeg tok opp innledningsvis i oppgaven, kan det diskuteres om de økte strafferammene for alvorlig kriminalitet påvirker den «norske modellen» og den kriminalpolitiske utviklingen.

En økt strafferamme for soning med elektronisk kontroll åpner for flere aktuelle domfelte for soningsformen. Som diskutert i dette prosjektet, bør man dermed vurdere å tenke nytt rundt soningsformens ramme- og innhold. Parallelt med at stadig flere soner i samfunnet, bør det forskes mer på feltet. Videre studier etter økningen av strafferammen og nye kategorier av domfelte under soning, vil være ønskelig. Det vil være interessant å undersøke potensielt soningstretthet, soningsinnhold, tilbakefallsrater og lignende. En begrensning ved denne studien er at ingen kvinnelige domfelte er blitt intervjuet. Ansatte i Friomsorgen forklarte at kvinner følte på mer skam under straffegjennomføringen. Dette er et tema som kunne vært spennende å studere. Hvordan soningsformen vil gjennomføres for domfelte kategorisert som soningsudyktige, bør også forskes og følges med på.

Litteraturliste

Aasdalen, D. og Bråthen, T. (2015) – I starten var dagene veldig lange. *Norsk rikskringkasting* (internett), 7. april. Hentet fra: <https://www.nrk.no/osloogviken/9.000-fanger-har-sonet-hjemme-med-fotlenke-1.12293781>

Alver, B.G. og Øyen, Ø. (1997) *Forskningsetikk i forskerhverdag – vurderinger og praksis*. 1. utg. Oslo: Tano Aschehoug.

Andersen, G.E. (1990) *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. 1.utg. Cambridge: Polity press.

Andersen, H. og Kaspersen, L.B. (2013) *Klassisk og moderne samfundsteori*. 5.utg. København: Hans Reitzels Forlag.

Andersen, S.N. og Telle, K. (2016). Electronic monitoring and recidivism. Quasiexperimental evidence from Norway. *Statistisk Sentralbyrå* (internett). Tilgjengelig fra: https://www.ssb.no/en/forskning/discussion-papers/_attachment/276183?_ts=156fa403880

Andreassen, R.N. og Garfjeld, M. (2020) I «søringkarantene» - får jeg god mulighet til å bli kjent med meg selv. *Norsk rikskringkasting* (internett), 15. mars. Tilgjengelig fra: <https://www.nrk.no/tromsogfinnmark/satt-i-soringkarantene--far-god-mulighet-til-a-bli-kjent-med-meg-selv-1.14945336>

Aubert, W. (1978) *Sosiologi*. 7.utg. Oslo: Universitetsforlaget

Blaike, N. og Priest, J. (2018) *Designing Social Research*. 3.utg. Cambridge: Polity Press.

Brinkmann, S. og Kvale, S. (2017). *Det kvalitative forskningsintervju*. 3.utg. Oslo: SAGE Publications Inc.

Bu, F. (2020) Korona-angst: Mange føler økt usikkerhet og en slags oppgitthet. *TV 2* (internett), 17. september. Tilgjengelig fra: <https://www.tv2.no/a/11651025/>

Dagbladets lederavdeling (2020) Kappløpet for å øke straffene er ubegripelig. *Dagbladet* (internett), 26. oktober. Tilgjengelig fra: https://www.dagbladet.no/meninger/kapplopet-for-a-oke-straffene-er-ubegripelig/72994870?fbclid=IwAR38tPZJpy4QLHq0x_iX3pACDVEFwyWT8ufYXLWWr2pUbF48ejFddZqyRHA

- Durkheim, É. (1912) *The Elementary Forms of the Religious Life*. 1.utg. Mishawaka: Better World Books.
- Espeland, M.A., Nettet, K.S. og Welde, M.S. (2015) *Vendepunktet – tilbakeføringsarbeid i kriminalomsorgen*. 1. utg. Bergen: Kriminalomsorgen region vest.
- Falch, S.L., Heiervang, C.H., Misje, T.S., Rønning, M. og Skårdalsmo. K. (2021) Helsedirektoratet rår Stortinget om å gje fullmakt til portforbud. *Norsk rikskringkasting AS* (Internett), 2. februar. Tilgjengelig fra: <https://www.nrk.no/norge/helsedirektoratet-rar-stortinget-om-a-gje-fullmakt-til-portforbud-1.15355095>
- Flyvbjerg, B. (2006) Five Misunderstandings about Case-Study Research, i Baden, M.S. og Major, C.H (red.) *The essential Guide to Theory and Practice*. London: Routledge, s. 165-173.
- Fossåskaret, E., Aase, T.H. og Fuglestad, O.P. (1997) *Metodisk feltarbeid – produksjon og tolkning av kvalitative data*. 1.utg. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Forskrift om straffegjennomføring. *Forskrift 24. juli 2020 nr. 1591 om straffegjennomføring med elektronisk kontroll*.
- Glaser, B.G. og Strauss A.L. (1967) *The Discovery of Grounded Theory – Strategies for Qualitative Research*. 1.utg. New York: Aldine de Gruyter.
- Holstein, J.A. og Gubrium (1995) *The active interview*. 1.utg. New York: SAGE Publications Inc.
- Hucklesby, A. (2013) Inside views: offender and staff experiences of electronically monitored curfew orders, i Nellis, K., Beyens, K. og Kaminski, D (red.) *Electronically Monitored Punishment – International and Critical Perspectives*. London: Willan Publishing, s. 220-241.
- Shammas, V.L. (2017) *Prisons of Welfare Incarceration, Social Democracy, and the Sociology of Punishment*. Doktoravhandling. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Silverman, D. (2014) *Interpreting qualitative data*. 5.utg. London: SAGE Publications Ltd.
- Sturla Falch (2015) *Tilbakeføringsgarantien som smuldrer bort – Mellom Kriminalomsorg og kommunale tjenester. Tiltaksbro, systematikk eller tilfeldighet?* (Internett). Oslo: Statens institutt for rusmiddelforskning. Tilgjengelig fra: <https://www.fhi.no/globalassets/dokumenterfiler/rapporter/2015/sirusrap.3.15.pdf>

- Foucault, M. (1977) *Discipline and Punish: the birth of the prison*. London: Allen Lane.
- Gerhardsen <https://psykologtidsskriftet.no/fagessay/2014/07/en-kulturell-tragedie>
- Goffman, E. (1961) *Asylums*. 1.utg. New York: Anchor books.
- Goffman, E. (1974) *Vårt rollespill til daglig*. Oslo: Pax Forlag A/S.
- Goffman, E. (1975) *Stigma. Om afvigerens sociale identitet*. København: Nordisk forlag A.S.
- Grønmo, S. (2016) *Samfunnsvitenskapelige metoder*. 2.utg. Oslo: Vigmostad og Bjørke AS.
- Håkonsen, K.D. (2018) Er norsk kriminalomsorg fortsatt best i klassen? *Frifagbevegelse* (Internett), 16. februar. Tilgjengelig fra: <https://frifagbevegelse.no/nffmagasinet/er-norskkriminalomsorg-fortsatt-best-i-klassen-6.158.529517.47507819d2>
- Håkonsen, K.D. (2018) Regjeringen åpner opp for at alvorlig syke personer kan sone med fotlenke. *Frifagbevegelse* (internett), 5. februar. Tilgjengelig fra: <https://frifagbevegelse.no/aktuell/regjeringen-apner-opp-for-at-alvorlig-syke-personer-kan-sone-med-fotlenke-6.158.522547.11e13bb97e>
- Halvorsen, K., Stjernø, S. og Øverbye, E. (2016) *Innføring i helse- og sosial politikk*. 6. utg. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Hernes, G. (1983) Ulikhet, Effektivitet og Rettferdighet I: Øyen, E. red. *Sosiologi og Ulikhet*. Bergen, Universitetsforlaget, s. 265-279.
- Hill, M. og Hupe, P. (2009). *Implementing Public Policy*. Los Angeles: Sage.
- Joas, H. og Knöbl, W. (2009) *Social Theory – Twenty Introductory Lectures*. 5.utg. Cambridge: Cambridge University Press.
- Justis- og beredskapsdepartementet (2017). *Redusert tilbakefall til ny kriminalitet – nasjonal strategi for samordnet tilbakeføring etter gjennomført straff 2017-2021*. (Internett). Oslo: Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon. Tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/3f8ac79225654863ad3f9b0e082bf9f0/g-0440-b_reduert-tilbakefall_net.pdf
- Kommandantvold, M. og Solberg, P.H. (2018) Vil la flere sone hjemme med fotlenke. *Norsk rikskringkasting* (internett), 5. februar. Tilgjengelig fra: <https://www.nrk.no/osloogviken/vil-at-flere-soner-straffen-hjemme-1.13898514>

Kriminalomsorgen (2021) *Hva er straff og straffegjennomføring?* (Internett). Tilgjengelig fra: <http://www.kriminalomsorgen.no/hva-er-straff-og-straffegjennomfoering.237844.no.html>

Kriminalomsorgen (2021) *Fotlenke – elektronisk kontroll* (internett). Tilgjengelig fra: <https://www.kriminalomsorgen.no/fotlenke-elektronisk-kontroll.535886.no.html>

Kriminalomsorgen (2021) *Overgangsbolig* (internett). Tilgjengelig fra: <https://www.kriminalomsorgen.no/overgangsbolig.518718.no.html>

Kriminalomsorgen (2021) *Ønsker du fotlenke – elektronisk kontroll?* Tilgjengelig fra: <https://www.kriminalomsorgen.no/onsker-du-fotlenke-elektronisk-kontroll.237854.no.html>

Kriminalomsorgen (2021) *Lyderhorn overgangsbolig* (internett). Tilgjengelig fra: <https://www.kriminalomsorgen.no/lyderhorn-overgangsbolig.5057635-237612.html>

Kriminalomsorgen (2021) *Programvirksomhet* (internett). Tilgjengelig fra: <https://www.kriminalomsorgen.no/programvirksomhet.532514.no.html>

Kalajdzic, P., Larsen, K.N. og Myklebust, B. (2018) Flere som soner i samfunn enn i fengsel. *Norsk rikskringkasting* (internett), 18. april. Tilgjengelig fra: <https://www.nrk.no/norge/flere-som-soner-i-samfunn-enn-i-fengsel-1.14009904?fbclid=IwAR2IJoIirrYAHlz0KRQX9qRQ7YfEEKHJI29ZAzXeRFSPbePyn4AgTWHhNI>

Lande, E.M. (2014) *Fotlenkesoning – hva er vilkårene og forutsetningene for å kunne sone med fotlenke etter dagens ordning, og bør denne ordningen utvides?* Masteroppgave. Tromsø: Universitetet i Tromsø: Norges Arktiske Universitet.

Lipsky, M. (2010) *Street-Level Bureaucracy – Dilemmas of the Individual in Public Services, 30th Anniversary Expanded Edition*. 3.utg. New York: Russell Sage Foundation.

Lov om straff. Lov 7. mars 2008 nr. 4 om de straffbare handlingene m.v. Hentet fra: https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2005-05-20-28/KAPITTEL_2-3#%C2%A7131

Lundeberg, I.R. (2018). Myten om fengselspinen, i K. Christensen og L.J. Syltevik (red.) *Myter om velferd og velferdsstaten*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk, s. 123-145.

McIvor, G. (2004) *Women who offend*. 1.utg. London: Jessica Kingsley Publishers.

Mjåland, K. (2015) *Makt, legitimitet og mostand: En etnografisk analyse av rus og rehabilitering i et norsk fengsel*. Doktoravhandling. Bergen: Universitetet i Bergen.

Neset, K.S. (2014) *Oppsummeringsrapport – Hva og hvor er flaskehalsene i tilbakeføringsarbeidet?* Bergen, Kriminalomsorgen region vest.

Nordli, S. og Torgersen, H. (2020) Vil løslate innsatte og la flere sone med fotlenke. *Norsk rikskringkasting* (internett), 16 mars. Tilgjengelig fra:

<https://www.nrk.no/osloogviken/frykter-koronavirus-i-fengsler---vurderer-a-loslate-innsatte-1.14946372?fbclid=IwAR2LbzA56Vjg1NCpCWDyP57px5U865ZYHROhLhClr-8DdKwJ3NvhnQGwPcw>

Ottar, H.B. (2013) *Programvirksomheten – ny kunnskap og motivasjon til endring* (Internett).

Lillestrøm: Kriminalomsorgens høyskole og utdanningscenter KRUS. Tilgjengelig fra:

<http://www.krus.no/programvirksomheten.5341656-304253.html>

Ophus, M.L. (2018) *Elektronisk kontroll – en straff som virker? En studie av soningsopplevelser med fotlenke*. Masteroppgave. Oslo: Universitetet i Oslo.

Pratt, J. (2007a) Scandinavian Exceptionalism in an Era of Penal Excess. *The British Journal of Criminology*, 48(2), s.119–137.

Pratt, J. (2007b) Scandinavian Exceptionalism in an Era of Penal Excess. *The British Journal of Criminology*, 48(3), s. 275–292.

Rangnes, H.K. (2021) Flere soner med fotlenke: - Det var en fin opplevelse. *Norsk rikskringkasting* (internett), 4. februar. Tilgjengelig fra:

<https://www.nrk.no/vestfoldogtelemark/flere-soner-med-fotlenke--det-var-en-fin-opplevelse-1.15358727>

Rasmussen, I., Vennemo, H., Sverdrup, S. og Haavardsholm, O. (2016) *Evaluering av soning med fotlenke*. (2/2016). Oslo: Vister Analyse AS. Hentet fra:

<https://kriminalitetsforebygging.no/dokument/evaluering-soning-fotlenke/>

Riiser, B. (2019) Naboer med en mørk fortid. *Norsk rikskringkasting AS* (internett), 21. mars.

Tilgjengelig fra: <https://www.nrk.no/dokumentar/xl/naboer-med-en-mork-fortid-1.14429213>

Rokkan, T. (2012a) *Straffgjennomføring med elektronisk kontroll - Evalueringsrapport 1: Hvem gjennomfører straff med elektronisk kontroll?* (2/2012). Lillestrøm: Kriminalomsorgens utdanningscenter. Hentet fra: <https://krus.brage.unit.no/krus-xmlui/handle/11250/160604>

Rokkan, T. (2012b) *Straffgjennomføring med elektronisk kontroll - Evalueringsrapport 2: Hva er innhold i straffgjennomføring med elektronisk kontroll?* (3/2012). Lillestrøm:

Kriminalomsorgens utdanningscenter. Hentet fra: <https://krus.brage.unit.no/krus-xmlui/handle/11250/160608>

Rokkan, T., og Ugelvik, T. (2006) *Vend om i tide – det er ingen skam å snu*. Oslo, Kriminalomsorgens utdanningscenter.

Schjetne, S. (2021) Høyeste antall drap på sju år i Norge. *Dagsavisen* (internett), 22 januar. Tilgjengelig fra: <https://www.dagsavisen.no/nyheter/innenriks/2021/01/22/hoyeste-antall-drap-pa-sju-ar-i-norge/>

Schwartz, H. og Jacobs J. (1979) *Qualitative Sociology: A Method to the Madness*. 1. utg. New York: Free Press.

Skardhamar, T. (2013) *Straffgjennomføring med elektronisk kontroll i Norge - konsekvenser for straffedes sysselsetting*. Rapport 14/2013. Oslo: Statistisk sentralbyrå. Tilgjengelig fra: <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/artikler-og-publikasjoner/attachment/105969?ts=13e36fbcdc0>

Straffgjennomføringsloven. *Lov om gjennomføring av straff mv, 18.mai 2001*. Hentet fra <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2001-05-18-21>.

St.meld. nr. 37 (2007-2008). *Straff som virker – mindre kriminalitet – tryggere samfunn – (kriminalomsorgsmelding)*.

St.prp. nr. 132 (2018-2019). *Endringer i straffgjennomføringsloven mv. (gjennomføringstiden for straffgjennomføring med elektronisk kontroll mv.)*.

St.prp. nr 169 (2008-2009). *Innstilling fra justiskomiteen om straff som virker – mindre kriminalitet – tryggere samfunn* (kriminalomsorgsmelding).

Tjora, A. (2012) *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. 2.utg. Oslo: Gyldendal.

Ulfrstad, L.M. (2011) *Velferd og bolig – om boligsosialt (sam-)arbeid*. 1. utg. Oslo, Kommuneforlaget AS. Oslo: Kommuneforlaget AS.

Viggen, E.K. (2020) Omstilling i fengsel. *Frifagbevegelse* (internett), 4. februar. Tilgjengelig fra: <https://frifagbevegelse.no/nyheter/na-er-skogsfengselet-stengt-for-godt-siste-innsatte-har-forlatt-kleivgrend-6.158.676331.25c4b4d85d>

Wadel, C. (1996) *Humanistisk sosiologi*. 1.utg. Bergen: Fagbokforlaget.

Wadel, C. (1991) *Feltarbeid i egen kultur*. 1.utg. Flekkefjord: SEEK AS.

Walderhaug, M.F. (2018). De kriminelle må få en reel sjanse til å reise seg igjen. *Bergens Tidende* (Internett), 14. februar. Tilgjengelig fra:

<https://www.bt.no/btmeninger/debatt/i/ddn93w/De-kriminelle-ma-fa-en-reell-sjanse-til-a-reise-seg-igjen>

WayBack (2021). *WayBack er en ideell stiftelse som arbeider for innsattes tilbakeføring til samfunnet* (internett). Tilgjengelig fra: <https://www.wayback.no/>

Vedlegg 1: Informasjonsskriv

Vil du delta i forskningsprosjektet ”Elektronisk soning som soningsalternativ”?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt. Formålet er å studere elektronisk soning som soningsalternativ. Jeg vil blant annet undersøke fordeler og ulemper med denne soningsformen. Hvordan soningsformen oppleves for de domfelte, og de som jobber tilknyttet disse, vil være sentralt.

I dette skrevet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Formålet med prosjektet er å studere soning med elektronisk kontroll mer inngående som et soningsalternativ. Hvordan oppleves straffeelementet under en slik form for straffegjennomføring? Hvordan arbeides det med de domfelte for at de er bedre stilt etter soning? Slike og andre problemstillinger knyttet til soningsformen, ønsker jeg å studere. Prosjektet er en masteroppgave i sosiologi, ved sosiologisk institutt i Bergen.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Sosiologisk institutt, ved Universitetet i Bergen er ansvarlig for prosjektet. Min veileder på masteroppgaven er Hans-Tore Hansen, professor ved Sosiologisk institutt i Bergen.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du blir spurt om å delta i denne studien fordi at det du i din posisjon/stilling har å fortelle, kan ha en betydning, og/eller påvirkning på mitt prosjekt. Utvalgsriteriene for at jeg vil ha deg med i mitt utvalg (de jeg intervjuer) er at: Du er enten under straffegjennomføring med elektronisk kontroll, eller innehar en relevant stilling som arbeider tett med denne formen for soning. Jeg ønsker å intervjuer rundt 5-10 personer.

Hva innebærer det for deg å delta?

Hvis du velger å delta i prosjektet innebærer det at du stiller til ett intervju med meg (Jarand Høyenes Lekve). Lengden på intervjuet er noe vanskelig å anslå, men jeg vil tro det vil ta rundt 45 minutter. Jeg vil ta lydopptak av intervjuet. Opplysningene fra intervjuet vil registreres elektronisk. Det vil si at jeg vil transkribere det på pc, slik at jeg kan benytte meg av informasjonen som kommer frem i intervjuet i selve masteroppgaven. Identiteten din vil bli anonymisert. Lydbånd av intervjuet, samt transkriberingen av dette, vil bli slettet når masteroppgaven er levert.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket ditt tilbake. Du trenger ikke å oppgi noen grunn for dette. Alle opplysninger om deg vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. De som vil ha tilgang til transkriberingen av intervjuet, er meg og min veileder på masteroppgaven. Min veileder er Hans-Tore Hansen, professor ved sosiologisk institutt i Bergen.

Ingen uvedkommende vil få tilgang på personopplysninger om deg. Navn og kontaktopplysninger vil jeg erstatte med en kode, så det ikke er mulig å gjenkjenne deg på noen måte.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes innen utgangen av desember 2020. Personopplysninger og opptak av intervjuer vill bli slettet etter at oppgaven er levert.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Sosiologisk institutt ved Universitetet i Bergen har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

Jarand Høyenes Lekve (student). Epost: Jarand.Lekve@student.uib.no. Tlf: 93436433.

Sosiologisk institutt, ved Universitetet i Bergen: Hans-Tore Hansen (veileder): Epost: Hans-Tore.Hansen@uib.no. Tlf: 97619927.

Personvernombud ved Universitetet i Bergen: Janecke Helene Veim. Epost: Personvernombud@uib.no.

NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Prosjektansvarlig
(Forsker/veileder)

Eventuelt student

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet «Elektronisk soning som soningsalternativ» og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet, ca. juni, 2020.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 2: Intervjuguide for domfelte

Intervjuguide – for de domfelte

Bakgrunn

1. Kan du kort beskrive din bakgrunn?

- Fortell gjerne litt om din alder, utdanning, arbeid, og evt. minoritetsbakgrunn.

- Hvordan endte du opp med å sone med elektronisk kontroll? Søknadsprosess?

2. Hva er du dømt for, og hva ble din endelige dom?

Deres soning, soningsformen generelt, forskjeller til fengsler

3. Hvor lenge har du vært under soning?

4. Hvor lang tid har du igjen av din soning?

5. Hvordan opplever du elektronisk soning som soningsalternativ generelt?

6. Kan du beskrive en typisk hverdag for deg under soning? Skole, utdanning, familieliv, fritidsaktiviteter?

7. Har du tidligere sonet i fengsel med høyere- eller lavere sikkerhetsnivå?

- Hvis ja, hvordan vil du sammenligne de to soningsalternativene?

8. Opplevs soning med elektronisk kontroll "verdigg"? Hvordan er dette evt. i forhold til soning i fengsel?

Praktiske ting om soningsformen. Opplevs det diskriminerende?

9. Hvordan fungerer soningen rent praktisk?

10. Kan du bevege deg rundt i hele boligen du bor i? Hva med en eventuell hage?

11. Opplever du selve fotlenken som diskre?

12. I hvilken grad er naboer/andre familiemedlemmer og venner klar over at du soner? Er dette noe du holder skjult, og som de opplever som vanskelig?

13. Hvordan er hverdagslivet i forhold til eventuelt andre som du bor sammen med, ektefelle/barn? Vet eventuelle barn at du er under soning?

14. Opplever du soningsformen som en straff? Hva handler straffeelementet om? Hva skiller evt. denne måten å bli straffet på sammenlignet med andre måter? Mildere/hardere straffgjennomføring? Utdyp gjerne, og kom med eksempler.

- Er det noen negative aspekter ved å sone elektronisk?

- Opplever du et annet forhold til hjemmet, ettersom det nå er en del av en straffgjennomføring? Invaderende, privatliv?

- Hvordan opplever du kontrollvirksomhet fra friomsorgen på din jobb/skole eller lignende? – invaderende, stigmatiserende?

12. Påvirker det at du har på deg fotlenke deg noe i hverdagen?

- Hva tror du er viktig for å få til en god gjennomføring av soningen?

- Kan soningsformen bidra til produktiv tilbakeføring til samfunnet? Evt. hvordan?

Programvirksomhet, rus, helse

13. Har du fått noen tilbud av Kriminalomsorgen angående aktiviteter, program, sysselsetting, opplæring, arbeid eller lignende?

- Hvordan fungerer dette?

14. Hva "får du igjen" av å eventuelt delta på disse tiltakene?

15. Er det aktiviteter du kunne ønske du kunne deltatt i, men som ikke er blitt tilbudt?

16. Hvordan opplever du helsetilbudet under soning?

17. Hva er ditt forhold til rusmidler?

18. Er det noen rusmidler du er avhengig av?

19. Får du eventuelt noe hjelp eller oppfølging rettet mot dine rusutfordringer?

- Hvordan påvirkes din rusproblematikk av den elektroniske soningen?

Tverretatlig arbeid

20. Hvem er en del av det tverretatlige apparatet som jobber med deg under soningen?

21. Hva er din oppfattelse av de aktørene som er involvert i din soning? F.eks. NAV, Kriminalomsorgen, helsetjenesten ol. Hvordan blir du fulgt opp av disse aktørene gjennom soningen?

21. Hvordan tilrettelegges det for din fremtid etter endt soning? Hva tenker du om nye

lovbrudd og det å komme tilbake til «samfunnet»?

22. Hva tenker du om fremtidige eventuelle utfordringer ifht. Jobb/utdanning, bolig, familie, rusmestring, oppfølging av NAV og andre?

- Hvordan synes du dette apparatet fungerer?

23. Har det blitt utviklet en fremtidsplan eller lignende for deg? Har du vært med på å forme denne?

- Hvem har deltatt i dette arbeidet?

24. Hva er din spesifikke fremtidsplan?

- Positive/negative sider ved prosessen eller planen?

Tilbakeføring

25. Hva er dine planer for å forhindre tilbakefall til kriminalitet?

26. Hva er apparatet rundt deg sin fremgangsmåte for å hjelpe deg å forhindre tilbakefall til kriminalitet?

- Har du hatt oppfølgingsamtaler? Hvordan fungerte denne?

- Har du ansvarsgruppe? Hvordan fungerer eventuelt denne?

27. Samsvarer dine planer med de apparatet rundt deg har?

28. Hvordan mener du denne fremgangsmåten fungerer?

29. Hva kunne vært gjort annerledes?

30. Føler du selv at du er tilfredsstillende involvert i prosessen?

-Hvis ja, hvorfor? - Og hvordan mener du dette kunne blitt gjort annerledes?

31. Hvordan er ditt forhold til fengselsbetjentene som bedriver kontrollvirksomheten?

- Hvor mye ser du til disse? Utføres det hyppige kontroller?

32. Er det noe som ikke fungerer i det hele tatt med henhold til tilbakeføringsarbeidet?

33. Tror du at et velfungerende tilbakeføringsarbeid utføres best i fengsler eller under elektronisk soning? Er det forskjeller du vet om tilbakeføringsarbeidet, mellom disse måtene å sone på?

34. Har selve straffegjennomføringen vanskeliggjort din levekårssituasjon på noen måte?

Rettigheter og strammerammen for soningsformen

35. Vil du si at du kjenner godt til dine rettigheter vedrørende soning under elektronisk kontroll?

- Har du klaget på noe under din soning? Hvordan endte eventuelt dette?

36. Strafferammen for soning med elektronisk fotlenke for personer over 18 år er fire måneder, eventuelt at det er fire måneder eller mindre igjen til forventet prøveløslatelse. Hva syntes du om dette? - Burde flere fått mulighet til å sone med elektronisk fotlenke?

37. Hva mener eventuelt du strafferammen for soning med elektronisk fotlenke burde vært?

38. Hva fungerer mindre godt under soning med elektronisk kontroll?

39. Hvordan ser du for deg fremtiden, dvs. livet etter soning?

- Hvordan har soningen påvirket dette?

40. Er det noe mer du ønsker å kommentere eller noe du føler du ikke har fått utdypet?

Vedlegg 3: Intervjuguide for de ansatte i Friomsorgen

Intervjuguide – ansatte

Litt om bakgrunn:

1. Kan du kort beskrive din stilling?
 2. Hvordan opplever du elektronisk soning som soningsalternativ generelt? – Hva er det mest positive med soningsformen og hva er eventuelt negativt?
 3. Kan du beskrive en typisk hverdag for deg i relasjon til arbeidet med elektronisk kontroll?
 4. Hvordan fungerer soningen rent praktisk? – Innetider, sysselsetting, kontrollvirksomhet, «fritid»?
- Hva er viktig for å få en god gjennomføring av soningen?

Hvem får sone elektronisk?

5. Hvordan kommer personer inn på denne soningsformen? Er det noen spesielle ting som bestemmer/avgjør hvem som soner på denne måten?
 6. Handler dette om initiativ som domfelte/ansatte tar, og hvordan kan gruppene evt. påvirke om de får sone på denne måten? (Egen bolig, rusproblemer, LAR-behandling, god oppførsel, typelovbrudd de har begått etc.).
 7. Er det noen særskilte utfordringer ved overføringen mellom avdelinger, til elektronisk kontroll? Handler dette om deres bakgrunn (lovbruddene som er begått), eller deres situasjon utenfor fengselet, f.eks. om de har egnet bosted, familie etc.?
- Hender det at det fremkommer uforutsette ting under soningen, som burde blitt nevnt av domfelte under kartleggingssamtalen? Noen spesielle utfordringer knyttet til dette? (f.eks. mer betydelige helseutfordringer enn man trodde). Hvordan løser man slike utfordringer?

Hjemme- og sysselsettingsproblemstillinger

8. Tror du hjemmesituasjonen til de straffedømte har noen innvirkning på hvor vellykket soningen blir? (- også forskjeller på soningsvelstanden for ulike personer, mht. hvilken form for bolig de innehar?).
9. Erfarer du at det er noen spesielle utfordringer med tanke på å opprettholde et ordinært familieliv, for de domfelte?
10. Opplever du utfordringer for de domfelte mht. å holde seg unna miljøer som er preget av rus og kriminalitet? (Fristende for f.eks. unge menn å oppsøke gamle miljøer?).

Jeg forstår det slikt at det lages et aktivitetskjema ved soningsstart, som inkluderer alle utganger fra domfeltes bolig, gjennom hele soningen. Hvordan forholder friomsorgen seg til uforutsette hendelser, som avviker fra skjemaet (uforutsette helseutfordringer, familiebesøk, «komme for seint hjem etter en utgang», osv.). (mer fleksibel i Bergen enn f.eks. Sogn og Fjordane?).

10. Er dere ofte på hjemmebesøk? Er disse besøkene uanmeldt?

7. Opplever dere det som vanskelig å skulle kontrollere dem i deres hjem på denne måten, og opplever dere at det er noen særskilte utfordringer for de som bor sammen med andre, ektefelle/barn?

- Gjennom møter med friomsorgen, forstår jeg det slikt at kvinner fremstår betydelig mer skambelagt under soning med EK, enn menn. Kvinner gjør også flere tiltak for å skjule at de er under en straffegjennomføring enn menn. Hvordan vurderer du dette?

8. Tror du de domfelte får et annet forhold til hjemmet, ettersom det nå er en del av en straffegjennomføring? (Innvandrende, privatliv? Eller profesjonalitet og samarbeid?).

19. Kan de som soner slikt bevege deg rundt i hele boligen de bor i? Hva med en eventuell hage?

9. Hva med besøk på jobb/skole? Hvordan erfarer du og evt. de straffedømte dette? (evt. kontakt med kontaktperson på arbeidsplassen).

- Jeg forstår det slikt at det ikke utføres fysiske kontroller på arbeidsplassen, dersom ledelsen/kontaktperson ikke er i nær relasjon med domfelte. Hvordan defineres «nær relasjon»? Har det vært tilfeller hvor du mener det burde vært foretatt kontroller, men det ikke har blitt det?

10. Oppstår det ofte vanskelige situasjoner? Hva forekommer eventuelt i disse?

Typisk hverdag og generelt om soningsalternativet. Forskjeller til fengsler?

13. Har du tidligere arbeidet i fengsel med høyere eller lavere sikkerhetsnivå (eller andre straffegjennomførings-institusjoner)?

- Hvis ja, hvordan vil du sammenligne disse soningsalternativene?

- Hvis nei, hvordan oppfatter du forskjellene mellom fengsel med høyere eller lavere sikkerhetsnivå, kontra fotlenkesoning? (Mer «fritid» på overgangsboliger enn under EK?).

36. Kan domfelte bli overlatt i for stor grad til seg selv under EK? (Mange domfelte sliter med psykisk sykdom, rus osv.). Hvordan har dette blitt løst under korona-pandemien? Det er gjerne lettere å observere/kontrollere slike domfelte i fengsler? – Eller kan soning med EK heller defineres som «fortjent» tillit de domfelte har?

14. Er soning med elektronisk kontroll en mildere straffeform enn andre straffereaksjoner? Er det en for mild måte å sone på?

16. Har du noen refleksjoner rundt hvor «verdige» soning med elektronisk kontroll er? Hvordan oppfatter du dette evt. i forhold til soning i fengsler?

18. Anser du soningsformen som god for flere typer individer, eller er det en form som alle må passe inn i?

Programvirksomhet og rusproblematikk

20. Har du vært involvert i, eller deltatt i tilretteleggelse for aktiviteter, program, oppfølgingssamtaler, sysselsetting, opplæring, arbeid eller lignende for dem under straffegjennomføring? (F.eks. Trygg trafikkurs, sinnemestring ol.).

- Hvordan fungerer/fungerte dette?

- Hvis nei, hvordan er ditt inntrykk av hvordan denne tilretteleggelsen foregår?

21. Hva får de straffedømte «igjen» av å eventuelt delta på disse tiltakene?

22. Er det aktiviteter eller tiltak du tenker burde vært tilbudt under EK, men som ikke er/var det? (Kanskje ikke lagt opp til å bygge nettverk, som f.eks. ved benyttelse av Kalfaret-huset? – Men opprettholdelse av eksisterende nettverk kan gå?)

24. Får personer som har et kjent rusproblem, og/eller som går på LAR, tilbud om å sone elektronisk?

26. Hvordan påvirker en eventuell rusproblematikk den elektroniske soningen? Er det din oppfatning at det er mer eller mindre problemer rundt rus i elektronisk straffegjennomføring, kontra tradisjonelle måter å sone på? (vanskeligere å kontrollere eventuelle rusmisbruk)?

- Jeg har blitt informert i møte med friomsorgen, at det nå er fengslene som sender anmodning om delgjennomførere som er aktuelle for EK, og ikke motsatt. Hva tenker du om denne nye ordningen? (tidligere saksbehandlingsansvar for friomsorgen, nå for fengslene).

- Jeg har også blitt informert om at de domfelte må møte friomsorgen eller samarbeidspartnere, minst to ganger i uken (minst en gang hos friomsorgen per uke). Friomsorgen fikk nei på sin søknad til KDI om å kunne utøve skjønnsmessige vurderinger om alle må møte opp to ganger. Hva tenker du om dette? (Gjerne angående kapasitetsutnyttelse, bør aktuelle, f.eks. ensomme kunne møte oftere, og korte- førstegangssonere sjeldnere?).

Tverretatlig arbeid og tilbakeføring

27. Samarbeides det tverretatlig rettet mot de domfelte? Er andre etater/aktører noe involvert?

28. Hva er din oppfattelse av de eventuelle aktørene som er involvert, og det tverretatlige samarbeidet? F.eks. samarbeid mellom NAV, Kriminalomsorgen, helsetjenesten ol. (Tidligere vært dårlig kommunikasjon mellom Bjørgvin fengsel og friomsorgen? – Informert feil om sysselsettingsplikt under EK).

- Aktuelt med samtaler med barnevernet i visse tilfeller?

29. Hvordan tilrettelegges det for straffedømtes fremtid etter endt soning? Hvordan tilrettelegges det for å forhindre tilbakefall til kriminalitet? (Samarbeid mellom etater?)

33. Blir de straffedømte tilfredsstillende involvert i tilbakeføringsprosessen? Er de selv med å utføre fremtidsplan eller lignende? (Samsvar mellom straffedømtes forventninger og det øvrige apparatet)?

31. Har du vært ett ledd av en ansvarsgruppe for straffedømte? Hvordan fungerer eventuelt dette?

34. Hvordan fungerer oppfølgingssamtalene mellom friomsorgen og de domfelte?

35. Hva kunne vært gjort annerledes i arbeidet med de domfelte?

- Oppfatter du at selve straffegjennomføringen kan bidra til å vanskeliggjøre straffedømtes levekårssituasjon på noen måte?

- Er det din oppfatning at dette eventuelt skjer regelmessig?

Strafferammen for soning med elektronisk kontroll og avsluttende spørsmål

38. Strafferammen for soning med elektronisk fotlenke for personer over 18 år er fire måneder, eventuelt at det er fire måneder eller mindre igjen til forventet prøveløslatelse. Hva syntes du om dette? - Burde flere fått mulighet til å sone med elektronisk fotlenke? Hva er eventuelt hindringer for dette? (6 måneder under korona-pandemien).

39. Hva er grunnen til at ikke flere soner med elektronisk kontroll (som lovmessig har muligheten til det)? Handler dette om økonomi, personellmessige eller organisatoriske utfordringer?

40. Hva mener eventuelt du strafferammen for soning med elektronisk fotlenke burde vært?

- Er dette avhengig av hva de domfelte er dømt for?

41. Innenfor temaene som er tatt opp, er det noe mer du ønsker å kommentere eller noe du føler du ikke har fått utdypet?

